

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αθλητικές Σπουδές
Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία (ΑΣΚ)

Διπλωματική Εργασία

«Γυναικεία ομάδα Πετοσφαίρισης του σωματείου

“Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς”:

Συγκρότηση και ιστορική πορεία»

Ευστρατία Γαρδούνη

Επιβλέπων καθηγητής: Ευάγγελος Τζούκας

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή (συγγραφέας/δημιουργός) που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιαδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δε σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταμόρφωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών δικαιωμάτων.

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Αθλητικές Σπουδές

Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία

«Γυναικεία ομάδα Πετοσφαίρισης του σωματείου

“Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς”:

Συγκρότηση και ιστορική πορεία»

Ευστρατία Γαρδούνη

Επιτροπή Επίβλεψης Πτυχιακής / Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Ευάγγελος Τζούκας

Μέλος ΣΕΠ, διδάσκων ΕΑΠ

Συνεπιβλέπων Καθηγητής

Ανδρέας Μπαλτάς

Μέλος ΣΕΠ, διδάσκων ΕΑΠ

Αθήνα, Ιανουάριος 2023

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Ευάγγελο Τζούκα, επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας για την πολύτιμη καθοδήγησή του και όλους τους καθηγητές του ΕΑΠ που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος «Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία». Ευχαριστώ πολύ τον έφορο του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π., κ. Νίκο Μπαφαλούκο για τις χρήσιμες πληροφορίες που μας έδωσε αναφορικά με την ίδρυση του τμήματος. Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ στους προπονητές του τμήματος, κ.κ. Γιάννη Μπογιατζόγλου, Γιώργο Λυκούδη, Τέλη Σωτήρχο αλλά και τις συναθλήτριές μου Νατάσσα Ραφούλη, Κάσσυ Ξενάκη, Έφη Καραβά και Πόλα Κίτσου, που πρόθυμα παρουσίασαν τα προσωπικά τους βιώματα. Τέλος, ευχαριστώ πολύ την οικογένειά μου και τους φίλους μου για την κατανόηση και την υποστήριξη που έδειξαν.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναφέρεται στη συγκρότηση και την ιστορική εξέλιξη της γυναικείας ομάδας πετοσφαίρισης του σωματείου «Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς». Συγκεκριμένα επικεντρώνεται στην επανίδρυση του γυναικείου τμήματος, τον Ιούλιο του 1988. Αρχικά το τμήμα ιδρύθηκε το 1930 και διαλύθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που είχε ως συνέπεια την αναστολή όλων των αθλητικών δραστηριοτήτων. Η επόμενη επανίδρυση του τμήματος λαβαίνει χώρα το 1947, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Λίγα χρόνια αργότερα εσωτερικά προβλήματα οδηγούν στην οριστική διάλυσή του. Η τελευταία επανίδρυσή του πραγματοποιείται τον Ιούλιο του 1988.

Σκοπός της εργασίας είναι να εξεταστεί η κοινωνική συγκυρία που επέτρεψε τη δημιουργία του γυναικείου τμήματος τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, καθώς και οι στόχοι που τέθηκαν. Παράλληλα θα εξεταστεί πως βίωσαν οι πρωταγωνιστές (παίκτριες, προπονητές, παράγοντες) τη διαδικασία της συγκρότησης και της πορείας της ομάδας. Για τον σκοπό αυτόν χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική έρευνα με τη μέθοδο των συνεντεύξεων με πρόσωπα κλειδιά που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο.

Από τη μελέτη των ευρημάτων προκύπτει πως η επανίδρυση πραγματοποιείται στον χρονικό πόλο συγκεκριμένων ελληνικών επιτυχιών στον αθλητισμό, με την ταυτόχρονη έλευση του Γιώργου Κοσκωτά και την έλλειψη γυναικείων ομάδων πετοσφαίρισης στην περιοχή του Πειραιά. Ταυτόχρονα αναδεικνύεται ο λόγος που οι πρωταγωνιστές εμπλέκονται με την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., τα οφέλη που αποκομίζουν, τα βιώματα και τα συναισθήματά τους για τον σύλλογο. Το τελευταίο συμπέρασμα της έρευνας επικεντρώνεται στη φύση του αθλήματος της πετοσφαίρισης και αναδεικνύει ότι πρόκειται για αθλοπαιδιά, ιδιαίτερα προσφιλή στο γυναικείο φύλο.

Λέξεις – Κλειδιά

Γυναικεία πετοσφαίριση, κοινωνική συγκυρία, σωματική άσκηση, μεταγραφές, γυναικείο φύλο.

Abstract

This diploma thesis refers to the establishment and historical development of the women's volleyball team of the "Olympiacos S. F. of Piraeus". Specifically, it focuses on the re-establishment of the women's department, in July 1988. At first the department was founded in 1930 and was dissolved during World War II, which resulted in the suspension of all sports activities. The next re-establishment of the department took place in 1947, during the Civil War. A few years later internal problems lead to its final dissolution. Its last re-establishment took place in July 1988.

The purpose of the work is to examine the social conjuncture that allowed the creation of the women's department at that time and what goals were set. At the same time, it will be examined how the protagonists (players, coaches, agents) experienced the process of the establishment and course of the team. For this purpose, qualitative research was used by the method of interviews with key persons who played an important role.

The study of the findings shows that the re-establishment takes place in the time pole of specific Greek successes in sports, with the simultaneous arrival of Giorgos Koskotas and the lack of women's volleyball teams in the Piraeus area. At the same time, the reason why the protagonists are involved with the O.S.F.P. team, the benefits they gain, their experiences and their feelings for the team are highlighted. The latest conclusion of the research focuses on the nature of the sport of volleyball and demonstrates that these are sports, especially popular with the female.

Keywords

Women's volleyball, social conjuncture, physical exercise, transfers, female.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Συνοτομογραφίες & Ακρωνύμια	ix
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος	1
1.2. Σκοπός της μελέτης και ερευνητικά ερωτήματα.....	2
1.3. Σημασία της έρευνας	2
1.4. Οριοθετήσεις και περιορισμοί	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	4
2.1. Ιστορική ανασκόπηση δημιουργίας συλλόγων	4
2.1.1. Τα χρόνια του Μεσοπολέμου	4
2.1.2. Η εμφάνιση των πρώτων αθλητικών σωματείων.....	5
2.1.3. Η ίδρυση των πρώτων ποδοσφαιρικών συλλόγων	6
2.2. Ίδρυση του σωματείου Ολυμπιακός Σ.Φ.Π.....	8
2.2.1. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του σωματείου	8
2.2.2. Σκοπός ίδρυσης του σωματείου όπως αναφέρεται στο καταστατικό	11
2.2.3. Οι πρώτες επιτυχίες	12
2.2.4. Σχέση μεταξύ της διοίκησης του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. και των φιλάθλων	13
2.2.5. Η επιλογή της ομάδας.....	13
2.2.6. Συμβολικοί δεσμοί της πόλης του Πειραιά με το σωματείο του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.	18
2.2.7. Κοινωνικές δράσεις του συλλόγου	25
2.2.8. Προσωνύμια και ψευδώνυμα.....	26
2.2.9. Αγωνιστικά τμήματα συλλόγου Ο.Σ.Φ.Π	26
2.2.10. Τμήμα πετοσφαίρισης Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. ανδρών	29
2.3. Το άθλημα της πετοσφαίρισης.....	30
2.3.1. Ιστοριογραφικά στοιχεία.....	30
2.3.2. Ιστορία της πετοσφαίρισης σε παγκόσμιο επίπεδο	32

2.3.3. Διαμόρφωση των κανονισμών.....	35
2.3.4. Ιστορία της πετοσφαίρισης στην Ελλάδα.....	37
2.3.5. Η πετοσφαίριση άλλοτε ως παιχνίδι ψυχαγωγίας και άλλοτε ως άθλημα επιδόσεων	37
2.3.6. Σχολές του αθλήματος της πετοσφαίρισης	38
2.3.7. Βασικά χαρακτηριστικά του αθλήματος της πετοσφαίρισης	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	40
3.1. Στρατηγική της έρευνας.....	40
3.2. Πληροφορητές της έρευνας	41
3.3. Συλλογή δεδομένων.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV ΕΥΡΗΜΑΤΑ	44
4.1. Ιστορικό ίδρυσης γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης Ο.Σ.Φ.Π	44
4.2.Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου πολέμου στον αθλητισμό και η επανίδρυση του τμήματος πετοσφαίρισης το 1947.....	45
4.3. Η ίδρυση της Ελληνικής Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης (Ε.Ο.ΠΕ.).....	46
4.4. Σύσταση του τμήματος πετοσφαίρισης γυναικών το έτος 1988	48
4.4.1. Η συνέντευξη με τον έφορο του τμήματος Νίκο Μπαφαλούκο	49
4.4.2. Αγωνιστική πορεία – Η συνέντευξη με τον πρώτο προπονητή του τμήματος Γιάννη Μπογιατζόγλου ..	52
4.4.3. Η συνέντευξη με την παίκτρια και προπονήτρια του τμήματος Νατάσσα Ραφούλη	54
4.4.4. Η συνέντευξη με την αρχηγό Κάσσυ Ξενάκη.....	57
4.4.5. Η συνέντευξη με την Έφη Καραβά.....	59
4.4.6. Ο Γιώργος Λυκούδης αναλαμβάνει προπονητής	62
4.4.7. Η συνέντευξη με την Πόλα Κίτσου.....	65
4.4.8. Χρονιά 1996.....	67
4.4.9. Χρονική περίοδος 2006-2010, Οι πρώτες συμμετοχές σε τελικό	68
4.4.10. Η συνεργασία με τον Τέλη Σωτήρχο και η κατάκτηση των πρώτων τίτλων	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
5.1. Συζήτηση ευρημάτων	73
5.2. Συμπερασματικές παρατηρήσεις	78
5.3. Προτάσεις περαιτέρω έρευνας.....	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	80

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Ο.Σ.Φ.Π.	Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς
Π.Α.Ο.	Παναθηναϊκός Αθλητικός Όμιλος
Α.Ε.Κ.	Αθλητική Ένωσις Κωνσταντινουπόλεως
Γ.Γ.Α.	Γενική Γραμματεία Αθλητισμού
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α.	Ένωση Σωματείων Πετοσφαίρισης Δυτικής Αττικής
Ε.Π.Ο.	Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία
Π.Α.Ε.	Ποδοσφαιρική Ανώνυμη Εταιρεία
Σ.Ε.Φ.	Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας
Ε.Ο.ΠΕ.	Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης
Ε.Ο.ΑΠ.	Ελληνική Ομοσπονδία Αθλοπαιδιών
Σ.Ε.Γ.Α.Σ.	Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων
Τ.Ε.Φ.Α.Α .	Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
Κ.Φ.Α.	Καθηγητής Φυσικής Αγωγής
ΥΠ.Ε.Π.Θ.	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
Χ.Α.Ν.	Χριστιανική Αδελφότητα Νέων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος

Η Φυσική Αγωγή και ο Αθλητισμός έχει μελετηθεί και από την σκοπιά των κοινωνικών επιστημών. Για παράδειγμα η Χριστίνα Κουλούρη (1997) ασχολήθηκε με τα γυμναστικά και αθλητικά σωματεία στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1870-1922. Οι Osborne και Skillen (2010) στην μελέτη τους με τίτλο «The State of Play: Women in British Sport History», ασχολήθηκαν με τον γυναικείο αθλητισμό στη Βρετανία. Τέλος, η Raita (1999) στη μελέτη της με τίτλο «The movement for the promotion of competitive women's sport in Japan, 1924–35», ασχολήθηκε με τον γυναικείο αθλητισμό στην Ιαπωνία κατά την περίοδο 1924–35. Η παρούσα έρευνα εδράζει στον χώρο της κοινωνικής ιστορίας του αθλητισμού.

Ο αθλητισμός αποτελεί κομμάτι της ανθρώπινης δραστηριότητας από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, από τους πρώτους αγώνες της αρχαιότητας που τελέστηκαν στην Ολυμπία το 776 π.Χ. έως τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Περιλαμβάνει κάθε προσπάθεια που αποσκοπεί στην άσκηση και την ανάπτυξη των φυσικών ικανοτήτων του ανθρώπου. Αποτελεί επίσης μέρος του ελεύθερου χρόνου και βασικό στοιχείο ψυχαγωγίας. Ειδικότερα η συγκεκριμένη έρευνα αφορά την ιστορία ενός από τα πιο ιστορικά και δημοφιλή αθλητικά σωματεία στην Ελλάδα. Πρόκειται για τον “Ολυμπιακό Σύνδεσμο Φιλάθλων Πειραιώς”, (Ο.Σ.Φ.Π.).

Η ίδρυση του συλλόγου έχει τη βάση της στην επικρατούσα αντιπαλότητα ανάμεσα στην Αθήνα και τον Πειραιά. Στην Αθήνα κατοικούσαν οι οικονομικά εύποροι, ενώ στον Πειραιά άνθρωποι του μόχθου και του μεροκάματου. Σε πολλά μέρη του λιμανιού είχαν εγκατασταθεί πρόσφυγες (Τουρκολίμανο, Δραπετσώνα, Κοκκινιά και Κερατσίνι). Το λαϊκό αυτό στοιχείο έφερνε μαζί του την δική του πολιτισμική κληρονομιά. Την εποχή εκείνη εμφανίστηκε το αθλητικό σωματείο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του κοινωνικού φαινομένου αποτελεί ο σύλλογος του Ο.Σ.Φ.Π. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του σωματείου ανήκει στους αυτοδημιούργητους επιχειρηματίες του λιμανιού και συγκεκριμένα στην οικογένεια Ανδριανόπουλου. Σύμφωνα με το καταστατικό ίδρυσης του συλλόγου ένας απ’ τους σκοπούς του σωματείου ήταν η ανάπτυξη της σωματικής αγωγής της νεολαίας. Η άλλη κατεύθυνση του συλλόγου είχε κοινωνικό χαρακτήρα και περιλάμβανε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Το

σωματείο του Ο.Σ.Φ.Π. δραστηριοποιείται σήμερα σε αρκετά ατομικά και ομαδικά αθλήματα.

Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π., που αρχικά ιδρύθηκε το 1930. Το τμήμα διαλύθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου που είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή κάθε αθλητικής δραστηριότητας. Οι προσπάθειες για επανίδρυση έλαβαν χώρα το 1947, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου. Μερικά χρόνια αργότερα εσωτερικά προβλήματα οδήγησαν στην παρακμή του σωματείου και την οριστική διάλυσή του. Η επόμενη επανίδρυσή του λαβαίνει χώρα αρκετά χρόνια αργότερα και συγκεκριμένα τον Ιούλιο του 1988.

1.2. Σκοπός της μελέτης και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της εργασίας είναι η ιστορική μελέτη και ανάλυση της επανίδρυσης του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του ΟΣΦΠ το 1988.

Στη βάση αυτού του σκοπού τα ερωτήματα της παρούσας μελέτης είναι τα κάτωθι:

- Ποιες συγκυρίες (κοινωνικές, πολιτικές ή άλλες) συνέβαλλαν στην επανίδρυση του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π.;
- Πώς βίωσαν οι πρωταγωνιστές (παίκτριες, προπονητές και παράγοντες) όλη αυτή τη διαδικασία της επανίδρυσης και της ιστορικής πορείας του τμήματος;

1.3. Σημασία της έρευνας

Ο σύγχρονος αθλητισμός δεν έχει ερευνηθεί πλήρως στην Ελλάδα. Η Χριστίνα Κουλούρη (1997) έχει ασχοληθεί με τα γυμναστικά και αθλητικά σωματεία στην Ελλάδα, κατά την χρονική περίοδο 1870 - 1922. Επιπλέον δεν έχει ερευνηθεί ο γυναικείος αθλητισμός. Ανάλογες έρευνες έχουν πραγματοποιήσει οι Osborne και Skillen (2010), και η Raita (1999) που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο του γυναικείου αθλητισμού στη Βρετανία (1999) και την Ιαπωνία αντίστοιχα. Μια τέτοια έρευνα μπορεί να συμβάλλει στη θεωρητική και βαθύτερη κατανόηση του φαινομένου του αθλητισμού στην Ελλάδα και όχι απλώς στην απλή περιγραφή των γεγονότων.

1.4. Οριοθετήσεις και περιορισμοί

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε σε παίκτριες που αγωνίστηκαν στην ομάδα, σε προπονητές που ανέλαβαν την αγωνιστική προετοιμασία και σε παράγοντες που συμμετείχαν στην επανίδρυση του τμήματος, τον Ιούλιο του 1988. Με άλλα λόγια δεν μελέτησε αρχεία της ομάδας. Παρ' όλο που έγινε σχετικό αίτημα μετά από επίσκεψη στα γραφεία της ομάδας του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού, στην Πλατεία Αλεξάνδρας, δε δόθηκε απάντηση στο αίτημα για πρόσβαση σε αρχεία που θα μπορούσαν να φωτίσουν πτυχές της εργασίας. Τέλος η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στην περίοδο 1988 - 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Π ΑΝΑΣΚΟΠΙΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1. Ιστορική ανασκόπηση δημιουργίας συλλόγων

2.1.1. Τα χρόνια του Μεσοπολέμου

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου η Αθήνα βρίσκεται σε μια «αντιπαλότητα»¹ με τον Πειραιά. Αντιπαλότητα που έχει τη βάση της στα τέλη του 19ου αιώνα. Η πρωτεύουσα έχει συγκεντρώσει την πολιτική και κοινωνική εξουσία της Ελλάδας. Εκεί κατοικούν οι οικονομικά εύποροι, τα ανώτερα κοινωνικά και αστικά στρώματα, ο πολιτικός κόσμος της χώρας. Στους αντίποδες, στις μικρές συνοικίες, μακριά από το κέντρο και τις πολιτικές εξελίξεις, θα εγκατασταθεί ένα μεγάλο μέρος του προσφυγικού κόσμου (Ν. Σμύρνη, Βύρωνα, Νέα Φιλαδέλφεια, Καισαριανή κ.ά.). Αρκετές απ’ τις συνοικίες αυτές θα ταυτιστούν με το προσφυγικό στοιχείο και θα συνδέσουν τη μετέπειτα εξέλιξή τους μ’ αυτό. Οι προσφυγικές μάζες θα προβάλλουν την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα και θα προσπαθήσουν να διατηρήσουν τη μνήμη για την χαμένη πατρίδα.

Απ’ την άλλη, η πόλη του Πειραιά. Άνθρωποι αυτοδημιούργητοι που έχουν διακριθεί στη βιομηχανία, τη ναυτιλία και το εμπόριο, συσπειρώνονται με βασικό στόχο την ανάπτυξη του Πειραιά. Αισθάνονται την αντιζηλία προς την Αθηναϊκή κυριαρχία σ’ όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Στον Πειραιά κατοικεί κόσμος του μεροκάματου, του μόχθου και της σκληρής εργασίας. Εργάτες στο λιμάνι και στα μηχανουργεία. Μέσα σ’ αυτά τα εργατικά στοιχεία θα υπάρξουν άτομα που θα παίξουν καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος και της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών. Σε πολλά μέρη του Πειραιά έχουν εγκατασταθεί πρόσφυγες (Τουρκολίμανο, Δραπετσώνα, Κοκκινιά και Κερατσίνι). Το λαϊκό αυτό στοιχείο κουβαλά μαζί του τη δική του πολιτισμική κληρονομιά. Έχουν τον δικό τους μουσικό ρυθμό. Μέσα από ‘κει ξεπροβάλλει το ρεμπέτικο τραγούδι, που εξελίχθηκε στα μέρη που ζούσε η εργατική τάξη, παίχτηκε σε ταβέρνες και

¹ Λ. Λεοντίδου (Πόλεις της σιωπής, Αθήνα 1989, σσ. 64-65).

μετέπειτα αναπτύχθηκε στα αστικά κέντρα. Είναι η εποχή που εμφανίζεται το αθλητικό σωματείο.

2.1.2. Η εμφάνιση των πρώτων αθλητικών σωματείων

Στα τέλη του 19^{ου} – αρχές 20^{ου} αιώνα, η ελληνική κοινωνία διανύει μια διαδρομή εκσυγχρονισμού με κοινωνικούς και ιδεολογικούς μετασχηματισμούς (Αγριαντώνη 1999 : 173-226). Άλλωστε από τη δεκαετία του 1870 τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα πρωταγωνιστούν στην ίδρυση των πρώτων αθλητικών σωματείων. Σύμφωνα με την Χριστίνα Κουλούρη, οι πρώτες προσπάθειες ίδρυσης σωματείων καταγράφονται κατά την περίοδο 1870-1922. Οι αθλητικές συσσωματώσεις αποτέλεσαν θεσμικά πεδία έκφρασης μιας αστικής ανδροκρατούμενης κοινωνίας, δίνοντας τη δυνατότητα για νέους τρόπους εκμετάλλευσης και αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου.

Στα καταστατικά των σωματείων που ιδρύονται τη δεκαετία του 1890, ως βασικός στόχος αναφέρεται η τέρψη και η ψυχαγωγία και σπανιότερα η φιλία και η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών. Σύμφωνα με το Πρωτοδικείο Αθηνών, την περίοδο 1914-1922, τα αθλητικά σωματεία ανήκουν κατά βάση στην κατηγορία των «ψυχαγωγικών» και ταυτόχρονα εμφανίζεται η ειδική κατηγορία σωματείων «σωματικής αγωγής». Τα σωματεία διακρίνονται σε γενικού χαρακτήρα, που καλλιεργούσαν τον κλασικό αθλητισμό, ταυτόχρονα είχαν τμήματα και για άλλα αθλήματα και εξυπηρετούσαν περισσότερους στόχους, και τα ειδικά που στόχευαν στην καλλιέργεια ενός συγκεκριμένου αθλήματος, όπως τέννις, ποδηλασία, ποδοσφαίριση, κωπηλασία, κτλ. Τέλος, υπήρχαν οι εκδρομικοί σύλλογοι που συνέβαλλαν στην ψυχαγωγία και την τέρψη των μελών τους. Η ίδρυση των «ειδικών» σωματείων είναι παράλληλη με την αντίστοιχη των «γενικών». Ο Όμιλος Ερετών Φαλήρου αποτέλεσε το πρώτο κωπηλατικό σωματείο το 1885, ενώ το πρώτο σωματείο αντισφαίρισης στην Ελλάδα, το Lawn Tennis Club Αθηνών ιδρύεται το 1895.

Τα νεωτερικά σπορ όπως η κωπηλασία και το ποδήλατο εξαπλώνονται πολύ γρήγορα. Νέοι προερχόμενοι από εύπορες οικογένειες γοητεύονται απ' την περιπέτεια και την καινοτομία. Ταυτόχρονα αποτελούν ωφέλιμη για την υγεία, σωματική άσκηση για μεγαλύτερα άτομα που λόγω ηλικίας δεν μπορούν να επισκεφτούν τα γυμναστήρια. Συγχρόνως με τα ιατρικά επιχειρήματα προστίθεται η ψυχαγωγική τους φύση και από εκεί πηγάζει η μονιμότητά τους. Σπορ όπως το ποδήλατο και το τέννις αποτελούσε προνόμιο κατά κύριο λόγο των ανώτερων

κοινωνικών στρωμάτων. Αρχές του 20^{ου} αιώνα η ποδηλασία περνά περίοδο κρίσης λόγω της εκλαΐκευσης του ποδηλάτου και της μείωσης του κόστους του. Οι νέοι της αστικής τάξης στρέφουν το ενδιαφέρον τους σε άλλες δραστηριότητες, όπως στην περιήγηση και μετέπειτα στο αυτοκίνητο και το αεροπλάνο. Παράλληλα η ανάπτυξη του φυσιολατρικού κινήματος συντελεί στην εξάπλωση του περιηγητισμού και στην ίδρυση εκδρομικών συλλόγων.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1900-1922, τα γυμναστικά σωματεία αρχίζουν να παρακμάζουν. Οι γυμναστικοί σύλλογοι μειώνονται και περιορίζονται μόλις στους 13 από το σύνολο των 65 που είχαν ιδρυθεί στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά και της Αθήνας (Κουλούρη, 1998: 281). Αυτό βέβαια οφείλεται στην ίδρυση πολλών γυμναστικών σωματείων γύρω από τον χρονικό πόλο των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων που τελέστηκαν στην Αθήνα το 1896 και στην επικράτηση ενθουσιασμού. Η εφημερίδα «Εστία» έκανε αναφορά στη λεγόμενη «αθλητίτιδα». Τα περισσότερα απ' τα σωματεία διαλύθηκαν μετά τους αγώνες. Επιπλέον λόγοι που οδήγησαν στην παρακμή των γυμναστικών σωματείων ήταν η εξειδίκευση και η ανάγκη για ψυχαγωγία στη μεσαία τάξη. Προς τα τέλη λοιπόν του 19^{ου} αιώνα το αθλητικό σωματείο αντιπροσωπεύει τον ελεύθερο χρόνο, την αναψυχή, την ισότητα και τον ανδρισμό.

Ως τα τέλη του 19^{ου} αι. η γυναίκα ήταν απύσχα από τους χώρους σωματικής άθλησης και δεν συμμετείχε ως μέλος στους αθλητικούς συλλόγους. Ελάχιστα σωματεία δέχονται την εγγραφή γυναικών ως μέλη. Στον Εθνικό συγκεκριμένα η γυμναστική στοχεύει στη δημιουργία γερών γυναικείων σωμάτων και διαφέρει ο τρόπος εκγύμνασης απ' τον αντίστοιχο των ανδρών. Στον Όμιλο Αντισφαίρισης Αθηνών, στόχος της γυμναστικής είναι η ψυχαγωγία των γυναικών, ενώ τα δύο φύλα μπορούσαν να γυμναστούν ταυτόχρονα. Η εκγύμναση των κοριτσιών στα πλαίσια ενός γυμναστικού σωματείου είχε ως βασικό σκοπό τη διαμόρφωση εύρωστων γυναικών που θα προετοιμάζονταν για τον μελλοντικό τους ρόλο ως σύζυγοι και μητέρες.

2.1.3. Η ίδρυση των πρώτων ποδοσφαιρικών συλλόγων

Αθλητικά σωματεία όμως συναντάμε και νωρίτερα, πριν τους Βαλκανικούς πολέμους, που ταυτίζονται με την αστική ζωή και εκφράζουν διαφορετικές νοοτροπίες απ' ότι η ελληνική αγροτική κοινωνία. Στην κυρίως Ελλάδα συναντάμε τα σωματεία του Παναθηναϊκού Α.Ο.

και του Πανελληνίου², ενώ στον υπόλοιπο ελληνισμό, τον Απόλλωνα, τον Ηρακλή και τον Πανιώνιο Γυμναστικό Σύλλογο Σμύρνης. Οι πόλεις που βρίσκονται στο επίκεντρο της βιομηχανικής ανάπτυξης και έχει εισέλθει σ' αυτές το προσφυγικό κύμα, όπως ο Πειραιάς, η Θεσσαλονίκη και ο Βόλος, μέσα απ' τον αθλητισμό θα διεκδικήσουν δυναμικά μια θέση στη νέα βιομηχανική εποχή.

Οι αθλητικοί σύλλογοι βοήθησαν να συγκροτηθεί μια αστική ταυτότητα στην πόλη του Πειραιά κατά το χρονικό διάστημα 1860-1910 (Γιαννιτσιώτης 2006: 367-400). Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου ωστόσο, το ποδόσφαιρο αποτελεί την πιο δημοφιλή και κοινωνική εκδήλωση στις τοπικές κοινωνίες. Εκείνη την περίοδο ιδρύονται πολλά σωματεία που κατάφεραν να επιβιώσουν ως τις μέρες μας. Αξιοσημείωτη θεωρείται η σύνταξη της πρώτης νομοθεσίας που αναφέρεται στην καθιέρωση των ποδοσφαιρικών θεσμών και η τύπωση των πρώτων αθλητικών εφημερίδων. Το ποδόσφαιρο και η ίδρυση των πρώτων ποδοσφαιρικών σωματείων υπήρξε εκείνη την εποχή μία απ' τις κύριες ενασχολήσεις και δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου κυρίως για το ανδρικό φύλο.

Στους τρεις μεγάλους δήμους της χώρας, Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πειραιά, συνέρρευσε το μεγαλύτερο ποσοστό προσφύγων. Οι αθλητικοί σύλλογοι αποτέλεσαν το μέσο για να αποδεσμευτούν οι πρόσφυγες από την κοινωνική τους απομόνωση³ και συνάμα να προωθηθούν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα στα καταστατικά των συλλόγων, προσδιορίζονται πολιτιστικές, εκδρομικές δραστηριότητες κτλ. Η ενασχόληση με τον αθλητισμό σχετίζεται με τον ελεύθερο χρόνο και αποτελεί διέξοδο απ' τα κοινωνικά προβλήματα της καθημερινότητας. Μία αλάνα και μία μπάλα αρκούν. Το ποδόσφαιρο αποτελεί το βασικό παιχνίδι που παίζεται καθημερινά στις διάφορες συνοικίες, γι' αυτό συσπειρώνει τους περισσότερους οπαδούς ακόμη και στις μέρες μας.

Η ονοματολογία των σωματείων που ιδρύονται συνήθως δηλώνει τη σχέση των ιδρυτών τους με τους τόπους εγκατάστασης πχ. Παναθηναϊκός, Αθηναϊκός, Πειραιϊκός, και προέλευσης πχ. ΑΕΚ (Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπόλεως), Απόλλων Σμύρνης, ΠΑΟΚ

²Πανελλήνιος Γ. Σ. 1891-1991, Αθήνα 1991. Ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος είχε άμεση σχέση με την πολιτική εξουσία και την αστική τάξη. Ωστόσο αθλητές του έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην ίδρυση του Αθηναϊκού Ομίλου, το έτος 1908, που μετονομάστηκε Παναθηναϊκός.

³Η Μ. Δρίτσα (σ. 321) και ο Χ. Χατζήϊωσήφ (σ. 296), αναφέρουν πως οι πρόσφυγες επεδίωκαν τον «απεγκλωβισμό τους» από την εργατική τάξη και την άνοδό τους σε ανώτερα στρώματα της κοινωνίας.

(Πανθεσσαλονίκειος Αθλητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών). Σε μερικές περιπτώσεις το όνομα της ομάδας περιλαμβάνει κάποιο ιδεολόγημα, όπως Ολυμπιακός – Εθνικός, ενώ σε άλλες περιπτώσεις επιδιώκεται να δοθεί έμφαση στο μεγαλείο της ομάδας (Ατρόμητος, Νίκη, Θύελλα, Κεραυνός κ.ά.).

Η οικονομική ανέχεια και οι πόλεμοι θα έχουν ως αποτέλεσμα κάποια σωματεία να μην καταφέρουν να επιβιώσουν. Εκείνα που θα επιβιώσουν θα αποτελέσουν το επίκεντρο του τόπου εγκατάστασης. Ορισμένα από αυτά θα επεκταθούν πέρα απ’ τα τοπικά σύνορα και θα εξασφαλίσουν οπαδούς σε διεθνές επίπεδο. Κάποια σωματεία θα αποτελέσουν πρότυπα για νεότερα, και οι ιδρυτές τους θα δανειστούν το όνομά τους πχ. διάφοροι Ολυμπιακοί, ΠΑΟ κτλ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σωματείο του Ολυμπιακού Συνδέσμου Φιλάθλων Πειραιώς. Η δραστηριότητα του συλλόγου συνδέθηκε άμεσα με την προσπάθεια για κοινωνική αναγνώριση και καταξίωση των προσφύγων που συγκεντρώθηκαν στον Πειραιά, αλλά και των ανθρώπων του λαϊκού κόσμου που ζούσαν και εργάζονταν στις φτωχογειτονιές του. Η διοίκηση όμως του συλλόγου επιδιώκει την προβολή της φυσιογνωμίας των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων της πόλης και την προβολή του κύρους τους. Ταυτόχρονα αντιπαραβάλλεται στην αθηναϊκή κυριαρχία και την αστική τάξη.

2.2. Ίδρυση του σωματείου Ολυμπιακός Σ.Φ.Π

2.2.1. Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του σωματείου

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αθλητικού και κοινωνικού φαινομένου που αναφέρθηκε πρωτίτερα, αποτελεί ο σύλλογος του Ολυμπιακού Συνδέσμου Φιλάθλων Πειραιώς. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε το προσφυγικό στοιχείο που είχε συρρεύσει στην πόλη του Πειραιά αλλά και η ευρύτερη προσδοκία των λαϊκών στρωμάτων της πόλης για κοινωνική ανέλιξη. Απ’ την άλλη πλευρά οι ιθύνοντες του σωματείου τείνουν να αντιπαραβάλλονται στα λαϊκά και εργατικά στρώματα του Πειραιά.

Η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. προήλθε από την ένωση δύο σωματείων του Πειραιά, του Ομίλου Φιλάθλων Πειραιώς και του Πειραιϊκού Ποδοσφαιρικού Ομίλου Πειραιώς, το Μάιο του 1925. Ωστόσο το καταστατικό υποβλήθηκε στο αρμόδιο Πρωτοδικείο το Μάιο του 1924. Η γενική συνέλευση που αποφάσισε σχετικά με την ονομασία του συλλόγου, πραγματοποιήθηκε το

ίδιο έτος. Το Πρωτοδικείο Πειραιά ενέκρινε το καταστατικό το 1925 (υπ’ αριθ. 1247/1925 απόφαση⁴). Αν και η γενέθλιος ημερομηνία του συλλόγου είναι η 10^η Μαρτίου 1925, επίσημα η ημερομηνία ίδρυσής του θεωρείται η 20ή Μαΐου του ίδιου έτους.

Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του συλλόγου ανήκει σε αυτοδημιούργητους επιχειρηματίες του λιμανιού. Η οικογένεια Ανδριανόπουλου συγκεκριμένα έπαιξε σημαντικό ρόλο. Είχε στην ιδιοκτησία της ένα εμπορικό κατάστημα που το διεύθυνε ο πατέρας Ανδρέας Ανδριανόπουλος, ενώ τα πέντε παιδιά του είχαν δραστηριοποιηθεί σε διάφορα αθλήματα. Στόχος ήταν η δημιουργία ενός σωματείου που θα σταματούσε την παντοκρατορία του Πειραιϊκού Συνδέσμου, ο οποίος αποτελούσε ένα απ’ τα παλιότερα σωματεία της πόλης και παρουσίαζε ταυτόχρονα δραστηριότητα εκπαιδευτική, λογοτεχνική, αθλητική και πολιτιστική (Καρδάσης, 1996: 65-67).

Ο Νότης Καμπέρος, ανώτατος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, υπήρξε ο ανάδοχος και επέλεξε ένα όνομα που διέφερε από την ονομασία άλλων συλλόγων. Το όνομα του συλλόγου «Ολυμπιακός» μας παραπέμπει στους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας, γεγονός που σύμφωνα με τους ιδρυτές του υποδηλώνει την ευγενή άμιλλα, το ήθος, την αθλητική δύναμη και το αθλητικό ιδεώδες. Ο βιομήχανος Μιχάλης Μανούσκος, που διετέλεσε μετέπειτα Δήμαρχος Πειραιά, στο όνομα Ολυμπιακός πρόσθεσε τις λέξεις Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς. Το πλήρες όνομα της Πειραιϊκής ομάδας παραμένει ως σήμερα “Ολυμπιακός Σ.Φ.Π.”⁵.

Οι επιφανείς επιχειρηματίες της πειραιϊκής κοινωνίας εκτός της οικογένειας Ανδριανόπουλου ήταν : ο βιομήχανος Μιχαήλ Μανούσκος, ο έμπορος Νίκος Ανδρόνικος, ο αξιωματικός του Στρατού Δημήτριος Σκλιάς, ο δικηγόρος Νικόλαος Ζαχαρίας, ο διευθυντής του Ταχυδρομείου Σταύρος Μαραγκουδάκης, ο χρηματομεσίτης Ιωάννης Κεκκές, ο συμβολαιογράφος Αθανάσιος Μέρμηγκας και φυσικά ο Νότης Καμπέρος, ο οποίος υπήρξε αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, όπως αναφέρθηκε παραπάνω (Καρδάσης 1996:65). Την ομάδα αρχικά αποτελούσαν αυστηρά 100 μέλη που χαρακτηριστικά τους αποκαλούσαν

⁴Παρατίθεται αντίγραφο της απόφασης στο παράρτημα.

⁵<https://www.sansimera.gr/articles/75>, ανακτήθηκε στις 16/10/2022.

ως «100 αθάνατοι». Ένα νέο μέλος μπορούσε να εισέλθει μόνο αν επεβίωνε ένα παλιό⁶. Σύμφωνα με το άρθρο του Β. Τσοκόπουλου «Ποδοσφαίρου Ιστορικά», *Τέταρτο*, 15 (Ιούλιος 1986), η ομάδα του Πειραιά αντιπαρατίθεται την περίοδο εκείνη στην αθηναϊκή αστική τάξη και κυριαρχία, γεγονός που είχε ως συνέπεια την προσέλκυση των λαϊκών στρωμάτων. Αντίθετα ο Εθνικός προήλθε από την αστική τάξη και προσανατολιζόταν προς την πρωτεύουσα, χάνοντας την υποστήριξη των λαϊκών στρωμάτων.

Η επιλογή των χρωμάτων έγινε από τον Γιάννη Ανδριανόπουλο. Επέλεξε το κόκκινο και το λευκό, εμπνευσμένος απ' τα χρώματα της ομάδας του στο Πανεπιστήμιο του Κέιμπριτζ όπου φοιτούσε⁷, καθώς και τις κάθετες ρίγες της μπλούζας. Τα χρώματα της φανέλας του θεωρείται ότι συμβολίζουν τη γενναιότητα και το πάθος και ταυτόχρονα την αγνότητα και την ηθική⁸. Το δεύτερο στοιχείο στη φανέλα, εκτός των χρωμάτων, είναι το έμβλημα της ομάδας. Διαθέτει συμβολικό χαρακτήρα, γι' αυτό και είναι τοποθετημένο στην αριστερή πλευρά της, δηλαδή στη θέση της καρδιάς. Παραπέμπει στην ιδιαίτερη ιστορία της εκάστοτε ομάδας, στις ρίζες και στις παραδόσεις της και αποτελεί σημείο αναφοράς.

Στην περίπτωση του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. το έμβλημά του είναι ο δαφνοστεφανωμένος έφηβος⁹ και μας παραπέμπει στην αρχαιότητα, όπου οι αγώνες ήταν «στεφανίτες». Σύμφωνα με το «Πάριο Χρονικό»¹⁰ καθιερώνεται ο «στεφανίτης» ύστερα από χρησμό της Πυθίας στον Ίφιτο, πολιτικό των Ηλείων, το 884 π. Χ. Οι νικητές στέφονται είτε με δάφνινα στεφάνια ή στεφάνια από πεύκο ή σέλινο (Νέμεα, Ίσθμια, Πύθια), είτε με τον «κότινο», στεφάνι αγριελιάς, όπως συνέβαινε στους αγώνες της Ολυμπίας. Σύμφωνα με τον Πausanias, το

⁶Αφήγηση του Λεωνίδα Ανδριανόπουλου στο ένθετο «80 Χρόνια Θρύλος», Ur- Εκδόσεις ΑΕ για την εφημερίδα Πρωταθλητής, (http://el.m.wikipedia.org/Ολυμπιακός_Σ.Φ.Π./Ποδόσφαιρο), ανακτήθηκε στις 09/11/2022.

⁷Κ. Πάλλης (10 Μαρτίου 2016). «Η ίδρυση του Ολυμπιακού». *Old Football*. Ανακτήθηκε στις 7/11/2022.

⁸(https://el.m.wikipedia.org/Ολυμπιακός_Σ.Φ.Π./Ποδόσφαιρο), Ανακτήθηκε στις 09/11/2022.

⁹<https://www.kathimerini.gr/athletics/415045/i-istoria-kai-o-symvolismos-ton-simaton>., ανακτήθηκε στις 09/11/2022.

¹⁰Το «Πάριο Χρονικό» αποτελεί αρχαίο επιγραφικό κείμενο, όπου οι Έλληνες εξιστορούσαν γεγονότα από το έτος 1581 π.Χ. έως το 264 π.Χ. Βρέθηκε στην Πάρο κι εκεί οφείλεται η ονομασία του (https://el.m.wikipedia.org/wiki/Πάριο_Χρονικό), 03/11/2022.

στεφάνωμα των νικητών στην αρχαία Ολυμπία καθιερώνεται απ’ τον Ηρακλή (Γιαννάκης, 1990: 283-285).

2.2.2. Σκοπός ίδρυσης του σωματείου όπως αναφέρεται στο καταστατικό

Με την υπ’ αριθμόν 1247 / 1925 απόφαση του Πρωτοδικείου Πειραιά, αναγνωρίστηκε ως σωματείο ο Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς, αφού υπεβλήθησαν όλα τα απαραίτητα έγγραφα που απαιτούνταν. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του καταστατικού ένας απ’ τους σκοπούς του σωματείου ήταν η ανάπτυξη της σωματικής αγωγής για τη νεολαία και η εξύψωση αυτής πάντα με βάση το φίλαθλο πνεύμα, «η ανάπτυξης της σωματικής αγωγής παρά τη νεολαία και η κατά πάντα φίλαθλον τρόπον εξύψωσης αυτής». Ο παραπάνω σκοπός του σωματείου θα επιτυγχανόταν α) με την ίδρυση κάθε φύσης αθλητικών χώρων, β) με την οργάνωση θαλάσσιων αθλητικών δραστηριοτήτων, γ) με την οργάνωση αθλητικών αγώνων, εκδρομών, εορτών, ορειβασιών κτλ., δ) με διαλέξεις αλλά και εκδόσεις εντύπων που παρακινούν και ενθαρρύνουν τη σωματική αθλητική άσκηση, ε) και με την κάθε είδους σωματική άσκηση, απαραίτητη για τη νεολαία.

Ο σκοπός ίδρυσης του σωματείου, σύμφωνα με τα παραπάνω, ήταν να δημιουργηθούν δραστηριότητες σε δύο βασικές κατευθύνσεις. Η μία κατεύθυνση να έχει αθλητικό χαρακτήρα με ποικίλες αθλητικές δραστηριότητες και η άλλη κοινωνικό χαρακτήρα με πολιτισμικές και κοινωνικές εκδηλώσεις. Αυτός ο συνδυασμός αποτελούσε ιδιαίτερο σημείο για τους ιδρυτές εφόσον στο καταστατικό αναφερόταν στην ίδια ακριβώς παράγραφο ο κοινωνικός και ο αθλητικός χαρακτήρας του συλλόγου. Ο σύλλογος θα δημιουργούσε αθλητικά τμήματα κλασικού αθλητισμού και αθλοπαιδιών, καθώς και τμήματα υγρού στίβου και υδατοσφαίρισης. Οι κοινωνικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν εκδρομές, συναυλίες, χορούς κ.ά. Πράγματι οι επιταγές του καταστατικού επιβεβαιώνονται στην πράξη αφού ο Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. συμμετείχε ενεργά σε όλα τα ολυμπιακά αθλήματα. Τα γραφεία του συλλόγου παράλληλα παραχωρούνται για τις διάφορες πνευματικές και λογοτεχνικές εκδηλώσεις και δημιουργείται βιβλιοθήκη που ενισχύεται με λογοτεχνικά έργα, χρήσιμα για τη νεολαία του Πειραιά (Επιστολή του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. προς τον εκδοτικό οίκο Ελευθερουδάκη 27 Μαΐου 1926).

2.2.3. Οι πρώτες επιτυχίες

Στον αθλητικό τομέα ο Ολυμπιακός υπερτερεί σε σχέση με τον συντοπίτη του Πειραιϊκό Σύνδεσμο. Ωστόσο σημειώνει επιτυχίες σε βάρος μεγάλων συλλόγων στο ποδόσφαιρο και νίκες κατά της μικτής ομάδας των Αθηνών. Δημιουργεί επίσης τμήματα κολύμβησης, ιστιοπολίας, πόλο και κωπηλασίας, θαλάσσια δηλαδή αθλήματα. Ιδιαίτερη σημασία κατέχουν οι αθλοπαιδιές, δηλαδή η καλαθοσφαίριση, η πετοσφαίριση, η χειροσφαίριση και τα τμήματα του κλασικού αθλητισμού. Ως επί το πλείστον οι αθλητές του συλλόγου προέρχονται απ' τα λαϊκά στρώματα της πόλης και υπήρξαν, είτε αθλητές των δύο συλλόγων που συγχωνεύτηκαν και προήλθε ο Ολυμπιακός, είτε απ' τον Πειραιϊκό Σύνδεσμο, ένα δηλαδή συναγωνιστικό σωματείο.

Η δημιουργία χώρων για την άθληση ήταν απαραίτητη. Το 1936 ο Ολυμπιακός διέθετε γήπεδο για τις αθλοπαιδιές στη περιοχή της Καστέλας, χώρο για τα ναυτικά αγωνίσματα στο Τουρκολίμανο, ποδηλατοδρόμιο στο Φάληρο και ειδικά διαμορφωμένους χώρους για τον στίβο και το ποδόσφαιρο. Οι πρώτες επιτυχίες στον αγωνιστικό χώρο συνετέλεσαν στη συσπείρωση των φιλάθλων γύρω απ' την ομάδα του Ολυμπιακού. Η αφοσίωση των λαϊκών ανθρώπων και η αγάπη προς την ομάδα ήταν σημαντική σύμφωνα με τα διαθέσιμα αρχεία. Η ομάδα του Ολυμπιακού μάλιστα έγινε γνωστή πέρα απ' τα σύνορα του τόπου. Το όνομα του συλλόγου χρησιμοποιήθηκε για την ονομασία κι άλλων ομάδων, για τις οποίες αποτέλεσε πρότυπο (πχ. Ολυμπιακός Βόλου κ.ά.).

Ανάμεσα στους αντιπάλους του, ο Παναθηναϊκός Α.Ο. θεωρείται ο αιώνιος αντίπαλός του. Στην οπτική του Ολυμπιακού, ο ΠΑΟ συνδέεται άμεσα με την αθηναϊκή κυριαρχία με αποτέλεσμα η οποιαδήποτε νίκη κατά του Παναθηναϊκού να αποτελεί μέσο κοινωνικής προβολής και καταξίωσης. Τα δύο αυτά σωματεία μαζί με την ΑΕΚ αποτέλεσαν το λεγόμενο ΠΟΚ¹¹, που αντιστρατεύεται στη ΕΠΟ. Πολλές φορές ο Ολυμπιακός αναζητά την υποστήριξη μικρότερων συλλόγων που εδρεύουν στον Πειραιά και την Αθήνα.

¹¹Ιδρύθηκε στις 31 Οκτωβρίου 1927 και αποτέλεσε σύμφωνο συνεργασίας μεταξύ των δημοφιλών ομάδων της Αθήνας και του Πειραιά, Ολυμπιακού, Παναθηναϊκού και ΑΕΚ με σκοπό το όφελος των ομάδων τους από τη διεξαγωγή αγώνων. Το ΠΟΚ στην προσπάθειά του να αποδυναμώσει την ΕΠΟ (Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία) διοργάνωσε δικό του πρωτάθλημα, με τη συμμετοχή μικρότερων ομάδων (<https://el.m.wikipedia.org/wiki/Π.Ο.Κ> – Βικιπαίδεια 08/11/2022).

2.2.4. Σχέση μεταξύ της διοίκησης του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. και των φιλάθλων

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα οι ιδρυτές του Ολυμπιακού προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα της πόλης του Πειραιά, σε αντίθεση με τους φιλάθλους που ανήκουν στις χαμηλές κοινωνικές ομάδες, όπως άλλωστε και οι παίκτες που αγωνίζονται. Απ’ τη μια η διοίκηση της ομάδας και απ’ την άλλη η έντονη παρουσία των πολυάριθμων φίλων του Ολυμπιακού έχουν ως συνέπεια τη δημιουργία ιδιαίτερων σχέσεων. Το κοινωνικό αυτό φαινόμενο έκανε αισθητή την παρουσία του στα χρόνια του Μεσοπολέμου. Τα ιδρυτικά στελέχη της ομάδας Γεώργιος Ανδριανόπουλος και Μιχαήλ Μανούσκος, ασχολούμενοι με την πολιτική, τυγχάνουν την υποστήριξη μιας μεγάλης κατηγορίας φιλάθλων.

Άλλωστε και στις μέρες μας βλέπουμε άτομα που συνδέονται με την ομάδα του Ολυμπιακού και κατέχουν υψηλά πόστα, αλλά και παίκτες που τίμησαν αγωνιζόμενοι τη φανέλα της ομάδας τους, να αποκτούν υψηλές θέσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση, αντλώντας δύναμη από τη μεγάλη λαϊκή μάζα των φιλάθλων του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. Άλλοι πάλι αφού τελείωσαν την καριέρα τους ως αθλητές έγιναν αθλητικοί διοικητικοί παράγοντες και στη συνέχεια εισήλθαν στην πολιτική. Πολλά παραδείγματα συναντάμε σήμερα τόσο στον Πειραιά όσο και στον Βόλο.

Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Κ. Κοτζιά, ο οποίος υπήρξε υπουργός διοικητής Πρωτεύουσας επί δικτατορίας Μεταξά. Συνδέεται με την ομάδα του Ολυμπιακού, ανακηρύσσεται επίτιμος πρόεδρος το 1936 και αποκτά πολιτική ισχύ. Τέλος, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου, ο πρόεδρος Μ. Μανούσκος αναφέρεται στην ιδιαίτερη σχέση της διοίκησης με το πλήθος των φιλάθλων και καλεί τους Πειραιώτες να ταχθούν υπέρ των εθνικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων της διοίκησης. Η δράση της χωρίς τη βοήθεια των οπαδών δεν είναι δυνατή. (Πρακτικά Συνεδριάσεων Διοικητικού Συμβουλίου, συνεδρίαση 12 Νοεμβρίου 1947). Το φαινόμενο αυτό της αμοιβαίας επίδρασης του αθλητισμού με την πολιτική εμφανίζεται στην Ελλάδα από τα χρόνια της Μεταπολίτευσης και μετά, διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο μια κινητικότητα στελεχών από τον έναν χώρο στον άλλον.

2.2.5. Η επιλογή της ομάδας

Η τοπικότητα αποτελεί πρωτεύον στοιχείο που οδηγεί έναν φίλαθλο στην επιλογή μιας ομάδας. Με βάση τον τόπο που διαμένει ή κατάγεται οδηγείται στην επιλογή του. Αυτό

αποτελεί στοιχείο αυτοπροσδιορισμού. Στον Πειραιά για παράδειγμα ένα μεγάλο ποσοστό των φιλάθλων υποστηρίζουν την ομάδα του Ολυμπιακού και στη Θεσσαλονίκη τον ΠΑΟΚ, τον Ηρακλή και τον Άρη. Ο κανόνας αυτός ισχύει για τις περισσότερες πόλεις που διαθέτουν ομάδα που αγωνίζεται σε υψηλή κατηγορία. Σε κάθε κανόνα όμως υπάρχουν εξαιρέσεις. Στην πόλη των Αθηνών ο σύλλογος του Ολυμπιακού, μια Πειραιώτικη ομάδα, έχει πιθανόν τόσους φιλάθλους όσους και ο Παναθηναϊκός που αποτελεί την πιο δημοφιλή ομάδα της πρωτεύουσας.

Γεωγραφικά πάντως ο Πειραιάς αποτελεί συγχρόνως κομμάτι της ίδιας πόλης και απ' την άλλη κάτι το διαφορετικό. Σε κάθε περίπτωση θεωρείται ότι η ομάδα του Πειραιά έχει δυναμική παρουσία στον χώρο του ποδοσφαίρου και του αθλητισμού γενικότερα. Η ανάπτυξη του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα, η εξάπλωσή του στα διάφορα κοινωνικά στρώματα και η προβολή του ξεκινά το 1906 στη Μεσολυμπιάδα. Απ' τη μια αποτελεί θεσμοθετημένη μορφή οργανωμένων συλλόγων και απ' την άλλη αποτελεί αθλοπαιδιά που εμφανίζεται στις γειτονιές με αποτέλεσμα τη δημιουργία των πρώτων ανεπίσημων συνοικιακών συλλόγων. (Σακελλάριος 1947: 20, 5, Κοταρίδης 2005:38).

Τα ιδιαίτερα γνωρίσματα κάθε τόπου και οι διάφορες οικονομικοκοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις¹², επηρεάζουν την ένταξη των οπαδών στα διάφορα σωματεία από τα αρχικά στάδια της λειτουργίας τους. Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο, η Αθήνα εμφανίζει μια ταχεία συγκρότηση νέων οικισμών και γειτονιών. Η έλλειψη οικονομικοκοινωνικών σημείων συνάντησης και αλληλεξάρτησης μεταξύ των νεοεισερχόμενων κατοίκων έχει ως συνέπεια η πρωτεύουσα να αποτελεί σύνολο μικρότερων οικισμών με διαφορετική ζωή ο καθένας.

Σύμφωνα με τους Ν. Ελίας και Τζ. Σκότσον, ισχύει ο διαχωρισμός μεταξύ των εγκατεστημένων και των νεοφερμένων. Το γήπεδο αποτελεί τόπο συνεύρεσης και συγχρόνως τόπο κατασκευής νοημάτων και ταυτοτήτων. Το να υποστηρίζει κανείς έναν σύλλογο αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα ταυτότητας τόσο για τους νεοφερμένους όσο και για τους εγκατεστημένους. Η κάθε γειτονιά έρχεται σε αντίθεση με τις υπόλοιπες και έτσι γίνεται

¹²Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ομάδα του Ολυμπιακού Πειραιώς που μαζικοποιείται μέσα απ' την αντίθεσή του με την Αθήνα και τον Παναθηναϊκό. Αντίθεση δηλαδή της μιας πόλης έναντι της άλλης (Τερεζάκης, 1932, Καρδάσης, 1997: 17-29, Τσοκόπουλος, 2008).

κατανοητό γιατί γύρω απ’ το γήπεδο του Παναθηναϊκού, στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας, υπάρχουν συνοικίες που ταυτίζονται με την ομάδα του Ολυμπιακού.

Αξιοσημείωτο είναι πως απέναντι απ’ τον Παναθηναϊκό θα έπρεπε να υπήρχε η ομάδα της ΑΕΚ και όχι του Ολυμπιακού. Όμως οι αγωνιστικές επιδόσεις της ΑΕΚ ήταν περιορισμένες σε σύγκριση με τον Παναθηναϊκό, γεγονός που καλύφθηκε όμως απ’ την ομάδα του Ολυμπιακού Πειραιώς. Άλλωστε η γεωγραφική γειτνίαση βοήθησε τη συχνή παρακολούθηση των παιχνιδιών του από τους φιλάθλους της Αθήνας και τη συμμετοχή τους στα διάφορα αθλητικά και κοινωνικά δρώμενα της ομάδας. Απ’ την άλλη η ΑΕΚ ταυτίστηκε με μια συγκεκριμένη κατηγορία θεατών (αυτή των προσφύγων). Επίσης ο Ολυμπιακός ήταν ομάδα που προσέφερε τις πολιτισμικές εγγυήσεις που ζητούσαν οι Αθηναίοι.

Επιπρόσθετα, η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π, σ’ αντίθεση με την ΑΕΚ, θεωρείται ενδεχομένως από ορισμένες κατηγορίες φιλάθλων ότι είναι γένους αρσενικού, όπως άλλωστε και το ποδόσφαιρο που είναι καθαρά ένα ανδροκρατούμενο άθλημα (Κυπριανός & Χουμεριανός, 2009: 126-127). Απ’ την άλλη, ο Ολυμπιακός υποτίθεται ότι αντιπροσωπεύει τη «σκληρότητα και τη μαγκιά» του λιμανιού, γεγονός που βοήθησε την ταύτιση των φιλάθλων μαζί του, που στην πλειοψηφία τους είναι άνδρες. Ένα άλλο στοιχείο είναι οι κοινωνικές καταβολές του Ολυμπιακού, που συνδέονται με τις εργατικές συνοικίες και τα λαϊκά στρώματα του Πειραιά. Ο Ολυμπιακός θεωρείται ότι ταυτίστηκε με το λαϊκό στοιχείο και ότι αποτελούσε την ομάδα των φτωχών εργατικών τάξεων και των κατατρεγμένων, σ’ αντίθεση με την ομάδα της πρωτεύουσας - τον Παναθηναϊκό που αποτελούσε «ομάδα των πλουσίων», αλλά και της ΑΕΚ που δεν παρουσίαζε αγωνιστικά κάτι ιδιαίτερο και ήταν «γένους θηλυκού», σ’ ένα καθαρά ανδρικό άθλημα. Στην πραγματικότητα όμως ο Ολυμπιακός δεν έχει τόσο λαϊκή βάση, ούτε οι φίλαθλοι του ΠΑΟ είναι «Κολωνακιώτες» (Κυπριανός & Χουμεριανός 2009: 127).

Ιδιαίτερης σημασίας είναι το γεγονός πως το κοινό των αθλητικών ομάδων μοιράζεται πολιτικά κι αυτό έχει σχέση με τον τόπο που διαμένουν οι φίλαθλοι μιας ομάδας κι όχι με την ίδια την ομάδα. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο μέρος των οπαδών του Ολυμπιακού φαίνεται πως ψηφίζει το Κομμουνιστικό Κόμμα, απ’ ότι το κοινό άλλων ομάδων. Αυτό έχει σχέση με το γεγονός ότι το Κ.Κ.Ε. συγκεντρώνει ένα αρκετά υψηλό ποσοστό στις γειτονίες του Πειραιά, όπου το πλήθος των φίλων του Ολυμπιακού είναι υπερβολικά μεγάλο. Οι

αντιλήψεις των οπαδών λειτουργούν ως εξής: δικαιολογούν την επιλογή με βάση τη λογική τους, εκφράζουν τις συνθήκες ζωής τους και προβάλλουν την εικόνα που επιθυμούν. Αυτό συνεπάγεται την πίστη τους προς την ομάδα ακόμη κι αν αλλάξει ο τρόπος διαμονής τους ή η προσωπική και επαγγελματική ζωή τους. Θα παραμένουν πάντα πιστοί φίλοι της ομάδας τους.

Αναφορικά με τις επαρχιακές ομάδες τα πράγματα διαφέρουν. Το να υποστηρίζει κάποιος μία ομάδα αποτελεί στοιχείο ταυτότητας. Το στοιχείο αυτό είναι πιο έντονο όταν υπάρχει ισχυρή γειτονική ομάδα. Οι ομάδες προσπαθούν να κατακτήσουν τα πρωτεία έναντι των άλλων και το ίδιο ισχύει για τις αντίστοιχες πόλεις. Τις περισσότερες φορές μια μικρή επαρχιακή ομάδα δεν μπορεί να ικανοποιήσει τους οπαδούς της, ούτε μπορεί να τους προσφέρει ικανοποίηση. Γι' αυτό το λόγο οι περισσότεροι υποστηρίζουν ταυτόχρονα δύο ομάδες, την τοπική ομάδα που ανήκει στα στενά όρια του τόπου που διαμένουν, και μία απ' τις τρεις μεγάλες ομάδες κυρίως του κέντρου, δηλαδή τον Ολυμπιακό, τον Παναθηναϊκό ή την ΑΕΚ.

Το παραπάνω γεγονός τους καθιστά ικανούς να έχουν μια ενεργητική συμμετοχή όχι μόνο στα τοπικά αλλά και στα εθνικά δρώμενα και ερμηνεύεται ως την ανάγκη τους για μια ευρύτερη αναγνώριση έξω απ' τα γεωγραφικά όρια της τοπικής ομάδας. Ταυτόχρονα οι τρεις αυτές ομάδες προσφέρουν στους φιλάθλους τους τη χαρά της επιτυχίας, κατακτώντας τίτλους. Ωστόσο αν η τοπική ομάδα καταφέρει να διακριθεί και να εξελιχθεί σε δυνατό αντίπαλο, τότε η επιλογή μιας «μεγάλης» ομάδας του κέντρου αρχίζει να ατονεί.

Ο δεύτερος παράγοντας που λαμβάνεται υπόψη στην επιλογή της ομάδας είναι η αίσθηση της συγγένειας και διαχωρίζεται σε τρεις συνιστώσες. Η πρώτη συνιστώσα αναφέρεται σε συγγενικές καταβολές, η δεύτερη στην εδαφική συγγένεια και η τρίτη στην κοινωνική συγγένεια. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν ομάδες που προέρχονται από πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως είναι η ΑΕΚ, ο ΠΑΟΚ, ο Πανιώνιος κ.ά. Πολλοί οπαδοί που έχουν μικρασιατική καταγωγή ταυτίζονται συχνά με τις ομάδες της ΑΕΚ και του ΠΑΟΚ. Γι' αυτό συναντάμε αρκετούς φίλους της ΑΕΚ σε περιοχές της Μακεδονίας, της Θράκης, αλλά και στον Πειραιά που υπάρχει έντονο το προσφυγικό στοιχείο.

Η δεύτερη συνιστώσα είναι η εδαφική συγγένεια. Το μεγαλύτερο ποσοστό των φιλάθλων υποστηρίζουν την ομάδα του Ολυμπιακού και του Παναθηναϊκού. Κατ' εξαίρεση στις περιοχές της Θράκης και της Μακεδονίας, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό είναι φίλαθλοι της

ΑΕΚ και του ΠΑΟΚ (Π. Κυπριανός.— Μ. Χουμεριανός 2009: 133-134). Παρά το γεγονός ότι πολλοί απ’ αυτούς είναι μικρασιατικής καταγωγής, σημαντικό ρόλο παίζει η εδαφική συγγένεια και η αίσθηση της συνέχειας της Θεσσαλονίκης μέχρι τη Θράκη. Η γειτνίαση παίζει καθοριστικό ρόλο, ιδίως αν ο γείτονάς μας διαθέτει ισχυρή ομάδα. Ο ΠΑΟΚ θα μπορούσε να αποτελεί τον ισχυρό εκπρόσωπο της συμπρωτεύουσας, όμως οι ομάδες της Αθήνας είναι αρκετά ισχυρές και κυρίως ο Ολυμπιακός, γεγονός που φαίνεται από τις προτιμήσεις των φιλάθλων. Εξακολουθεί ωστόσο να υπάρχει η διάκριση μεταξύ του Βορρά που θεωρείται παραμελημένος και αδικημένος και της Αθήνας που έχει όλα τα οφέλη απ’ την πολιτεία.

Ο ΠΑΟΚ και οι οπαδοί του προσπαθούν να ετεροπροσδιορισθούν με τον Ολυμπιακό Πειραιά, ο οποίος βρίσκεται πολύ μακριά, έχει όμως στο ενεργητικό του τους περισσότερους τίτλους. Σύμφωνα με τον Pierre Bourdieu σε μια προσπάθεια ετεροπροσδιορισμού, γίνεται αναζήτηση των διαφορών σ’ ότι βρίσκεται πιο κοντά, γιατί αυτό αποτελεί πραγματική απειλή. Οι οπαδοί του Ολυμπιακού όπως και του ΠΑΟΚ, προέρχονται από τα πραγματικά λαϊκά στρώματα και προβάλλουν ως οι ομάδες της «μαγκιάς».

Ο τρίτος παράγοντας που καθορίζει την επιλογή της ομάδας είναι οι γονείς και συγκεκριμένα ο πατέρας. Τα περισσότερα παιδιά και κυρίως τα αγόρια υποστηρίζουν την ίδια ομάδα που υποστηρίζει και ο πατέρας τους. Η επιλογή γίνεται σε αρκετά μικρή ηλικία. Σύμφωνα με τον Ζαν Πιαζέ η οριστικοποίηση της επιλογής πραγματοποιείται περίπου στην ηλικία των οκτώ ετών. Τα παιδιά σ’ αυτό το στάδιο αρχίζουν να κατακτούν την αίσθηση της ομάδας και να αποκτούν ρόλους, τηρώντας τους κανόνες του παιχνιδιού. Η επιρροή του πατέρα στη διαδικασία επιλογής ομάδας κάνει κατανοητό ποια είναι η δομή της ελληνικής κοινωνίας. Υπάρχουν πάντα περιπτώσεις που ένα παιδί επηρεάζεται από κάποιον φίλο του κι όχι απ’ το άμεσο οικογενειακό του περιβάλλον. Απ’ την άλλη τα κορίτσια επηρεάζονται απ’ τη μητέρα τους και ακολουθούν την ίδια ομάδα με «κείνη».

Τέλος, μια βασική προϋπόθεση επιλογής της ομάδας είναι η αγωνιστική της πορεία που μεταφράζεται σε κατάκτηση τίτλων. Όσο πιο πολλές επιτυχίες έχει μια ομάδα τόσο πιο πολλούς φίλους αποκτά. Έτσι δικαιολογείται η αριθμητική υπεροχή του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. σε φιλάθλους. Η δημοτικότητά του έχει εξαπλωθεί πέρα απ’ τα γεωγραφικά όρια της πόλης του Πειραιά και αποκτά φίλους σε πολλά μέρη.

2.2.6. Συμβολικοί δεσμοί της πόλης του Πειραιά με το σωματείο του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.

2.2.6.1. Ο χώρος του γηπέδου και τι αντιπροσωπεύει.

Το γήπεδο αποτελεί χώρο συνάντησης, έκφρασης συναισθημάτων και συγκρότησης ταυτοτήτων. Κατά τη δεκαετία του '50, η μορφή των γηπέδων διέφερε από τα σημερινή. Για τη διεξαγωγή αγώνων, μικροί κυρίως σύλλογοι ακόμη και στα αστικά κέντρα, χρησιμοποιούσαν χώρους που δε διέθεταν κερκίδες, ούτε αποδυτήρια. Υπήρχαν περιφράξεις με κάγκελα ή συρμάτινες. Η μία περίφραξη διαχώριζε τον αγωνιστικό χώρο από τους θεατές που παρακολουθούσαν τον αγώνα και η δεύτερη χώριζε τους θεατές από τον περιβάλλοντα χώρο. Υπήρχαν όμως και αθλητικοί χώροι χωρίς αυτές τις δύο περιφράξεις. Οι θεατές κάθονταν πολύ κοντά στον αγωνιστικό χώρο, ακόμη κι όταν υπήρχαν κερκίδες, εφόσον το ύψος τους ήταν χαμηλό και μπορούσαν να παρακολουθούν άμεσα τους αγώνες. Το γεγονός αυτό δημιουργούσε στενή σύνδεση των οπαδών με τους παίκτες. Η εικόνα των σημερινών γηπέδων διαφέρει αισθητά από τη προηγούμενη.

Στο γήπεδο όλοι είναι ίσοι, ο φτωχός, ο πλούσιος, ο μορφωμένος (Hoy 1994:201, Collinson 2009, Armstrong & Young 2008). Δημιουργείται ένα είδος καρναβαλικότητας και καταργούνται οι κανονικότητες. Οι οπαδοί χρησιμοποιούν προσβολές, όρκους και κατάρες. Επικρατεί ένα κλίμα καρναβαλισμού. Τα οπαδικά συνθήματα και τραγούδια εμπεριέχουν χιούμορ, ειρωνεία, αυτοσαρκασμό και μια προσπάθεια υπεράσπισης της ομάδας και απαξίωσης της αντιπάλου. Σύμφωνα με τον Μπαχτίν, το καρναβάλι (θεωρία της καρναβαλικότητας¹³) ήταν μέρος της μεσαιωνικής κουλτούρας (Bakhtin, στο Morris 2003). Κατά τη διάρκειά του οι ιεραρχίες έπαυαν. Πρωταρχικό λόγο είχε η γλώσσα.

Ο Richard Guilianotti (Guilianotti 2005:343), θεωρεί πως το γήπεδο αποτελεί πολιτισμικό χώρο, όπου μέσα σ' αυτόν διαμορφώνονται ταυτότητες. Σύμφωνα μάλιστα με την ηθογενετική προσέγγιση (ethogenic) του Peter Marsh, η οποιαδήποτε δραστηριότητα στην εξέδρα θεωρείται ως μια υψηλού επιπέδου τελετουργική συμπεριφορά, ο καθένας αποκτά προσωπική αξία και η επιτυχία του είναι κατορθωτή. Ακόμη και ένας πιθανός τραυματισμός αποτελεί μέρος της πορείας προς την επιτυχία.

¹³Πρόκειται για μια θεωρία κατά την οποία οι συμμετέχοντες δεν περιμένουν κάποιο είδος υλικής αμοιβής (Armstrong & Young 1999:175).

Ο χώρος του γηπέδου εκλαμβάνεται από τους οπαδούς ως κατασκευασμένο καταφύγιο που καθένας ξεφεύγει απ’ την πραγματικότητα και έρχεται σε μια ιδεατή κοινωνία. Ταυτόχρονα θεωρούν το γήπεδο ως έναν ιδιαίτερο συναισθηματικό χώρο φέρνοντας στη σκέψη τους τα έντονα συναισθήματα της «εστίας». Ο αυτοπροσδιορισμός τους διακρίνεται από την προσπάθεια προβολής στοιχείων που προσδίδουν μια ιδεατή εικόνα. Προβάλλονται φαντασιακά ή πραγματικά χαρακτηριστικά δείχνοντας ένα ισχυρό «εμείς». Μ’ αυτόν τον τρόπο ενισχύεται το αίσθημα του «ανήκειν» και κατά δεύτερο δημιουργούν ένα κλίμα υποτίμησης και αποκλεισμού του «άλλου».

Επιπλέον ο γηπεδικός χώρος μπορεί να χαρακτηριστεί ως πεδίο προβολής της αρρενωπότητας. Το γεγονός αυτό ενεργεί ετεροπροσδιοριστικά απέναντι στους «άλλους», στους λιγότερους αρρενωπούς, επιδεικνύοντας δύναμη, μαχητικότητα, κύρος και ανδρική υπεροχή. Η επίδειξη αρρενωπής ταυτότητας σχετίζεται με την τοπικότητα. Στην περίπτωση του Πειραιά χαράσσονται σύνορα με αντίπαλες κοινότητες οπαδών (Ζαϊμάκης 2009: 144-145). Είναι εμφανές πως η ετερότητα των οπαδικών κοινοτήτων παραπέμπει στην ετερότητα σε τοπικό επίπεδο. Η ομάδα του αντιπάλου συμβολίζει τον ιδιαίτερο τόπο από τον οποίο προέρχεται και έχει την έδρα της, π.χ. «Θρύλος – Πειραιάς», «ΠΑΟ – Αθήνα», «ΠΑΟΚ – Θεσσαλονίκη». Ο ιδιαίτερος τόπος του αντιπάλου αποτελεί αντικείμενο καθύβρισης. Οι οπαδοί συνδέονται με την πόλη που ανήκει η ομάδα τους και αναπτύσσεται μια σχέση σεβασμού και αγάπης προς αυτήν (Giulianotti 2002:33). Η ομάδα αποτελεί τοπικό σύμβολο και οι οπαδοί αναπτύσσουν τοποφιλικά αισθήματα (Phelps 2005: 460-475).

2.2.6.2. Συμβολικοί δεσμοί του γηπέδου με την πόλη του Πειραιά

Το γήπεδο ταυτίζεται με την έδρα της ομάδας και κατά συνέπεια με την περιοχή όπου ανήκει η εκάστοτε ομάδα. Αποτελεί το σύμβολο της πόλης. Για παράδειγμα το Γήπεδο Καραϊσκάκη ταυτίζεται με τον Πειραιά όταν γίνεται αναφορά στο ποδόσφαιρο και στην ομάδα του Ολυμπιακού. Έχει συμβολική αξία για όσους διαμένουν στην περιοχή και γίνεται πολλές φορές σημείο συνάντησης φίλων. Προβάλλει την τοπικότητα και διαμορφώνει την αίσθηση του «εμείς». Έτσι δημιουργείται μια ιδιαίτερη ταυτότητα του Πειραιώτη με τον Ολυμπιακό και το Γήπεδο “Καραϊσκάκη”, όπως αντίστοιχα στην Αθήνα, του Αθηναίου με τον Παναθηναϊκό και τη Λεωφόρο Αλεξάνδρας.

Το Μικρολίμανο απ’ την άλλη, περιοχή που από τη μια ανήκει στον Πειραιά, απ’ την άλλη όμως δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με τον Πειραιώτη Ολυμπιακό καθώς καλύπτει ένα μεγάλο μέρος ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων (εστιατόρια, καφετέριες κ.ά.), στα οποία συχνάζουν και Αθηναίοι. Αντίθετα σε κοντινή απόσταση βρίσκεται το Γήπεδο Καραϊσκάκη, όπου ο Πειραιώτης συνδέεται συναισθηματικά μαζί του εφόσον αυτό αποτελεί έδρα και ταυτίζεται με την ομάδα του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.

Ο χώρος του γηπέδου αποτελεί τόπο αναμνήσεων και συναισθημάτων, έναν χώρο μέσα στον οποίο διαμορφώνεται το «εγώ» και το «εμείς». Μετά την ανακατασκευή του Γηπέδου Καραϊσκάκη οι φίλοι του Ολυμπιακού ανακαλούν στη μνήμη τους το παλιό στάδιο. Για τους Ολυμπιακούς φιλάθλους η ιστορία συνδέεται με αθλητές που ίδρωναν τη φανέλα. Ανάμεσα σ’ αυτούς ανήκουν οι αδελφοί Ανδριανόπουλοι, ο Ανδρέας Μουράτης, ο Θανάσης Μπέμπης, ο Ηλίας Υφαντής, ο Γιώργος Σιδέρης κ.ά.

Ωστόσο το ολοκαίνουριο Γήπεδο Καραϊσκάκη δεν δύναται να επισκιάσει τις μνήμες από το παρελθόν. Αυτό οφείλεται πρώτα απ’ όλα στην εμπορευματοποίηση του αθλητικού θεάματος και την πεποίθηση ότι έχει μετατραπεί σε χώρο κατανάλωσης και ψυχαγωγίας. Πληθώρα εμπορικών καταστημάτων υπάρχουν κάτω απ’ τις εξέδρες του γηπέδου για την πώληση καταναλωτικών προϊόντων. Επιπλέον γυμναστήρια και πισίνα λειτουργούν στον χώρο κάτω απ’ το γήπεδο.

Τα παλιά χρόνια είναι τα χρόνια της αθωότητας, της ανιδιοτέλειας και σύμφωνα με τον Holt (Holt, 1989: 327-328), όσο εξελίσσεται το άθλημα προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της εποχής και της κοινωνίας. Οι παίκτες παλιά έπαιζαν για τη φανέλα, έδειχναν την αφοσίωσή τους στην ομάδα. Ακόμη και σήμερα ακούγονται τα ονόματα παλιών ποδοσφαιριστών στα ελληνικά γήπεδα και γίνεται σύγκριση με τους νεότερους, για τους οποίους αποτελούν πρότυπα.

Παλιά μέλη των Συνδέσμων φέρνουν στη μνήμη τους γεγονότα του παρελθόντος, αναφέροντας χαρακτηριστικά πως «στα τσιμέντα έπεφταν κορμιά», αναφερόμενοι στο παλιό Στάδιο Καραϊσκάκη. Σε περίπτωση ήττας το νέο γήπεδο απαξιώνεται καθώς έρχονται στον νου οι αναμνήσεις του παλιού. Πολλοί φίλαθλοι βρίσκουν το νέο γήπεδο ως χώρο φωτογράφισης και όχι ως χώρο επιτέλεσης αθλητικών διοργανώσεων. Οι τελευταίοι βρίσκονται πολλές φορές στη θέση οπαδών που θα μπορούσαν να προσφέρουν βοήθεια και

να συνεισφέρουν στην επιτυχία της ομάδας. Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις φίλων της ομάδας που ακόμη και σήμερα έρχονται συχνά στη μνήμη των υπολοίπων. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί ο γνωστός σε όλους «Αττίλιο», κατά κόσμον Βασίλης Δουρίκας, με τον χαρακτηριστικό ήχο της τρομπέτας του. Αποτελούσε έναν απ' τους πιο ένθερμους οπαδούς του Ο.Σ.Φ.Π. και της Εθνικής ομάδας¹⁴. Ο Αττίλιο μας θυμίζει την περίπτωση της Πατ Σίμσον, που επί σειρά ετών ακολουθούσε την αγαπημένη της ομάδα, τη Λέστερ Σίτι, και του Άνταμ Μπρόουντμπεντ οπαδού της Μάντσεστερ Σίτι. Και δύο παρέμεναν αφοσιωμένοι στην ομάδα τους ανεξάρτητα των επιτυχιών της (Schindler 1998).

2.2.6.3. Η χρήση συνθημάτων και οπαδικών τραγουδιών

Τα συνθήματα και τα οπαδικά τραγούδια ταξινομούνται σε τρεις βασικές κατηγορίες: α) Λατρευτικά συνθήματα, β) συνθήματα που αφορούν τον τόπο, δηλαδή την πόλη του Πειραιά και γ) συνθήματα που αφορούν τις αντίπαλες ομάδες.

Λατρευτικά συνθήματα: Στόχος είναι να προβληθεί ένα ισχυρό «εμείς» και να υποτιμηθεί ο αντίπαλος προσδίδοντας σ' αυτόν υποτιμητικά γνωρίσματα. Ωστόσο δεν πρόκειται για μια απλή ανάλυση λέξεων, αλλά για επιλογή και συνακολουθία λέξεων που παίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του νοήματος (Ψύλλα 1998: 90-91).

Δείχνουν την αγάπη τους προς την ομάδα χρησιμοποιώντας εκφράσεις πχ. «Είσαι στο μυαλό μου κάτι μαγικό...». Με τη χρήση λατρευτικών συνθημάτων επιδιώκεται ταυτόχρονα η προσβολή και απαξίωση των αντιπάλων. Στα τραγούδια που ακούγονται γίνεται συχνά προσπάθεια να αποδοθούν θηλυπρεπή χαρακτηριστικά στον αντίπαλο και να υποτιμηθεί η αρσενική του ταυτότητα. Πολλές φορές τα συνθήματα δεν απευθύνονται μόνο στους αντιπάλους αλλά και σε παράγοντες, διαιτητές και αστυνομικές δυνάμεις. Η δημιουργία οπαδικής ταυτότητας επιτυγχάνει τη συνοχή της ομάδας και την αίσθηση του συνανήκειν και απ' την άλλη τη διαφοροποίηση από την ομάδα του αντιπάλου, την υποτίμηση και τον αποκλεισμό του.

¹⁴<https://www.thrylos24.gr/gia-panta-konta-mas-28-xronia-xoris-ton-spoudaio-attilio-vid/> , ανακτήθηκε στις 26/11/2022.

Βασικό στοιχείο της οπαδικής κουλτούρας αποτελούν τα γκράφιτι. Πρόκειται για εικαστικές δημιουργίες με αναπαραστάσεις και επιγραφές οπαδών σε διάφορες επιφάνειες¹⁵. Τα γκράφιτι μαρτυρούν κατά κάποιο τρόπο τις αντιλήψεις και την κοινωνική συμπεριφορά μιας ομάδας ατόμων (Gonos, Mulkern, Roushinsky 1976:41) και αποτελούν τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η ταυτότητα με στόχο την υπεράσπιση της ομάδας. Οι δημιουργοί των γκράφιτι επιθυμούν να προβάλλουν τα μηνύματά τους με έναν ιδιαίτερο τρόπο (Macdonald 2001: 2-4), απελευθερωμένοι από κάθε κοινωνικό περιορισμό. Τα χρώματα που επιλέγονται, τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται, ο χώρος που προβάλλονται, μαρτυρούν τους στόχους και την ταυτότητα των δημιουργών.

Απ' την άλλη η χρήση γκράφιτι, αποσκοπεί στη στήριξη της ομάδας. Κυρίως αφορούν επιγραφές και εικονικές παραστάσεις σε δημόσιους χώρους και χρησιμοποιούν το κόκκινο χρώμα, το λευκό και το μαύρο με σκοπό να ταυτιστούν με την ομάδα. Συχνά αναφέρουν συνθήματα που προέρχονται από τον ύμνο του Ολυμπιακού, όπως «Θρύλε των γηπέδων», ή τον τρόπο που επιδρά η ομάδα στη καθημερινότητα των οπαδών «Ολυμπιακός τρόπος ζωής» ή ακόμη εκφράσεις όπως «Τον Θρύλο μου τον αγαπώ και πάντα τον ακολουθώ...».

Έρχονται στη μνήμη σημαντικά γεγονότα του παρελθόντος (Ζαϊμάκης 2010:27). Η τραγωδία της Θύρας 7, στις 8-2-1981 στο Στάδιο Καραϊσκάκη μετά τον ποδοσφαιρικό αγώνα του Ολυμπιακού με την ΑΕΚ, αποτελεί βασικό στοιχείο στα γκράφιτι μνήμης. Μ' αυτά οι δημιουργοί προσπαθούν να δείξουν το σεβασμό τους στα θύματα της τραγωδίας, τα οποία αποκαλούν ως «αδέλφια», να διατηρήσουν τη μνήμη και να ενισχύσουν την συνοχή της ομάδας. Ένα μεγάλο ποσοστό των γκράφιτι αναφέρονται στη Θύρα 7 και στη συμβολική δύναμη του συγκεκριμένου Συνδέσμου στις οπαδικές κοινότητες. Σ' αυτόν τον σύνδεσμο ανήκουν οι πιο ένθερμοι φίλαθλοι του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.

Συνθήματα που αφορούν τον τόπο (τοποφιλικά): Οι οπαδοί του Ολυμπιακού έχουν μια ιδιαίτερη σχέση με την ομάδα τους αλλά και την πόλη του Πειραιά. Ο Ολυμπιακός αποτελεί ομάδα που δημιουργείται απ' την κουλτούρα της πόλης. Η σχέση του με τον Πειραιά βασίζεται σε μια ιστορική βάση. Ο σύλλογος δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, σε μια χρονική περίοδο παρακμής της πόλης του Πειραιά όπου εξελισσόταν

¹⁵Η λέξη γκράφιτι προέρχεται από το ιταλικό graffiare και αφορά αναφορές πάνω στους τοίχους (Castleman 1982:xi).

μια σειρά από οικονομικοκοινωνικές αλλαγές, αλλά και ταυτόχρονα γινόταν αισθητή η ιδιαιτερότητα της περιοχής της Τρούμπας (Τσοκόπουλος 2008: 11-16).

Η ομάδα του Ολυμπιακού συνδέθηκε αρχικά, όπως αναφέρθηκε, με τις λαϊκές τάξεις του Πειραιά, τις φτωχογειτονίες του. Ο κόσμος του θεωρείται ότι συνδέθηκε με τη μαγκιά, σε αντίθεση με τους οπαδούς του ΠΑΟ που εκλαμβάνονταν ως «Κολωνακιώτες» και αντιπροσώπευαν τα υψηλά αστικά στρώματα της πρωτεύουσας (Κυπριανός & Χουμεριανός 2009:54). Ο Ολυμπιακός ενίσχυσε πάντως την αυτό-εικόνα των Πειραιωτών σε σχέση με τους αντιπάλους του. Έτσι δημιουργήθηκε μια άρρηκτη σχέση της ομάδας με την πόλη του Πειραιά. Οι φίλοι του συνεχίζουν να προβάλλουν τη λαϊκότητα του συλλόγου και την αρρενωπότητα, ενώ ταυτόχρονα υποτιμούν τους «αιώνιους αντιπάλους» τους με απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς «φλώροι, κυριλέδες», κ.ά.

Οι οπαδοί προσπαθούν να ελέγχουν περιοχές όσο το δυνατό περισσότερο. Αναφορικά με τον Πειραιά δημιουργούν γκράφιτι σε κεντρικά σημεία όπως σε σταθμούς του ΗΣΑΠ, σε γέφυρες και περιμετρικά του γηπέδου Καραϊσκάκη, προβάλλοντας την συμβολική κυριαρχία τους χρησιμοποιώντας φράσεις όπως «Ολυμπιακός το αφεντικό της πόλης». Ωστόσο η συμβολική υπεροχή και κυριαρχία του Ολυμπιακού επεκτείνεται σε τόξο που δημιουργούν οι σύνδεσμοι της Θύρας 7. Η συμβολική επικράτηση και υπεροχή του Ολυμπιακού και της τοπικότητας επεκτείνεται πέρα από τα στενά όρια της πόλης. Οι οπαδοί του Ολυμπιακού δημιουργούν γκράφιτι σε πόλεις της επαρχίας. Γίνεται αναφορά στην τοπικότητα (π.χ. Πύργος 7), αλλά προβάλλεται και η συμβολική υπεροχή της γενέτειρας πόλης της ομάδας «Παντού είναι Πειραιάς». Αυτό υποδεικνύει την κυριαρχία του Πειραιά στις συνειδήσεις των οπαδών του Ολυμπιακού.

Μια άλλη τεχνική αποτελεί η χρήση με τελετουργικό τρόπο τραγουδιών και συνθημάτων με τη μορφή διαλόγου μεταξύ των οπαδών που παρακολουθούν τον αγώνα από τη Θύρα 7 του γηπέδου Καραϊσκάκη και είναι Πειραιώτες, με οπαδούς που κάθονται στην αντίθετη πλευρά του γηπέδου και προέρχονται απ' την επαρχία. Αρκετά συχνά σε περιοχές του Πειραιά αποτυπώνεται το τριφύλλι ή ο Δικέφαλος Αετός, τα σύμβολα του ΠΑΟ και της ΑΕΚ αντίστοιχα, να έχουν σβηστεί με κόκκινο σπρέι ή ακόμη συνθήματα των αντιπάλων όπου εκφράζουν υποτιμητικά σχόλια για τους οπαδούς του Ολυμπιακού, για τη γενέτειρα πόλη και μια συγκεκριμένη εργατική τάξη (π.χ. γέμισε με οικοδόμους όλη η 7) (Douglas 1966).

Πολλές φορές απευθύνονται με επιθετικό τρόπο ενάντια σε έδρες αντιπάλων, οι οποίες εκλαμβάνονται ως εχθρικές. Οι φίλοι του Ολυμπιακού δείχνουν εχθρική στάση και προς άλλες τοπικότητες, όπως Θεσσαλονίκη, Βόλος, Κρήτη κτλ. Εδώ προβάλλουν τα κατορθώματα των φίλων του Ολυμπιακού και τα χαρακτηριστικά της πόλης σε βάρος άλλων τοπικοτήτων δείχνοντας απαξίωση σε πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής τους. Πολλές φορές χλευάζουν τις γλωσσικές ιδιομορφίες τους «φάι μπουγάτσα σε λέω...» ή αμφισβητούν την εθνική καταγωγή τους, αλλά και την ελληνικότητα κάποιων πόλεων. Αποκαλούν τους οπαδούς τους ΠΑΟΚ π.χ. ως «Βούλγαρους»¹⁶. Πολλές φορές επιτίθενται λεκτικά σε σημαντικά σημεία της πόλης, π.χ. τον Λευκό Πύργο που αποτελεί σύμβολο της συμπτωτεύουσας.

Ο Ολυμπιακός θεωρείται έμβλημα του Πειραιά, γεγονός που επιτελείται με δύο τρόπους. Ο ένας είναι η ρητορική, που αναφέρει τον Ολυμπιακό ως το «καμάρι του Πειραιά» και ο άλλος τρόπος είναι τα διάφορα οπτικά σύμβολα, όπως για παράδειγμα εμφανίζονται στο γήπεδο σημαίες με τη μασκώτ της ομάδας. Συγκεκριμένα αφορά τον «Θρυλέοντα» που πήρε το όνομά του από το Πόρτο Λεόνε, δηλαδή το λιμάνι του Πειραιά όπου στις πύλες του υπήρχαν παλιά δύο λιοντάρια¹⁷.

Συνθήματα που αφορούν τις αντίπαλες ομάδες, «εμείς» και οι «άλλοι»: Σύμφωνα με την Αβδελά (1995:19), η ύπαρξη του δίπολου «εμείς» και οι «άλλοι» δε σημαίνει πάντα έναν αντίπαλο εχθρικό. Για παράδειγμα, πολλά γκράφιτι δείχνουν την αδελφοποίηση των φίλων του Ολυμπιακού με τους φίλους της Λίβερπουλ. Οι δύο ομάδες ταυτίστηκαν εξαιτίας δύο τραγωδιών στον χώρο του ποδοσφαίρου. Την τραγωδία στη Θύρα 7 και την τραγωδία στο Χίλσμπορο. Σε άλλα γκράφιτι τονίζεται η αδελφοποίηση με την ομάδα του Βελιγραδίου, του Ερυθρού Αστέρη (κοινά χρώματα, κοινή θρησκεία – Ορθόδοξη, κοινή ιδεολογία – λαϊκή ομάδα). Πρόκειται για μια πρωτοτυπία στο παγκόσμιο οπαδικό κίνημα.

Πολλά απ' τα συνθήματα απευθύνονται στον αιώνιο αντίπαλο, τον ΠΑΟ. Χρησιμοποιούν προσωνύμια όπως «Βάζελοι» και υπαινιγμοί για τη σχέση οπαδών του με την αστυνομία, με

¹⁶Το συγκεκριμένο σύνθημα αποτελεί λόγο διακοπής του αγώνα γιατί θεωρείται αντεθνικό.

¹⁷<https://www.olympiacosbc.gr/el/community-el/thryleon.html>, ανακτήθηκε στις 20/11/2022.

φορείς της εξουσίας ή χρησιμοποιούν συνθήματα με πολιτικό περιεχόμενο και υπονοούμενα, αμφισβητώντας με αυτόν τον τρόπο την καθαρότητα των αποτελεσμάτων και των επιτυχιών του. Επιπρόσθετα επικρατεί η άποψη για μια σχέση αντιπαλότητας ανάμεσα στις δυο Πειραιώτικες ομάδες, του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. και του Εθνικού. Το γεγονός αυτό αποτελεί περισσότερο μύθο με την ένταση ανάμεσά τους να διαρκεί όσο ο αγώνας. Και οι δύο αποτελούν κομμάτι του Πειραιά και αντιπαραβάλλονται με την πόλη της Αθήνας.

Πολύ συχνά χρησιμοποιούνται συνθήματα με σεξουαλικό περιεχόμενο. Αναφέρονται σ' ένα ανδροκεντρικό βίαιο ιδίωμα, το σεξουαλικό¹⁸ που προορίζεται για ένα παιχνίδι σεξουαλικής υποταγής του άλλου, που είναι εν δυνάμει νικητής. Συγκροτείται ο ανδρισμός και αναπαράγονται έμφυλες ταυτότητες και ανισότητες. Ο δημόσιος ανδρικός χώρος αποτελεί πεδίο διαπραγμάτευσης της ανδρικής ταυτότητας, όπου όλοι μπορούν να παίξουν το παιχνίδι της ανδρικής εξουσίας. Προσπαθούν να αποδώσουν θηλυπρεπή χαρακτηριστικά στον αντίπαλο και πολλές φορές αναφέρονται σε συγγενικά πρόσωπα των αντιπάλων, γυναίκα, μητέρα, κόρη. Άλλες πάλι φορές προβάλλουν σύμβολα δύναμης, όπως ρόπαλα, μυώδη σώματα. Μ' αυτόν τον τρόπο οι οπαδοί της ομάδας προσπαθούν να προβάλλουν μια ταυτότητα σε δημόσιο χώρο, να αναδείξουν το αίσθημα του «συνανήκειν» σε μια ομάδα και τη συνοχή αυτής, καθώς και τους ισχυρούς δεσμούς των μελών της.

2.2.7. Κοινωνικές δράσεις του συλλόγου

Η ομάδα του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. ενθαρρύνει φιланθρωπικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα την επίσκεψη στην «Κιβωτό του Κόσμου», όπου μοιράζονται δώρα στα μικρά παιδιά. Ταυτόχρονα συνεισφέρει στην επίλυση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση. Σημαντική είναι η φιλανθρωπική δράση, «Μη σταματάς να βοηθάς», όπου οι Ακαδημίες και οι φίλαθλοι συνεργάζονται και αγκαλιάζουν τη δράση του συλλόγου συγκεντρώνοντας τρόφιμα για κοινωφελή ιδρύματα του Πειραιά τις ημέρες των εορτών.

Μια σημαντική προσφορά που διεξάγεται από τους οπαδούς του Ολυμπιακού, αποτελεί η εθελοντική αιμοδοσία που οργανώνεται από την ΠΑΕ, σε συνεργασία με τους συνδέσμους και το νοσοκομείο Μεταξά. Αυτό αποτελεί σημαντική κοινωνική προσφορά του Ολυμπιακού

¹⁸Αυτά που ακούγονται στα γήπεδα συνοδεύονται από ανάλογες κινήσεις του σώματος και χειρονομίες. Αυτές οι μη λεκτικές συμπεριφορές δείχνουν επιθετικότητα και δύναμη.

για συνανθρώπους που χρειάζονται βοήθεια. Τέλος, κατά τη διάρκεια της καραντίνας για τον COVID 19, εμφανίζονται οι αρχηγοί των τμημάτων του Ολυμπιακού να στέλνουν το δικό τους μήνυμα για το διάστημα παραμονής στο σπίτι. Ταυτόχρονα προτρέπουν τους ανθρώπους για μια σειρά δημιουργικών ασχολιών (ανάγνωση βιβλίων, ταινίες) και να ακολουθούν τις οδηγίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας και της Υπηρεσίας Πολιτικής Προστασίας.

2.2.8 Προσωνύμια και ψευδώνυμα

Στον σύλλογο του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. έχει δοθεί το προσωνύμιο «Θρύλος» λόγω της ισχυρής παρουσίας του στους ποδοσφαιρικούς και γενικότερα στους αθλητικούς χώρους και τις επιτυχίες του στα πρωταθλήματα. Πολλοί αθλητικοί σύλλογοι έχουν πάρει προσωνύμια που προέρχονται από την ιστορία της ομάδας ή τα χρώματα της φανέλας.

Εκτός από τα προσωνύμια υπάρχουν και τα ψευδώνυμα. Συγκεκριμένα το ψευδώνυμο των οπαδών των Ολυμπιακών είναι «γαύρος». Ετυμολογικά δεν προέρχεται από το ψάρι, αλλά από τη λέξη «γαυριάς ή γαύρος», που αναφέρεται στο άλογο, το οποίο είναι σε ετοιμότητα για τον αγώνα και σε άτομα που υπερηφανεύονται για τη μαγκιά τους. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα το επίθετο «ο, η γαύρος, το γαύρον», αναφέρεται σε κάποιον που είναι ανδρείος. Κατά μία άλλη ιστορία σε έναν αγώνα μεταξύ των αιώνων αντιπάλων ΠΑΟ – Ο.Σ.Φ.Π. στο στάδιο Απόστολος Νικολαΐδης, οι οπαδοί του ΠΑΟ υποδέχτηκαν τους ποδοσφαιριστές του Ολυμπιακού με γαύρους μέσα σε ψαροκασέλες, τις οποίες είχαν πάρει απ' το λιμάνι του Πειραιά, ως ένδειξη ανωτερότητας¹⁹.

2.2.9 Αγωνιστικά τμήματα συλλόγου Ο.Σ.Φ.Π

Το σωματείο Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. δραστηριοποιείται και σε άλλα αθλήματα εκτός του ποδοσφαίρου. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά σε όλα τα αγωνιστικά τμήματα του συλλόγου και τις χρονολογίες ίδρυσης τους²⁰.

- Ποδοσφαίριση 1925: Πρόκειται για το πρώτο τμήμα του σωματείου Ο.Σ.Φ.Π. Το τμήμα ποδοσφαίρισης θεωρείται από τα πιο επιτυχημένα στον ελληνικό χώρο.

¹⁹<https://www.iefimerida.gr>>Από που προέρχονται τα παρατσούκλια των οπαδών, ανακτήθηκε στις 16/12/2022.

²⁰<https://el.m.wikipedia.org>ΟλυμπιακόςΣύνδεσμοςΦιλάθλωνΠειραιώς-Βικιπαίδεια>.

- Καλαθοσφαίριση ανδρών: Έχει διακριθεί τόσο στην Ελλάδα όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο. Το έτος 1931 η ομάδα καλαθοσφαίρισης του συλλόγου ξεκίνησε από τους αθλητές του τμήματος πετοσφαίρισης.
- Καλαθοσφαίριση γυναικών: 1947, 2015 (ανασύσταση). Αθλήτριες της πετοσφαίρισης του Ολυμπιακού, που ασχολούνταν ερασιτεχνικά με την καλαθοσφαίριση, επηρεάστηκαν από το κλίμα ενθουσιασμού που επικρατούσε αναφορικά με το άθλημα και πρότειναν τη σύσταση του τμήματος.
- Πετοσφαίριση ανδρών 1926: Θεωρείται από τα πιο επιτυχημένα τμήματα του συλλόγου και έχει κατακτήσει δύο ευρωπαϊκούς τίτλους τα έτη 1996 και 2005²¹.
- Πετοσφαίριση γυναικών 1930, 1988 (ανασύσταση): Το 1930 ιδρύθηκε το γυναικείο τμήμα. Χάρη στην ομάδα του Πανιώνιου είχε ξεκινήσει το ενδιαφέρον για τη γυναικεία πετοσφαίριση. Με το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ομάδα πετοσφαίρισης του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. διαλύθηκε παρά το γεγονός ότι έγιναν προσπάθειες ανασύστασης. Τελικά τον Ιούλιο του 1988 με πρωτεργάτη τον έφορο της ομάδας Νικόλαο Μπαφαλούκο²², η ομάδα συμμετέχει με επιτυχία στο πρωτάθλημα της Γ' Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α.
- Υδατοσφαίριση ανδρών 1925: Αποτελεί ένα απ' τα πρωταρχικά τμήματα (μαζί με τα τμήματα ποδοσφαίρισης, κολύμβησης και κλασικού αθλητισμού).
- Υδατοσφαίριση γυναικών 1988: Η πρωτοβουλία της ίδρυσης του τμήματος οφείλεται σε μια ομάδα πρώην αθλητριών της κολύμβησης.
- Κολύμβηση 1925: Θεωρείται η πιο επιτυχημένη κολυμβητική ομάδα στον ελληνικό χώρο και είναι από τα πιο παλιά τμήματα του Ο.Σ.Φ.Π.
- Κλασικός αθλητισμός 1925: Αποτελεί ένα απ' τα αρχικά τμήματα του σωματείου. Συμμετείχε στο πανελλήνιο πρωτάθλημα απ' το πρώτο έτος της σύστασής του.

²¹Αφιέρωμα: Οι παρουσίες του Ολυμπιακού σε τελικές φάσεις Ευρωπαϊκών Κυπέλλων βόλεϊ ανδρών». <https://www.fosonline.gr/volleyball/eyropi/article/2260/afieroma-oi-paroysies-toy-olympiakoy-se-telikes-faseis-eyropaikon-kypellon-volei-andron>, ανακτήθηκε στις 22/11/2022.

²²Volleynews.(2022). Αναμνήσεις του Νίκου Μπαφαλούκου από τα χρόνια της επανίδρυσης www.volleyball.gr.

- Επιτραπέζια αντισφαίριση 1947: Ιδρύθηκε από τη διοίκηση του Ολυμπιακού όταν πρόεδρος ήταν ο Μιχαήλ Μανούσκος.
- Ιστιοπλοΐα 1949: Το άθλημα της ιστιοπλοΐας έχει αναδείξει αθλητές που πρώτευσαν στους Ολυμπιακούς Αγώνες, στα ευρωπαϊκά και παγκόσμια πρωταθλήματα.
- Κανόε Καγιάκ 1987: Ο Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καθιέρωση του αθλήματος στην Ελλάδα. Εμπνευστής της ιδέας για τη σύσταση του τμήματος ήταν ο Γεώργιος Μοναγός.
- Κωπηλασία 1927: Τα κωπηλατικά τμήματα ακολουθούν της ίδρυσης των τμημάτων ποδοσφαίρισης, υδατοσφαίρισης, κλασικού αθλητισμού και κολύμβησης. Κωπηλατικοί αγώνες ωστόσο αναφέρονται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Το πρώτο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα διεξήχθη το 1906 στον όρμο Φαλήρου.
- Πυγμαχία 1926: Ο Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. ήταν απ’ τους πρώτους συλλόγους που διέθετε τμήμα πυγμαχίας. Ιδρύθηκε το 1926 επί προεδρίας Μιχαήλ Μανούσκου.
- Κικ μπόξινγκ 2013: Αποτελεί ένα απ’ τα νεότερα αθλητικά τμήματα. Στεγάζεται στο Γήπεδο «Γεώργιος Καραϊσκάκης». Ήρθε στην Ελλάδα απ’ τον Κωνσταντίνο Λιακόπουλο το 1979.
- Τάεκ Βοντό 2013: Αναγνωρίστηκε ως επίσημο αγώνισμα απ’ τη Γ.Γ.Α. το 1979, και τον Σεπτέμβριο του 2013 ανακοινώθηκε η σύστασή του από τη διοίκηση της ομάδας του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.
- Ξιφασκία 1926: Το τμήμα δημιουργήθηκε ένα χρόνο μετά την ίδρυση του συλλόγου, με τη διοίκηση να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση του τμήματος από την αρχή της σύστασής του.
- Μπιτς Βόλλεϊ 2016: Οι πρώτοι αγώνες πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του ’80 από αθλητές της πετοσφαίρισης με στόχο τη διατήρηση της φυσικής τους κατάστασης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Το 2016 ανακοινώθηκε επισήμως από τον Ολυμπιακό Σ.Φ.Π. η σύσταση του τμήματος με προπονητή τον Ιωάννη Μαμάη.

- Χειροσφαίριση 1931: Η διοίκηση του συλλόγου κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Θανάση Μέρμηγκα αποφάσισε την ίδρυση τμήματος. Ως χώρος προπόνησης αρχικά χρησιμοποιήθηκε το Ποδηλατοδρόμιο στο Φάληρο.

2.2.10. Τμήμα πετοσφαίρισης Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. ανδρών

Το σωματείο του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. διατηρεί ομάδα πετοσφαίρισης ανδρών από το 1926. Η πορεία της ομάδας θεωρείται επιτυχημένη τόσο εντός της ελληνικής επικράτειας, όσο και εκτός. Έχει κατακτήσει αρκετούς τίτλους (30 Πρωταθλήματα, 16 Κύπελλα, 6 Λιγκ Καπ, 13 Νταμπλ). Από το 1987-1994 κατέκτησε οκτώ συνεχόμενους τίτλους πρωταθλημάτων και δυο φορές ευρωπαϊκό τίτλο, τα κύπελλα κυπελλούχων Ευρώπης το 1996 και το 2005²³.

Ανάμεσα στους πρώτους πετοσφαιριστές που αγωνίστηκαν με τα χρώματα του Ο.Σ.Φ.Π. ήταν οι Βασίλης και Γιώργος Ανδριανόπουλος, ο Λεωνίδας Καλογερόπουλος, ο Λάλης Λεγκός, ο Ηλίας Μπουρτζίδης και ο Νίκος Καλούδης. Ο πρώτος έφορος της ομάδας ήταν ο Σεβαστιανός Κασιμάτης. Αρχικά το τμήμα αγωνιζόταν σε τοπικές διοργανώσεις και κατέκτησε δύο φορές τα πρωταθλήματα Πειραιά, τα έτη 1931 και 1932. Το 1936 διακόπηκε η λειτουργία του τμήματος και το 1939 συμμετείχε στο πρωτάθλημα Αθηνών-Πειραιώς. Στην πορεία οι οικονομικές δυσχέρειες διέκοψαν τη λειτουργία του τμήματος.

Η ομάδα επανεμφανίζεται το 1960 έχοντας προπονητή τον Αρ. Κανελλόπουλο. Το 1962 διεκδικεί με επιτυχία την άνοδό της στην Α΄ κατηγορία και το 1968 κατακτά για πρώτη φορά την πρώτη θέση σε Πανελλήνιο επίπεδο. Το 1973 με προπονητές τους Ντμίτρι Ζαχάριεφ, Κυριάκο Παντελιά και Δημήτρη Κεφάλα κατακτά 7 πρωταθλήματα εμφανίζοντας ιδιαίτερα δυναμική ομάδα. Το διάστημα 1987-1996 θεωρείται επιτυχημένη περίοδος. Έχοντας προπονητή τον Γιάννη Λάιο αρχικά και τον Ρώσο Βλάντιμιρ Κόντρα, πετυχαίνει 8 συνεχόμενους τίτλους. Μερικοί απ' τους κορυφαίους πετοσφαιριστές του Ο.Σ.Φ.Π. είναι ο Μ. Τριανταφυλλίδης, ο Κ. Γκουντάκος, ο Στ. Καζάζης, ο Σωτ. Αμαριανάκης, ο Στ. Πολύζος, ο Ανδρ. Θεοδωρίδης, ο Γ. Λυκούδης, ο Σ. Μουστακίδης, ο Γ. Ντράγκοβιτς, ο Β. Ξεροβάσιλας, ο Γ. Φάκας κ.ά.

²³Αφιέρωμα: Οι παρουσίες του Ολυμπιακού σε τελικές φάσεις Ευρωπαϊκών Κυπέλλων βόλεϊ ανδρών». <https://www.fosonline.gr/volleyball/eyropi/article/2260/afieroma-oi-paroysies-toy-olympiakoy-se-telikes-faseis-eyropaikon-kypellon-volei-andron>, ανακτήθηκε στις 22/11/2022.

Μία σημαντική χρονιά για τον Ολυμπιακό Σ.Φ.Π. θεωρείται το 1996 όταν προπονητής αναλαμβάνει ο Ιταλός Τζιαν Μοντάλι και οργανώνει την ομάδα βάση ευρωπαϊκών προτύπων. Το Μάρτιο του 1996 η ομάδα κατακτά το Κύπελλο Κυπελλούχων νικώντας τη γερμανική ομάδα Μπάγερν Βούπερταλ και αποτελεί την πρώτη ελληνική ομάδα που φτάνει στην κορυφή ενός ευρωπαϊκού πρωταθλήματος. Τα 2005 κατακτά τον τίτλο του Top Teams Cup, νικώντας την ολλανδική ομάδα Νεσελάντε. Η ομάδα βόλει των ανδρών έχει κατακτήσει τους περισσότερους ελληνικούς τίτλους και αποτελεί την μόνη ελληνική ομάδα με ευρωπαϊκό τίτλο²⁴.

2.3. Το άθλημα της πετοσφαίρισης

2.3.1. Ιστοριογραφικά στοιχεία

Εν αρχή ην η Ναυσικά (Όμηρος, Οδύσσεια)

Ο αρχαίος Έλληνας ποιητής Όμηρος, τον 8^ο αιώνα π.Χ., σε ένα από τα έργα του, την Οδύσσεια στη Ραψωδία Ζ', αναφέρει πως η Ναυσικά και οι θεραπαινίδες της έπαιζαν δίπλα στον ποταμό, στο Νησί των Φαιάκων, με ένα σφαιρικό ελαφρύ αντικείμενο όπου μια άστοχη πάσα έφερε τη μπάλα στο σημείο του ναυαγού ήρωα. Αυτό το τόπι περιγράφεται απ' τον Ησύχιο «εκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη». Στο πλαίσιο της φιλοξενίας του Οδυσσέα αναφέρεται επίσης ότι παιζόταν το παιχνίδι της «Κόκκινης σφαίρας». Η εθνολογική Ιστορία των λαών προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες αναφορικά με τα «σφαιριστικά παιχνίδια» της κάθε εποχής. Τα παιχνίδια αυτά παίζονταν είτε με τη χρήση αυθεντικής μορφής μπάλας, που αναφέρεται ως «πάλλα ή σφαίρα», είτε με κάποιο σφαιρικό αντικείμενο από λίθο ή κόκκαλο ή ακόμη και φουσκωμένα δέρματα ζώων (Ιστορική έρευνα – τεκμηρίωση: Νίκος Μπεργελές).

Τα παιχνίδια με την μπάλα ήταν ιδιαίτερα προσφιλή, τόσο στα αγόρια, όσο και στα κορίτσια. Ο Πολύβιος αναφέρει χαρακτηριστικά «Εδει την σφαίραν ευτόνως προς το έδαφος ρήξαντα, υποδεξάμενον τα πηδήματα της σφαίρας, τη χερί πάλιν αντιπέμψαι και το πλήθος των πηδημάτων ηριθμείτο». Απ' την ελληνική αρχαιότητα αντλούνται αρκετές πληροφορίες και

²⁴[https://el.m.wikipedia.org>ΟλυμπιακόςΣ.Φ.Π.\(πετοσφαίρισηανδρών\)-Βικιπαίδεια](https://el.m.wikipedia.org>ΟλυμπιακόςΣ.Φ.Π.(πετοσφαίρισηανδρών)-Βικιπαίδεια).

παραδείγματα για τα σφαιριστικά παιχνίδια. Η σφαίρα ωστόσο αποτελούσε ένα απ' τα κύρια όργανα στα παιχνίδια των αρχαίων Ελλήνων. Χαρακτηριστικά ονόματα σφαιριστικών παιχνιδιών είναι: «Φαινίνδα», «Επίσκυρος», «Ουρανία», Ανακρουσία», «Απόρραξις» κ.ά. Στον Όμηρο, στη Ραψωδία Θ', γίνεται αναφορά στο παιχνίδι της «Κόκκινης σφαίρας». Με το παιχνίδι αυτό οι γιοι του Αλκίνοου, του βασιλιά των Φαιάκων, κατάφεραν να τέρψουν τον Οδυσσέα. Σύμφωνα με τον Χρυσάφη, επρόκειτο για παιχνίδι που πετούσαν την μπάλα ψηλά και νικούσε εκείνος που την έπιανε πηδώντας ψηλότερα, προτού πέσει η μπάλα στο έδαφος.

Στις περιγραφές των Ρωμαίων ποιητών Γάιου Λουκίλιου και Μάρκου Βαλέριου Μαρτιάλη γίνεται φανερό πως πολλά απ' τα παραπάνω σφαιριστικά παιχνίδια μετέβηκαν και στην ρωμαϊκή αρχαιότητα. Ο φιλόσοφος Σενέκας με απόσπασμά του συμβούλευε τους νέους πως έπρεπε να υποδεχτούν τη μπάλα με καθορισμένη τεχνική και να την επιστρέψουν με ταχύτητα και τέχνη. Πέρα απ' την Οδύσεια, ένα απ' τα ρωμαϊκά παιχνίδια, το «Τριγκόρε²⁵», κάνει την εμφάνισή του γύρω στο 200 π.Χ. Το παιχνίδι αυτό, σύμφωνα με τους κανονισμούς, παιζόταν και με τα δύο χέρια με σκοπό να εξασφαλισθεί ακρίβεια κατά την εκτόξευση της μπάλας.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να γίνει ένας διαχωρισμός αναφορικά με τα σφαιριστικά παιχνίδια, με σκοπό να γίνει κατανοητή η εξέλιξή τους προς το άθλημα της πετοσφαίρισης. Βέβαια το συγκεκριμένο άθλημα είναι περισσότερο προϊόν εφεύρεσης παρά εξέλιξης. Τα σφαιριστικά αυτά παιχνίδια χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες: Τα παιχνίδια όπου γινόταν προσπάθεια να αποτραπεί η πρόσκρουση της μπάλας στο έδαφος και τα παιχνίδια που στόχευαν να τροφοδοτηθεί ένας συμπαίκτης με μπάλα ή κάποιο παρεμφερές αντικείμενο. Η τροφοδοσία αυτή γινόταν είτε με τα χέρια, είτε με κάποιο είδος χτυπήματος. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η δεύτερη κατηγορία και θα παρουσιαστεί η εξέλιξή της. Στοιχεία αυτής βρίσκουμε στα νησιά της Γης του Πυρός, στους ιθαγενείς της Νέας Γουϊνέας, στην Κίνα, στο Μεξικό και στην Κολομβία. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκει το Ρωμαϊκό παιχνίδι που αναφέρθηκε πρωτύτερα το «Τριγκόρε», η «Ιντιάκα» που παιζόταν στην Κίνα, το παιχνίδι των «Ιπτάμενων κύβων» που παιζόταν στην Ινδονησία καθώς και το «Παλλόνε» που κάνει την

²⁵Το ρωμαϊκό παιχνίδι «Τριγκόρε» είναι γνωστό και ως «Τρίγωνον».

εμφάνισή του μεταγενέστερα. Παρακάτω ακολουθεί η εξέλιξη των σφαιριστικών αυτών παιχνιδιών.

Στα Βρετανικά νησιά, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, παιζόταν το λεγόμενο «Τέννις της χειρός», το οποίο υιοθέτησε η Γαλλία και το μετονόμασε «Παιχνίδι της παλάμης». Αργότερα προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα, ο Γερμανός Γκουτς-Μουτς κάνει αναφορά σε κάποιο από τα έργα του για ένα παιχνίδι όπου γινόταν χτύπημα με ρόπαλο μιας μικρής μπάλας με φτερά. Το 1893 ο συγγραφέας και δάσκαλος της γυμναστικής Τζούστους Λιον, αναφέρει σε κάποιο σύγγραμά του για ένα παιχνίδι με μπάλα που παιζόταν με τα χέρια και το οποίο ενσωματώθηκε σε ένα εγχειρίδιο κανονισμών. Αυτό οδήγησε τη Γερμανία στο «Φάουστ-μπωλ». Ταυτόχρονα παρόμοιο παιχνίδι εμφανίζεται στην Ιταλία την ίδια χρονική περίοδο, αλλά με άλλη ονομασία. Το συγκεκριμένο παιχνίδι παρουσίαζε ομοιότητες με τη σημερινή «πετόσφαιρα», παρόλο ότι επιτρεπόταν η αναπήδηση της μπάλας στο έδαφος. Λόγω της ομοιότητας αυτής, οι δύο χώρες η Γερμανία και η Ιταλία διεκδικούν την πατρότητα του αθλήματος ή τουλάχιστον τις καταβολές του.

Το άθλημα της πετοσφαίρισης όμως δεν αποτελεί εξέλιξη ενός από τα παραπάνω παιχνίδια όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, αλλά επινοήση που περιλαμβάνει αγωνιστικά στοιχεία και κανονισμούς των παραπάνω. Στις μέρες μας το άθλημα της πετοσφαίρισης αποτελεί ένα «τεχνολογικό» σπορ, που ο κάθε αθλητής χρησιμοποιεί όλες τις ψυχοπνευματικές ικανότητές του και τις προσαρμόζει απόλυτα στις συνθήκες της σύγχρονης τεχνολογικής κοινωνίας.

Παρακάτω θα γίνει αναφορά στη δημιουργία και την ιστορική εξέλιξη του αθλήματος της πετοσφαίρισης.

2.3.2. Ιστορία της πετοσφαίρισης σε παγκόσμιο επίπεδο

Η γένεση του αθλήματος τοποθετείται χρονικά το 1895 στη Μασαχουσέτη των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο Γουίλιαμ Μόργκαν υπήρξε ο δημιουργός του. Ο Μόργκαν γεννήθηκε το 1870 στο Λόκπορ της Νέας Υόρκης. Αναγκάστηκε από μικρός να βγει στη βιοπάλη καθώς προερχόταν από πολύ φτωχή οικογένεια. Χάρη στον δυναμικό του χαρακτήρα πετυχαίνει την εισαγωγή του σε μια σχολή στη Μασαχουσέτη, στο όρος Χέρμον. Υπήρξε αθλητής του Ράγκμπυ όπου διακρίθηκε και θεωρήθηκε ένας απ' τους κορυφαίους παίκτες (N. Μπεργελές:1982, 10-29).

Το 1891 ο Μόργκαν γνωρίστηκε με τον Τζαίμς Νάισμιθ, τον δημιουργό της Καλαθοσφαίρισης. Ο Νάισμιθ ήταν καθηγητής στη σχολή της ΧΑΝ²⁶ στο Σπρίνγκφιλντ. Το 1892 ο Μόργκαν εισήχθη στο Σπρίνγκφιλντ και μυήθηκε στο αθλητικό πνεύμα. Συνέχισε την ενασχόλησή του με το Ράγκμπυ και ταυτόχρονα διδάχθηκε την καλαθοσφαίριση. Εν συνεχεία δίδαξε το άθλημα της καλαθοσφαίρισης στο Χόλιοκ όπου άνδρες νεαροί αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά του. Όμως γρήγορα διαπίστωσε πως το συγκεκριμένο άθλημα απαιτούσε υψηλές ταχύτητες και δεν ήταν κατάλληλο γι' αυτήν την κατηγορία αθλητών. Έτσι έψαχνε για ένα παιχνίδι λιγότερο κουραστικό. Επινόησε την πετοσφαίριση προσπαθώντας να βρει ένα παιχνίδι ψυχαγωγίας που να παίζεται σε κλειστούς χώρους χωρίς τον κίνδυνο τραυματισμού των παικτών. Το συγκεκριμένο άθλημα εξασφάλιζε τη διατήρηση της φυσικής κατάστασης των παικτών του Ράγκμπυ κατά τη διάρκεια του χειμερινού χρόνου. Με τη βοήθεια του Κολλεγίου του Σπρίνγκφιλντ και αρκετούς πειραματισμούς, η πετοσφαίριση κατέληξε σε μια απλοϊκή μορφή.

Αρχικά ο Μόργκαν έστησε ένα δίχτυ σε ύψος 1,83 μέτρα και χρησιμοποίησε μια δερμάτινη μπάλα με λαστιχένια σαμπρέλα 250-340 γραμμάρια βάρους. Στη νηπιακή του μορφή το βόλεϊ παιζόταν από δύο ομάδες που αποτελούνταν από 5 παίκτες η καθεμία, σε αντίθεση με τη σημερινή μορφή του που η κάθε ομάδα στελεχώνεται από 6 βασικούς παίκτες. Το νέο αυτό παιχνίδι παρουσιάστηκε επισήμως το 1896 παρουσία πολλών καθηγητών στην αθλητική σχολή της ΧΑΝ του Σπρίνγκφιλντ. Μάλιστα στη μία ομάδα συμμετείχε ο δήμαρχος της πόλης του Χόλιοκ και στην άλλη ο Αρχιτυροσβέστης. Ο Μόργκαν εξήγησε πως επρόκειτο για ένα καινούριο παιχνίδι που θα μπορούσε να παιχτεί τόσο σε κλειστές γυμναστικές αίθουσες, όσο και στην ύπαιθρο. Το βόλεϊ, όπως και τα υπόλοιπα αθλήματα, εκφράζει το αθλητικό πνεύμα και το ολυμπιακό ιδεώδες.

Αναφέρεται πως αρχικά το άθλημα της πετοσφαίρισης ονομαζόταν Μάιονετ, αλλά αργότερα ο Δρ. Άλφρεντ Χάλστιντ το μετονόμασε Βόλεϊ μπωλ. Στόχος του παιχνιδιού ήταν η διατήρηση της μπάλας στον αέρα καθώς περνούσε πάνω από το τεντωμένο δίχτυ, από τη μια πλευρά του γηπέδου προς την άλλη. Ουσιαστικά η αρχική τεχνική του ήταν ένα κράμα δύο διαφορετικών σπορ. Της αντισφαίρισης από τη μια, και της αμερικανικής χειρόσφαιρας από

²⁶Χριστιανική αδελφότητα για εργαζομένους.

την άλλη. Το νέο αυτό άθλημα έγινε ιδιαίτερα δημοφιλές στις ΗΠΑ και αργότερα με τη βοήθεια της διεθνούς Χ.Α.Ν. διαδόθηκε σ' ολόκληρο τον κόσμο. Αργότερα έγινε γνωστό στον Καναδά το 1900, στην Κούβα το 1905 και ακολουθούν το Πορτορικό 1909, οι Φιλιππίνες 1910, η Ουρουγουάη 1912, η Κίνα και η Ιαπωνία 1913.

Στην Ευρώπη η πετοσφαίριση εισήχθη κατά τη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου Πολέμου καθώς τα αμερικανικά στρατεύματα έβρισκαν μια μορφή ψυχαγωγίας σ' αυτό. Η Τσεχοσλοβακία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Σοβιετική Ένωση και η Πολωνία μυήθηκαν στο άθλημα της πετοσφαίρισης πριν το 1920. Μάλιστα τα κράτη χρησιμοποιούσαν διαφορετικούς κανονισμούς. Αποτέλεσμα των ανωτέρων υπήρξε η σύσταση Διεθνούς Ομοσπονδίας. Η πρώτη προσπάθεια σύστασης έγινε στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Βερολίνο το 1936, χωρίς όμως επιτυχία. Τελικά η Διεθνής Ομοσπονδία συστάθηκε το 1947, αφού ήδη το 1946 οι προσπάθειες σύστασης Ομοσπονδίας αναζωπυρώθηκαν. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό έπαιξαν η Σοβιετική Ένωση, η Γαλλία, η Πολωνία και η Τσεχοσλοβακία. Τα ιδρυτικά μέλη ήταν η Βραζιλία, η Αίγυπτος, η Γαλλία, το Βέλγιο, οι Η.Π.Α., η Ιταλία, η Ολλανδία, η Γιουγκοσλαβία, η Πορτογαλία, η Ρουμανία, η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Ουρουγουάη και η Τσεχοσλοβακία.

Η ίδρυση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Βόλεϊ (F.I.V.P.) δίνει το έναυσμα για τη διαμόρφωση των πρώτων επίσημων ενιαίων κανονισμών του αθλήματος. Ωστόσο τα διαφορετικά σωματικά χαρακτηριστικά των παικτών της Ανατολής σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των παικτών της Δύσης, αποτελούν την κύρια αιτία καθυστέρησης εγκαθίδρυσης της Διεθνούς Ομοσπονδίας και των ενιαίων κανονισμών. Συγκεκριμένα, οι Ασιάτες που είναι σχετικά μικρόσωμοι έπαιζαν το άθλημα με 9 παίκτες χωρίς περιστροφή και 2 προσπάθειες στο σερβίς, προσαρμόζοντας το σύστημα κανόνων στο ανάστημά τους. Επιπρόσθετα έπαιζαν σε γήπεδο μεγαλύτερων διαστάσεων, αντίθετα με την Ευρώπη, που απ' το 1912 ίσχυε η περιστροφή των παικτών και η κάθε ομάδα αποτελούνταν από 6 παίκτες.

Το νέο ομαδικό άθλημα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για επιστήμονες και καλλιτέχνες της εποχής. Ο ζωγράφος Μπερνάρ Μπυφέ φιλοτέχνησε πίνακα που είχε ως θέμα το συγκεκριμένο άθλημα. Η προφητεία του Γουίλιαμ Μόργκαν πως στο τέλος του 20^{ου} αιώνα, το άθλημα της πετοσφαίρισης θα παίζεται σ' ολόκληρο τον κόσμο, επαληθεύτηκε. Σύμφωνα

με τον Γερμανό Μπούντιγκερ, το βόλλεϊ δεν αποτελεί απλά ένα είδος παιδιάς, αλλά μια παγκόσμια αντίληψη υψηλής αισθητικής.

Πληροφοριακά θα αναφερθεί πως το πρώτο παγκόσμιο πρωτάθλημα βόλλεϊ ανδρών πραγματοποιήθηκε στην Πράγα το 1949. Συμμετείχαν 10 ομάδες και νικήτρια αναδείχτηκε η ομάδα της Σοβιετικής Ένωσης. Στις γυναίκες το πρώτο παγκόσμιο πρωτάθλημα διεξήχθη στη Μόσχα το 1952 και χρονικά συνέπεσε με το δεύτερο ανδρικό. Πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή 8 ομάδων και νικήτρια την ομάδα της Σοβιετικής Ένωσης. Αντίστοιχα το πρώτο πανευρωπαϊκό πρωτάθλημα ανδρών πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1948 και πρωταθλήτρια αναδείχτηκε η ομάδα της Τσεχοσλοβακίας. Το 1949 διεξήχθη στην Τσεχοσλοβακία το πρώτο πανευρωπαϊκό πρωτάθλημα γυναικών με νικήτρια την ομάδα της Σοβιετικής Ένωσης. Η πετοσφαίριση έγινε ολυμπιακό άθλημα στην Ολυμπιάδα του Τόκιο το 1964, όπου η ομάδα της Σοβιετικής Ένωσης πρότεψε στους άνδρες και αντίστοιχα η ομάδα της Ιαπωνίας στις γυναίκες.

2.3.3. Διαμόρφωση των κανονισμών

Οι πρώτοι κανονισμοί της πετοσφαίρισης υπήρξαν ασαφείς και χωρίς τη δυνατότητα εδραίωσης ενός νέου αθλήματος. Μερικοί ενδεικτικοί κανονισμοί αφορούσαν τον αριθμό των συμμετεχόντων, ο οποίος δεν καθοριζόταν με ακρίβεια. Ο παίκτης που εκτελούσε σερβίς όφειλε να έχει το ένα πόδι μέσα στον αγωνιστικό χώρο. Επίσης οι διαστάσεις του γηπέδου ήταν 15 επί 7,30 μ. και χωριζόταν στα δύο από το δίχτυ. Όπως ακριβώς στο τέννις έτσι και στο νέο αυτό άθλημα επιτρέπονταν δύο προσπάθειες κατά την εκτέλεση του σερβίς. Το δίχτυ είχε ύψος 1,80 μ., μήκος 8,22 μ. και πλάτος 61 εκ., ενώ το βάρος της μπάλας κυμαινόταν από 225,15 – 340,20 γρ. (Ν. Μπεργελές: 1982, 10-29).

Η υποχρεωτική περιστροφή (γνωστή ως ρολόι²⁷) αποτέλεσε έναν επαναστατικό νεωτερισμό και εισήχθη στο άθλημα το 1912. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στο να γίνει αγεφύρωτο το χάσμα μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Οι Ασιάτες αρνιούνται να δεχτούν τον κανονισμό που ίσχυε στη Δύση. Με πρόταση των Τσέχων το 1938, επιτρέπεται η χρήση του μπλοκ και το 1949 οι Εθνικές Ομοσπονδίες – μέλη της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας, κάνουν αποδεκτούς

²⁷Οι παίκτες αλλάζουν θέση σύμφωνα με την κίνηση των δεικτών του ρολογιού.

τους κανονισμούς: Το ύψος του φιλέ υψώνεται στο 2,43 μ. για τους άνδρες και στο 2,24 μ. για τις γυναίκες. Το βάρος της μπάλας κυμαίνεται από 250 – 280 γρ. και η περιφέρεια της μπάλας από 63 – 66 εκ.

Το 1955 οι Ασιάτες αποδέχονται τους διεθνείς κανονισμούς μετά την προσχώρησή τους στη Διεθνή Ομοσπονδία. Το 1964 στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Τόκιο επιτρέπεται η χρήση του ενεργητικού μπλοκ. Ωστόσο το 1976 στους Ολυμπιακούς του Μόντρεαλ, η επαφή της μπάλας με το μπλοκ δεν προσμετρείται σαν μπαλιά. Σ’ αυτή την περίπτωση επιτρέπονται 4 επαφές. Ο μπλοκέρ έχει τη δυνατότητα να έρθει δύο φορές σε επαφή με τη μπάλα. Τρεις παράγοντες συντελούν στην οριστική διαμόρφωση των κανονισμών: α) Η ισορροπία ανάμεσα στην άμυνα και την επίθεση. Απαραίτητη θεωρείται η υπεροχή στην επίθεση, β) Η διευκόλυνση της διαιτησίας και γ) Η θεαματικότητα και η διευκόλυνση των αγώνων σχετικά με την οργάνωσή τους.

Σκοπός του παιχνιδιού είναι η μπάλα να ακουμπήσει μέσα στα όρια του αντίπαλου γηπέδου περνώντας πάνω από το δίκτυο ή να αναγκαστεί ο αντίπαλος παίκτης να πετάξει τη μπάλα εκτός παιδιάς. Επιτρέπονται τρεις συνεχόμενες επαφές με την μπάλα με οποιοδήποτε μέλος του σώματος, προτού η μπάλα περάσει στο γήπεδο των αντιπάλων. Η ενέργεια του μπλοκ δεν υπολογίζεται ως επαφή. Αυτό σημαίνει πως ο μπλοκέρ μετά την επαφή του με τη μπάλα έχει δικαίωμα για μια ακόμη ενέργεια. Η μπάλα θα πρέπει να μεταφέρεται κι όχι να κρατιέται (πιαστό). Η κάθε ομάδα αποτελείται από 6 βασικούς παίκτες, ένας εκ των οποίων είναι ο παίκτης «λίμπερο²⁸», και 6 αναπληρωματικούς. Νικήτρια αναδεικνύεται η ομάδα που θα πραγματοποιήσει τρία νικηφόρα σετ. Το σετ τελειώνει όταν μία εκ των δύο ομάδων πετύχει 25 πόντους με διαφορά δυο τουλάχιστον πόντων. Σε αντίθετη περίπτωση το σετ συνεχίζεται μέχρι να επιτευχθεί η διαφορά των δύο πόντων (πχ. 25-23, 26-24, 27-25 κτλ). Αν οι δυο ομάδες είναι ισόπαλες στα σετ, δηλαδή 2-2, τότε πραγματοποιείται το πέμπτο και τελευταίο σετ (τάι-μπρέικ). Νικήτρια αναδεικνύεται η ομάδα που θα φτάσει πρώτη τους 15 πόντους με διαφορά τουλάχιστον δύο πόντων. Το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι να επιτευχθεί αυτή η

²⁸Ο παίκτης λίμπερο φορά διαφορετική φανέλα απ’ ότι οι συμπαίκτες του. Είναι παίκτης της αμυντικής γραμμής και αντικαθιστά τους συμπαίκτες του στην αμυντική ζώνη απεριόριστες φορές. Ο λίμπερο απαγορεύεται να εκτελέσει σερβίς ή μπλοκ ή να πραγματοποιήσει επίθεση από σημείο ψηλότερο από το επίπεδο του φιλέ, ακόμη κι αν βρίσκεται στην αμυντική ζώνη. Τέλος, απαγορεύεται να εκτελεί πάσα μέσα στα όρια της επιθετικής ζώνης ή να αντικαταστήσει δύο συμπαίκτες του δίκτυος να μεσολαβήσει σερβίς.

διαφορά (πχ. 15-13, 16-14, 17-15 κλπ.). Στο πέμπτο και τελευταίο σετ οι ομάδες αλλάζουν γήπεδο όταν μία εκ των δυο φτάσει τους 8 πόντους.

2.3.4. Ιστορία της πετοσφαίρισης στην Ελλάδα

Η ελληνική πετοσφαίριση ξεκινά το 1919 στη Μικρά Ασία ύστερα από την πρωτοβουλία της ΧΑΝ, μέσω των ελληνικών στρατευμάτων. Στη Σμύρνη διεξάγεται ένας τύπος πρωταθλήματος πετόσφαιρας την ίδια χρονολογία. Νικήτρια αναδείχτηκε η ομάδα του Πανιωνίου. Το βόλεϊ μπωλ εισέρχεται στην κυρίως Ελλάδα το 1922 και συνδυάζεται με τα τραγικά γεγονότα της Μικρασιατικής Καταστροφής (Κατσικαδέλη & Μπεργελές: 1986, 23-25).

Ο πρώτος που δίδαξε το νέο άθλημα στην Ελλάδα είναι ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής, Αθανάσιος Λευκαδίτης. Ο Σ.Ε.Γ.Α.Σ. αποτελεί το πρώτο επίσημο όργανο της πετοσφαίρισης στην Ελλάδα. Το 1924 ο Σ.Ε.Γ.Α.Σ. με τη συνεργασία του Πανιωνίου Γ.Σ. διοργανώνει το πρώτο ανδρικό πρωτάθλημα Αθηνών – Πειραιώς και Περιχώρων. Το πρώτο πρωτάθλημα βόλεϊ μπωλ γυναικών διοργανώνεται το 1926 στη Θεσσαλονίκη και το 1927 διεξάγεται στην Αθήνα. Πρωτεργάτης του γυναικείου βόλεϊ στην Ελλάδα είναι ο Δημητρός Δάλλας, που υπήρξε πρόεδρος του Πανιωνίου.

Κατά την προπολεμική περίοδο 1936 – 1940 η πετοσφαίριση υπερτερεί σε σχέση με άλλα αθλήματα και κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των αθλοπαιδιών. Η περίοδος του πολέμου αναστέλλει την ανάπτυξη του αθλήματος. Χρονολογίες σταθμοί στην ιστορία της ελληνικής πετοσφαίρισης είναι: α) το έτος 1966 όταν ιδρύεται η Ε.Ο.Α.Π. (Ελληνική Ομοσπονδία Αθλοπαιδιών). Η Ε.Ο.Α.Π. περιλάμβανε αθλήματα που μέχρι τότε ανήκαν στον Σ.Ε.Γ.Α.Σ., όπως η πετοσφαίριση και η καλαθοσφαίριση. β) Το 1970 όταν ιδρύεται η Ε.Ο.ΠΕ. (Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης). Το έτος αυτό αποτελεί σταθμό για τη θεαματική εξέλιξη του αθλήματος στην Ελλάδα.

2.3.5. Η πετοσφαίριση άλλοτε ως παιχνίδι ψυχαγωγίας και άλλοτε ως άθλημα επιδόσεων

Ο 20^{ος} αιώνας θεωρείται κορυφαίος στην εξέλιξη και την επίδοση στους τομείς της πνευματικής και επιστημονικής δραστηριότητας. Η δομή των κοινωνιών βασίζεται στην αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας και η αστυφιλία στέρησε στους ανθρώπους την επικοινωνία με το φυσικό περιβάλλον. Συνέπεια αυτού ήταν η δημιουργία ανάγκης

οργανωμένης κινητικής δραστηριότητας, ατομικής ή ομαδικής, οριοθετημένη από κανονισμούς που συνιστούν αθλητικό κώδικα και είναι καθολικά αποδεκτοί.

Σ’ αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι αθλοπαιδιές που άλλοτε αποτελούν παιχνίδια ψυχαγωγίας και άλλοτε αθλήματα επιδόσεων. Οι αθλοπαιδιές συμβάλλουν στην ανθρώπινη συνεργασία, στην κινητική έκφραση, τον συναγωνισμό και την ψυχική ισορροπία. Η πετοσφαίριση κατέχει σημαντική θέση μεταξύ των αθλοπαιδιών, αποτελεί δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου και ταυτόχρονα σημαντικό μέσο της Φυσικής Αγωγής σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης.

2.3.6. Σχολές του αθλήματος της πετοσφαίρισης

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 – 1960 γεννήθηκαν τρεις σημαντικές σχολές στον χώρο της πετοσφαίρισης και συνόδευσαν το άθλημα σε πολύ υψηλά επίπεδα απόδοσης. Συγκεκριμένα η Σοβιετική σχολή, η Τσεχοσλοβάκικη και η Γιαπωνέζικη σχολή. Η Σοβιετική σχολή βασίστηκε στη δύναμη, στη γνώση των τεχνικών στοιχείων και των θεμελιακών αρχών του αθλήματος και αυτό αποτελεί το λόγο της κυριαρχίας της για πολλά χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Τσεχοσλοβάκικη σχολή έδωσε έμφαση στην τακτική και το ισχυρό μπλοκ. Η Γιαπωνέζικη σχολή στηρίχθηκε στην ευλυγισία, το γρήγορο παιχνίδι και τους σύνθετους συνδυασμούς στην επίθεση (γνωστές ως κομπίνες). Ως προς την τεχνική το παιχνίδι της ήταν ιδιαίτερα εκλεπτυσμένο, αλλά η τακτική της ήταν στοιχειώδης. Η ομάδα της Ιαπωνίας κατέκτησε το χρυσό μετάλλιο στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μόναχο, όμως δεν παρέμεινε για πολύ στην κορυφή διότι οι παίκτες δεν ήταν δυνατόν να κρατήσουν τους ιλιγγιώδεις αυτούς ρυθμούς σ’ όλη τη διάρκεια ενός αγώνα.

Θα αναφερθούν άλλες τρεις Ευρωπαϊκές σχολές που βοήθησαν στην εξέλιξη του αθλήματος. Η Ανατολικογερμανική σχολή βασίστηκε στη δύναμη και τη γνώση της θεωρίας προωθώντας παιχνίδι ακριβείας, αλλά ανιαρό. Η Βουλγαρική σχολή έδωσε έμφαση στην ισορροπία επίθεσης – άμυνας, έχοντας ως αποτέλεσμα την ισορροπία γρήγορου και αργού παιχνιδιού. Τέλος, η Πολωνική σχολή στηρίχτηκε στην ειδική αντοχή του αθλήματος και στην ανάπτυξη της τεχνικής. Οι παραπάνω διαφορές των συγκεκριμένων σχολών εξαλείφονται καθώς η διαφοροποίηση αναδύεται από τις λεπτομέρειες και τις εκλεκτικότητες (λεπτοφυή χαρακτηριστικά). Οι διαφορές μεταξύ των ομάδων ανδρών και γυναικών εξομοιώνονται σημαντικά (Μπεργελές, 1982).

2.3.7. Βασικά χαρακτηριστικά του αθλήματος της πετοσφαίρισης

Σύμφωνα με τον Μόργκαν ο χαρακτήρας και το αγωνιστικό νόημα του αθλήματος της πετοσφαίρισης το κατατάσσουν σε παιχνίδια αντισφαιρικά ή αντικτύπου και η μοναδικότητά του συνίσταται στην μπάλα που κινείται στον αέρα από τη μια προς την αντίπαλη πλευρά του γηπέδου (Μπεργελές Ν.:1982, 10-29).

Τα βασικά χαρακτηριστικά του αθλήματος συνοψίζονται ως εξής:

- Η κοινωνικότητα του αθλήματος πηγάζει από την εκλέπτυνση των ψυχοκινητικών χαρακτηριστικών των παικτών.
- Η ομαδικότητα του προέρχεται από τη συνεργασία των συμμετεχόντων και από το γεγονός ότι γίνεται μεταβίβαση της μπάλας με σκοπό την προώθηση στο αντίπαλο γήπεδο και όχι κατοχή αυτής.
- Η απουσία σωματικής επαφής και σύγκρουσης με τον αντίπαλο παίκτη μηδενίζει την οποιαδήποτε μορφή βίας. Αυτό συνεπάγεται πως η νευρική εκτόνωση των παικτών επιτυγχάνεται χωρίς τη σωματική επαφή με τον αντίπαλο με αποτέλεσμα οι παίκτες να βελτιώνονται ως χαρακτήρες.
- Η ταχύτητα του παιχνιδιού απαιτεί υψηλή αντίληψη, ταχύτητα αντίδρασης και αναερόβια ικανότητα.
- Σε κάθε φάση του παιχνιδιού συμμετέχουν όλοι οι παίκτες ανεξάρτητα αν έρχονται σε επαφή με την μπάλα και δεν υπάρχει κανένα περιθώριο ξεκούρασης.
- Η υποχρεωτική περιστροφή των παικτών απαιτεί άριστη αλτική ικανότητα, νευρομυϊκή συναρμογή και γρήγορες κινήσεις στο έδαφος.
- Ο χώρος που πραγματοποιείται το παιχνίδι είναι περιορισμένος, η ταχύτητα της μπάλας υψηλή κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγάλες επιβαρύνσεις (υψηλή ένταση προσοχής). Απώτερος σκοπός είναι η πρόσκρουση της μπάλας στο γήπεδο των αντιπάλων (αποτελεί επιθετική προσπάθεια) και η αποφυγή πρόσκρουσης στο δικό μας γήπεδο (αμυντική προσπάθεια).

Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την απροσδιόριστη χρονική διάρκεια του αγώνα απαιτούν και ταυτόχρονα βελτιώνουν την αντοχή και την ψυχική δύναμη του ατόμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Στρατηγική της έρευνας

Στην τρέχουσα εργασία χρησιμοποιείται κυρίως η ποιοτική έρευνα. Η συγκεκριμένη μέθοδος συλλαμβάνει ποιότητες, δηλαδή εμπειρίες, σκέψεις και συναισθήματα των δρώντων προσώπων, δεδομένα δηλαδή που δεν δύναται να ποσοτικοποιηθούν. Συγκεκριμένα χρησιμοποιείται η ποιοτική μέθοδος χρήσης και ανάλυσης συνεντεύξεων όπου οι συμμετέχοντες ιστορούν τις προσωπικές τους εμπειρίες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση εμπλέκονται με το γυναικείο τμήμα πετοσφαίρισης του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. Εδώ τα υποκείμενα αποδίδουν συγκεκριμένο νόημα σε διάφορες έννοιες. Η συνέντευξη και η παρατήρηση αποτελούν ένα μέσο με το οποίο μπορεί να αποκτηθεί πρόσβαση στην εμπειρία των υποκειμένων (Gratton & Jones, 2004). Η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια κατηγορία μεθόδων, όπως είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η εθνογραφική έρευνα και η ανάλυση λόγου που προέρχεται από τα υποκείμενα και περιέχουν νοήματα και συμβολισμούς. Συγκεκριμένα:

- Η ποιοτική έρευνα βασίζεται σε μη αριθμητικά δεδομένα.
- Τα ερωτήματα είναι του τύπου πώς και γιατί.
- Η έρευνα πραγματοποιείται σε φυσικό χώρο, στον χώρο δηλαδή δραστηριότητας των υποκειμένων.
- Η κοινωνική επικαιρότητα συνίσταται στην υποκειμενική εμπειρία και έχει άμεση συσχέτιση με το κοινωνικό πλαίσιο.
- Στοχεύει στην ερμηνεία και την κατανόηση των ατομικών και συλλογικών νοημάτων, συμπεριφορών και εμπειριών των δρώντων ατόμων, σύμφωνα με τον τρόπο που αυτά ερμηνεύουν τον κόσμο.
- Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιείται με τη χρήση ανοικτού τύπου τεχνικών, όπως είναι η ημι-δομημένη συνέντευξη ή η συμμετοχική παρατήρηση.
- Χρησιμοποιούνται μικρά δείγματα και τα δεδομένα είναι υποκειμενικά.

- Είναι επαγωγική μέθοδος και έχει άμεση σχέση με την ερμηνευτική προσέγγιση.
- Τέλος, η καθημερινή εμπειρία των υποκειμένων αποτελούν τα βασικά μέσα με τα οποία ο ερευνητής προσπαθεί να μελετήσει και να αναλύσει την κοινωνική πραγματικότητα (Ragin 1994: 92). Στις ποιοτικές έρευνες ο ερωτώμενος μπορεί να αποτελέσει μέρος της μελέτης και να επηρεάσει το περιεχόμενο των δεδομένων που παράγονται.

3.2. Πληροφορητές της έρευνας

Για τις ανάγκες της τρέχουσας εργασίας πραγματοποιήθηκαν 8 ημι-δομημένες συνεντεύξεις με πρόσωπα πληροφορητές που σχετίζονται με την σύσταση του γυναικείου αθλητικού τμήματος πετοσφαίρισης του σωματείου «Ολυμπιακός Σ.Φ.Π.» και συνέβαλαν στην ιστορική πορεία, άνοδο και καθιέρωσή του ανάμεσα στις κορυφαίες Ευρωπαϊκές ομάδες. Συγκεκριμένα η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τον Νικόλαο Μπαφαλούκο, τον έφορο της ομάδας. Περιέγραψε τις συνθήκες κάτω απ' τις οποίες στηρίχθηκε και συστάθηκε η ομάδα. Επίσης οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν προπονητές που συνετέλεσαν στην εξέλιξη και την αγωνιστική της πρόοδο. Συγκεκριμένα πρόκειται για τον προπονητή που ανέλαβε την προπονητική προετοιμασία των παικτριών στο αρχικό στάδιο και έθεσε τις βάσεις για την αγωνιστική πρόοδο, Ιωάννη Μπογιατζόγλου. Οι επόμενοι συνεντευξιαζόμενοι ήταν: ο προπονητής Γιώργος Λυκούδης που περιέγραψε την δική του εμπειρία καθώς υπήρξε ταυτόχρονα αθλητής της ανδρικής ομάδας του Ο.Σ.Φ.Π. και προπονητής της γυναικείας και ο προπονητής Τέλης Σωτήρχος που κατέλαβε τον πρώτο διπλό τίτλο στη ιστορία του Ο.Σ.Φ.Π. Οι επόμενοι πληροφορητές είχαν διπλό ρόλο. Υπήρξαν προπονήτριες στα τμήματα κορασίδων, νεανίδων και Ακαδημιών και ταυτόχρονα παίκτριες και εξέθεσαν τα δικά τους βιώματα μέσα από την συμμετοχή τους στην ομάδα.

3.3. Συλλογή δεδομένων

Όπως προαναφέρθηκε πραγματοποιήθηκαν 8 ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν ήταν οι παρακάτω:

Ερωτήσεις που απευθύνονται στους προπονητές

- Τι σας οδήγησε να αναλάβετε το γυναικείο τμήμα;
- Ποιος στόχος τέθηκε;
- Ποιες οι προσωπικές σας φιλοδοξίες;
- Πώς η διοίκηση του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. ήρθε σε επικοινωνία με σας;
- Η δημιουργία του τμήματος συνέβαλε στην ανάπτυξη του βόλλεϊ (αναπτύχθηκε σε ποιότητα παιχνιδιού και αριθμό παικτών);
- Ποια ήταν η σχέση σας και η συνεργασία με τη διοίκηση της ομάδας;
- Ποια η σχέση σας με τις παίκτριες;
- Ιδιαιτερότητες συναισθημάτων και ψυχολογίας ότι ηγηθήκατε σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου.
- Ποιες διαφορές υπήρχαν ανάμεσα στον Ολυμπιακό Σ.Φ.Π. και τις άλλες ομάδες;
- Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στο ανδρικό και το γυναικείο βόλλεϊ;
- Το βόλλεϊ ταιριάζει στο γυναικείο φύλο;

Ερωτήσεις που απευθύνονται στις συνεντευξιζόμενες που συμμετείχαν έχοντας διπλό ρόλο, της προπονήτριας κορασίδων, νεανίδων και Ακαδημιών και ταυτόχρονα παίκτριας

- Γιατί ασχολήθηκες με τον αθλητισμό (κίνητρα);
- Ποιος σε μύησε στο βόλλεϊ;
- Τι σε οδήγησε στην ομάδα του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.;
- Γιατί προτίμησες τον Ολυμπιακό (συναισθηματικό δέσιμο, διάκριση με μεγάλη απήχηση);
- Η ενασχόληση με τον αθλητισμό είχαν απήχηση στον περίγυρο (χειροκρότημα, θαυμασμός για συμμετοχή και διάκριση);
- Τι αποκόμισες από τη συμμετοχή σου στην ομάδα, ωφελήθηκες σε κάποιον τομέα;
- Συναισθήματα για την ομάδα του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π.

- Το βόλλει ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των γυναικών;
- Όταν ανέλαβες ως προπονήτρια τι στόχοι τέθηκαν;
- Πώς έγινε η πρόταση;
- Συναισθήματα, ψυχολογία ότι ηγήθηκες σε μια ομάδα αθλοπαιδιών ενός μεγάλου συλλόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΕΥΡΗΜΑΤΑ

4.1. Ιστορικό ίδρυσης γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης Ο.Σ.Φ.Π

Η γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του σωματείου Ο.Σ.Φ.Π. ιδρύθηκε το 1930 και ακολουθεί χρονικά τη σύσταση των τμημάτων ποδοσφαίρισης, υδατοσφαίρισης, κλασικού αθλητισμού, κολύμβησης, πετοσφαίρισης ανδρών, ξιφασκίας και κωπηλασίας. Η διοίκηση της ομάδας που τελούσε υπό την προεδρία του Θανάση Μέρμηγκα αποφάσισε να συγκροτήσει γυναικείο τμήμα πετοσφαίρισης. Χάρη στο σωματείο του Πανιωνίου Ν. Σμύρνης υπήρχε έκδηλο ενδιαφέρον για το άθλημα. Η ομάδα του Πανιωνίου είχε ήδη προχωρήσει στην τέλεση πρωταθλημάτων πετοσφαίρισης ανδρών μεταξύ σχολείων και συλλόγων. Αυτό αποτελούσε μια ευκαιρία διάδοσης του αθλήματος. Οι αγώνες διοργανώθηκαν με την άδεια του Σ.Ε.Γ.Α.Σ.

Αντίστοιχα το 1926 διοργανώθηκε και πρωτάθλημα γυναικών, το οποίο αποτέλεσε την έναρξη της γυναικείας πετοσφαίρισης στην Ελλάδα. Ο Πανιώνιος ήταν ο διοργανωτής του γυναικείου πρωταθλήματος έως το 1930 και εμπνευστής γι' αυτό υπήρξε ο Δημητρός Δάλλας, που διετέλεσε πρόεδρος του Πανιωνίου. Εν συνεχεία ο Σ.Ε.Γ.Α.Σ. ανέλαβε τη διοργάνωση, καθώς είχε υπό την αιγίδα του και άλλα αθλήματα (κολύμβηση, αντισφαίριση, ποδοσφαίριση, καλαθοσφαίριση, τζούντο, χειροσφαίριση, κ.ά.).

Οι πρώτες ομάδες πετοσφαίρισης που ιδρύθηκαν ήταν το «Διδασκαλείο Γυμναστικής», ο «Γυμναστικός Όμιλος Ελληνίδων», το «Αμερικανικό Κολλέγιο Θηλέων Παλαιού Φαλήρου» και η «Χριστιανική Ένωση Νεανίδων» (Χ.Ε.Ν.). Ακολούθησε η ίδρυση της ομάδας του Πανιωνίου και 4 χρόνια μετά τη διοργάνωση του πρώτου πρωταθλήματος πετοσφαίρισης γυναικών, το σωματείο Ο.Σ.Φ.Π. προχώρησε στην ίδρυση του αντίστοιχου τμήματος. Μετά τις απαραίτητες διαδικασίες που τελούνται για να ιδρυθεί επισήμως ένα τμήμα, η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. έλαβε μέρος στο τοπικό πρωτάθλημα Πειραιά. Ωστόσο την είδηση αυτή ο Τύπος της εποχής την καταγράφει μαζί με τη μεγάλη επιτυχία του Ελληνοαμερικανού παλαιστή Τζιμ Λόντου που κατάφερε να αναδειχτεί πρωταθλητής Κόσμου²⁹. Η διοργάνωση αγώνων, λόγω μη ύπαρξης επίσημης Ελληνικής Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης, πραγματοποιούνταν

²⁹<http://www.volleynews.gr>>Αφιέρωμα στο γυναικείο τμήμα βόλεϊ του Ολυμπιακού: Από τον Τζιμ Λόντο, στην ανατροπή της Πρωταπριλιάς.

από τον Σ.Ε.Γ.Α.Σ. καθώς πολλά αθλήματα τελούσαν υπό την αιγίδα του. Αυτό είχε ως συνέπεια τα γυναικεία πρωταθλήματα πετοσφαίρισης να περιορίζονται σε τοπικό επίπεδο.

Η γυναικεία ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. ενισχύθηκε με κορυφαίες αθλήτριες, την αρχηγό της ομάδας Κασόλη, τις αδελφές Αθανασιάδου, την Παπαδάκη, την Πετράκη, τη Νικολέτου, τη Γουλιμή, τις αδελφές Λαγουδάκη και τις αδελφές Βέλλια. Δύο συνεχόμενες χρονιές, τα έτη 1934 και 1935, το γυναικείο τμήμα κατάφερε και απέκτησε τα αντίστοιχα Πρωταθλήματα Πειραιά, δείχνοντας τη δυναμική από τα πρώτα χρόνια της σύστασής του³⁰.

4.2. Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου πολέμου στον αθλητισμό και η επανίδρυση του τμήματος πετοσφαίρισης το 1947

Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος συνέβαλε στη διακοπή κάθε αθλητικής δραστηριότητας και τη διάλυση των αθλητικών τμημάτων. Το ίδιο συνέβη με τη γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. Οι προσπάθειες που πραγματοποιήθηκαν μεταπολεμικά για την ανασύσταση του τμήματος, έλαβαν χώρα τον Ιούνιο του 1947, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο η πετοσφαίριση κατέκτησε και τα δύο φύλα. Έγινε προσπάθεια η συγκεκριμένη αθλοπαιδιά να καλλιεργηθεί στα σχολεία και συμπεριλήφθηκε στα σχολικά προγράμματα διδασκαλίας. Το Υπουργείο Παιδείας διεξήγαγε πρωταθλήματα πετοσφαίρισης αρρένων και θηλέων (από ομιλία του Ν. Μπεργελέ, υπεύθυνο της Ανάπτυξης κατά την περίοδο 1984-1995).

Υπό την προεδρεία του Μιχαήλ Μανούσκου, οι αθλήτριες της ομάδας καλαθοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. και συγκεκριμένα οι Ε. Νεράντζη, Μ. Νεράντζη, Χασαπάκη, Δαμίγου, Δεληγιάννη Λεωνιδάκη, Ζαντέ και Ευστρατιάδου εξέφρασαν την επιθυμία τους να συμμετάσχουν στο γυναικείο τμήμα πετοσφαίρισης που επανιδρύθηκε. Το νέο τμήμα επαναλειτούργησε και χάρη στη δυναμική του το 1948 κατέκτησε την πρώτη θέση στο πρωτάθλημα Πειραιά. Η ομάδα αγωνίστηκε με την καθοδήγηση του Ούγγρου προπονητή Όττο Σίμιτσεκ, ο οποίος τελούσε ταυτόχρονα προπονητής της γυναικείας ομάδας καλαθοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π.

³⁰ Αφιέρωμα στο γυναικείο τμήμα βόλλεϊ του Ολυμπιακού www.Volleynews.gr.

Τα προσεχή έτη το γυναικείο τμήμα παρήκμασε και είχε μια σταθερή καθοδική πορεία. Παρά τις παλιότερες επιτυχίες και τη δυναμική που παρουσίαζε στην αγωνιστική πορεία και τους τίτλους που κατακτούσε, υπήρχαν εσωτερικά προβλήματα που οδήγησαν στην παρακμή του. Αυτό είχε ως συνέπεια κορυφαίες αθλήτριες να αποχωρήσουν από το τμήμα και να μην αντικατασταθούν. Συνέπεια των παραπάνω ήταν η διάλυση του τμήματος και η αναστολή της λειτουργίας του για δύο τουλάχιστον δεκαετίες.

4.3. Η ίδρυση της Ελληνικής Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης (Ε.Ο.ΠΕ.)

Το 1966 τα αθλήματα της πετοσφαίρισης και της καλαθοσφαίρισης αποσπώνται από τη διοίκηση του Σ.Ε.Γ.Α.Σ. και ιδρύουν την Ελληνική Ομοσπονδία Αθλοπαιδιών (Ε.Ο.ΑΠ). Λίγα χρόνια αργότερα, το 1970, οι δημοφιλείς αθλοπαιδιές χωρίζουν για να αποκτήσουν η καθεμιά το δικό της φορέα. Έτσι ιδρύεται ο φορέας της ευγενούς αθλοπαιδιάς, η Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης (Ε.Ο.ΠΕ.). Η ίδρυση της Ε.Ο.ΠΕ. προσέφερε επισημότητα στο άθλημα. Τα πανελλήνια πρωταθλήματα ανδρών και γυναικών πραγματοποιούνταν υπό την ευθύνη πλέον της Ε.Ο.ΠΕ. και όχι του Ε.Ο.ΑΠ.

Η αθλοπαιδιά αυτή αναπτύσσεται ραγδαία με την ίδρυση του επίσημου φορέα της. Γίνεται προσπάθεια επανεκκίνησης των γυναικείων ομάδων. Παράλληλα με την ανδρική αναπτύσσεται και η γυναικεία πετοσφαίριση. Η Ελληνική Ομοσπονδία, θέλοντας να αναπτύξει το άθλημα, ενημερώνει με επίσημα έγγραφα τα ελληνικά σωματεία με σκοπό να δηλώσουν συμμετοχή στα πρωταθλήματα. Καλεί τα σωματεία που διαθέτουν ήδη ανδρική ομάδα, να δημιουργήσουν και γυναικεία. Παρά το γεγονός αυτό ο σύλλογος του Ο.Σ.Φ.Π. δεν ανταποκρίνεται άμεσα. Η επανίδρυσή του τελείται δύο δεκαετίες αργότερα και συγκεκριμένα το 1988.

Ένα χρόνο νωρίτερα, στις 4 Οκτωβρίου του 1987, είχε προηγηθεί η κατάκτηση της 3^{ης} θέσης και του χάλκινου μεταλλίου στη Γάνδη από την Εθνική ομάδα πετοσφαίρισης ανδρών στη διοργάνωση του μικρού τελικού του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος, νικώντας με 3 – 2 σετ την ομάδα της Εθνικής Σουηδίας. Αυτή η νίκη αποτελεί τη μεγαλύτερη μέχρι σήμερα

επιτυχία της εθνικής ομάδας ανδρών³¹. Μέσα σ’ αυτό το κλίμα ενθουσιασμού που επικράτησε, το άθλημα απέκτησε δημοτικότητα και οι ρομαντικοί φίλοι του Ο.Σ.Φ.Π. το είδαν σαν μια ευκαιρία επανίδρυσης του τμήματος. Ήδη το χρονικό εκείνο διάστημα η παρουσία του προέδρου Γιώργου Κοσκωτά προσέφερε άνθιση στα τμήματα του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού.

Η γυναικεία πετοσφαίριση στην Ελλάδα εμφάνιζε δυναμική παρουσία εκείνη την περίοδο, γεγονός που αναδεικνύεται από το ενδιαφέρον των φιλάθλων σε διεθνείς διοργανώσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το «Κύπελλο Άνοιξης». Δεκατέσσερα χρόνια μετά τη σύσταση εθνικής ομάδας γυναικών³², στη διεξαγωγή του «Κυπέλλου Ανοίξεως» το 1988 που πραγματοποιήθηκε στο «Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας» (Σ.Ε.Φ.) (διοργάνωση μεταξύ των εθνικών ομάδων των Ευρωπαϊκών Δυτικών χωρών), υπήρχε μεγάλη προσέλευση φιλάθλων που ξεπερνούσε τις 10000 καθημερινά. Στον τελικό που διεξήχθη μεταξύ των εθνικών ομάδων της Δυτικής Γερμανίας και της Ελλάδος, η προσέλευση των θεατών άγγιξε τις 16000 περίπου, όση δηλαδή ήταν η χωρητικότητα του σταδίου. Η Εθνική ομάδα Ελλάδος ηττήθηκε στον μεγάλο τελικό με 3 – 0 σετ, αλλά η πετοσφαίριση γυναικών έγινε γνωστή σε όλη τη χώρα.

Η πετοσφαίριση άλλωστε αποτελεί αθλητικό θεσμό με μεγάλες κοινωνικές διαστάσεις. Έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της μαζικής συμμετοχής τόσο για το ανδρικό, όσο και για το γυναικείο φύλο. Αυτό γίνεται εμφανές από την κατάταξή του στον πίνακα των προτιμήσεων στα αθλήματα μεταξύ των πέντε πρώτων σε παγκόσμιο επίπεδο και μεταξύ των τεσσάρων πρώτων στον ελληνικό χώρο. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΥΠ.Ε.Π.Θ. κατά τα έτη 1986-87, έγινε φανερό πως η πετοσφαίριση είναι πρώτη τις προτιμήσεις των μαθητών και μαθητριών όσον αφορά τη συμμετοχή τους στα πρωταθλήματα Γυμνασίων και Λυκείων. Κατέχει σημαντική θέση στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες και αποτελεί την πρώτη προτίμηση ανάμεσα στις αθλοπαιδιές στη Μέση Εκπαίδευση³³. Επομένως η πετοσφαίριση

³¹<https://www.volleyball.gr/ethnikes-omades/article/154/gandh-4-oktobriou-1987-to-xroniko-tou-xalkinou-thriambou>.

³²Η σύσταση της πρώτης Εθνικής ομάδας Πετοσφαίρισης γυναικών πραγματοποιήθηκε το 1974.

³³Στο τέλος της εργασίας παρατίθεται πίνακας με τις προτιμήσεις των μαθητών / μαθητριών της Μέσης Εκπαίδευσης στα αθλήματα, (Έρευνα του ΥΠ.Ε.Π.Θ.).

μπορεί να παίζει κυρίαρχο ρόλο ως παιδαγωγικό μέσο, ως παιχνίδι, ως άθλημα φυσικής και ψυχικής έκφρασης και ως θέαμα και για τα δύο φύλα.

Σύμφωνα με τον ομοσπονδιακό προπονητή Νικόλαο Μπεργελέ, υπεύθυνο της Ανάπτυξης κατά τη χρονική περίοδο 1984 – 1995 (Ν. Μπεργελές 1992)³⁴, τα αρχεία της Ελληνικής Ομοσπονδίας Πετοσφαίρισης αναδεικνύουν πως το 1991 υπήρχαν 550 ενεργά σωματεία. Οι εν ενεργεία Έλληνες αθλητές και αθλήτριες ήταν 31912. Οι άνδρες ήταν 16869 και οι γυναίκες 15043 αντιστοίχως, με μια τάση υπεροχής στο γυναικείο φύλο. Το 2010 ο ίδιος συγγραφέας, ως Γενικός Γραμματέας του Δ.Σ. της Ε.Ο.ΠΕ. σε μια ομιλία του στη Δράμα, κάνει αναφορά για μείωση του αριθμού των ανδρών παικτών περισσότερο από το ήμισυ. Αντίθετα ο αριθμός των γυναικών παικτριών αυξάνεται αισθητά και διπλασιάζεται σε σχέση με το 1991. Επομένως, η πετοσφαίριση αποτελεί ισχυρό θεσμό αθλητικού χαρακτήρα με μεγάλες κοινωνικές διαστάσεις και ιδιαίτερα προσφιλή στο γυναικείο φύλο.

4.4. Σύσταση του τμήματος πετοσφαίρισης γυναικών το έτος 1988

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο σύμφωνα με το άρθρο 1 του καταστατικού ίδρυσης του συλλόγου Ο.Σ.Φ.Π., ένας από τους σκοπούς του σωματείου ήταν η ανάπτυξη της σωματικής αγωγής για τη νεολαία και η εξύψωση αυτής σύμφωνα πάντα με το φίλαθλο πνεύμα. Η άθληση επομένως της νεολαίας αποτελεί βασικό σκοπό του σωματείου. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη αθλοπαιδιά είναι ιδιαίτερα προσφιλή και προσιτή και στα δύο φύλα, ωθεί τα κορίτσια της περιοχής του Πειραιά να ασχοληθούν μ' αυτό. Η ανδρική ομάδα άλλωστε προϋπήρχε.

Μέσα στο κλίμα των επιτυχιών της ελληνικής πετοσφαίρισης τόσο στους άνδρες με την επιτυχία τους στη Γάνδη το 1987, όσο και στις γυναίκες με τη συμμετοχή τους στον τελικό του «Κυπέλλου Ανοίξεως» το 1988, ο Ο.Σ.Φ.Π. υπό την προεδρεία του Γεωργίου Κοσκωτά και του Λεωνίδα Θεοδωρακάκη, που τελούσε την περίοδο εκείνη πρόεδρος του Ερασιτέχνη

³⁴Προγραμματισμός Βόλλεϋ στις Κρίσιμες Ηλικίες Ανάπτυξης (Ένας ενιαίος σχεδιασμός για τον Σύλλογο και το Σχολείο), Αθήνα 1992.

Ολυμπιακού, προχώρησε σε μια προσπάθεια ανασύστασης της γυναικείας ομάδας πετοσφαίρισης τον Ιούλιο του 1988. Η διοίκηση ορίζει ως έφορο του τμήματος τον παράγοντα Νίκο Μπαφαλούκο που μέχρι εκείνη τη στιγμή τελούσε έφορος στο παιδικό και το εφηβικό τμήμα. Υπήρξε ο πρωτεργάτης αυτής της προσπάθειας και με προπονητές τους Ιωάννη Μπογιατζόγλου και Νατάσσα Ραφούλη, το τμήμα συμμετείχε στο πρωτάθλημα Γ' Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α., όπου κατέκτησε την πρώτη θέση.

Στα κάλεσμα ανταποκρίθηκαν πολλά κορίτσια προερχόμενα απ' τις διάφορες συνοικίες του Πειραιά. Μία απ' αυτές τις αθλήτριες υπήρξε η γράφουσα την εργασία. Η συγκέντρωση της ομάδας πραγματοποιήθηκε τότε στη Λέσχη του Ο.Σ.Φ.Π. στη Μαρίνα Ζέας, τον Ιούλιο του 1988. Κορυφαίες αθλήτριες την εποχή εκείνη υπήρξαν η Νατάσσα Ραφούλη και η Κάσσυ Ξενάκη, καθηγήτριες σήμερα Φυσικής Αγωγής.

4.4.1. Η συνέντευξη με τον έφορο του τμήματος Νίκο Μπαφαλούκο

Ο έφορος του τμήματος Νίκος Μπαφαλούκος υπήρξε ο άνθρωπος που πρωτοστάτησε με την τότε διοίκηση του συλλόγου και επανίδρυσαν το γυναικείο τμήμα πετοσφαίρισης μετά από πολυετή απουσία. Αυτό το τμήμα σήμερα αριθμεί 8 Πρωταθλήματα Ελλάδος, 9 Κύπελλα και ένα Ευρωπαϊκό Challenge Cup.

Ο Νίκος Μπαφαλούκος περιέγραψε τις αποφάσεις που πάρθηκαν το 1988 και την ομάδα που συστάθηκε με την προπονητική υποστήριξη του Γιάννη Μπογιατζόγλου και τις αθλητικές επιτυχίες των αθλητριών Νατάσσα Ραφούλη και Κάσσυ Ξενάκη. Η συνάντηση με τον Ν. Μπαφαλούκο πραγματοποιήθηκε στη Μαρίνα Ζέας, στο Πασαλιμάνι, στη Λέσχη του Ολυμπιακού Σ.Φ.Π. Στο μέρος που, πριν 35 ολόκληρα χρόνια, έλαβε χώρα η πρώτη συνάντηση παικτριών, προπονητών και παραγόντων που θα στελέχωναν το τμήμα:

«Η ανακοίνωση της έναρξης των γυναικείων τμημάτων του Ολυμπιακού έγινε από την τότε διοίκηση και τον Λεωνίδα Θεοδωρακάκη που, την περίοδο εκείνη, τελούσε πρόεδρος του Ερασιτέχνη. Ουσιαστικά στα πράγματα ήταν ο Γιώργος Κοσκωτάς και αυτός έδωσε την εντολή. Στόχος ήταν να δημιουργηθούν γυναικεία αθλητικά τμήματα σε τρία βασικά αγωνίσματα. Ένα για το βόλλει, ένα για το πόλο και ένα για το μπάσκετ. Τελικά καταφέραμε να δημιουργήσουμε τμήματα μόνο για το πόλο και το βόλλει.

Ήταν καλοκαίρι, Ιούλιος του 1988 και ήμουν διακοπές με την οικογένειά μου. Έλαβα ένα τηλεφώνο από τον Γιώργο Χρυσχοϊδη που μου ζήτησε να αναλάβω... Ο Χρυσχοϊδης ήταν

τότε πρόεδρος του Δ.Σ. Δέχτηκα την πρόταση αλλά με την προϋπόθεση ότι θα την πραγματοποιούσαμε την επόμενη χρονιά. ‘Ξεκινάμε τον Σεπτέμβριο’, μου απάντησε και ήταν ήδη Ιούλιος. Η εντολή ήταν το τμήμα να συμμετάσχει στο προσεχές πρωτάθλημα, που ξεκινούσε τέλη Σεπτέμβρη, αρχές Οκτώβρη. Οι πρώτες μεταγραφές μου πραγματοποιήθηκαν στην παραλία, στη Βούλα, στα βοτσαλάκια».

«Αν σήμερα με ρωτήσεις, αν θα έκανα κάτι ανάλογο, θα σου απαντούσα ότι τώρα μου φαίνεται βουνό. Την εποχή εκείνη τα παιδιά δούλευαν με όρεξη, εγώ απ’ την πλευρά μου είχα πολύ κέφι. Φαινόταν ότι βαδίζαμε σε σωστό δρόμο. Το οικονομικό κομμάτι υπήρξε το δυσκολότερο. Παίζαμε τότε στα τοπικά πρωταθλήματα, είμαστε μόνοι μας και δεν υπήρχε η ανάλογη στήριξη από πουθενά. Δεν επιβαρύναμε τη διοίκηση με έξοδα, οι παίκτριες δεν έπαιρναν χρήματα, πληρωνόταν μόνο ο προπονητής. Όταν η ομάδα ανέβηκε στη Β’ Εθνική τα κορίτσια έπαιρναν μόνο οδοιπορικά για να καλύψουν κάποιες ανάγκες. Το βόλλει ούτε τώρα είναι επαγγελματικό, ανήκει στον Ερασιτέχνη. Το μπάσκετ και το ποδόσφαιρο είναι επαγγελματικά. Με τις επιτυχίες όμως και την ανοδική μας πορεία στις κατηγορίες ξεκίνησε το ενδιαφέρον για το γυναικείο τμήμα».

Στην ερώτηση γιατί μέχρι τότε δεν υπήρχε γυναικείο τμήμα, η απάντηση ήταν η εξής: «Αποτελούσε απόφαση των γενικών συνελεύσεων, απόρροια του οικονομικού προϋπολογισμού, ήταν δύσκολοι καιροί και δεν τους έβγαине το μπάτζετ. Η προσοχή ήταν στραμμένη στα ανδρικά τμήματα που πρωταγωνιστούσαν, μπάσκετ, πόλο, ανδρικό βόλλει, κολύμπι, που ήταν δαπανηρά και δεν υπήρχαν εισπράξεις για να καλύψουν νέα τμήματα. Όταν ήρθε ο Κοσκωτάς υπήρχε η ευχέρεια. Έτσι τελικά δημιουργήσαμε το πόλο και το βόλλει, αλλά όχι το μπάσκετ γιατί δε βρέθηκε άνθρωπος να το τρέξει...».

Αναφορικά με τις αθλήτριες που συμμετείχαν σε πρώτο στάδιο: «Προχωρήσαμε σε μεταγραφές, δικαιούμασταν 7. Ταυτόχρονα κάναμε και νέες εγγραφές. Είχε μπει ανακοίνωση στην εφημερίδα «Φως των σπορ» για να γίνει γνωστό σε νεαρές αθλήτριες. Να σου πω χαρακτηριστικά ότι στην πρώτη συγκέντρωση, στη Μαρίνα Ζέας, ήλθαν 180 παιδιά και έπρεπε να γίνει επιλογή. Άλλωστε στην περιοχή του Πειραιά εκείνη την περίοδο υπήρχε μόνο η ομάδα του Πειραιϊκού. Έπρεπε να υπάρχουν τα τμήματα υποδομής, τμήματα κορασίδων συγκεκριμένα, τα τμήματα νεανίδων ήταν προαιρετικά, διαφορετικά η γυναικεία ομάδα δεν μπορούσε να συμμετάσχει ή θα υποχρεωνόταν σε απώλεια βαθμών. Αρχικά την ομάδα πλαισίωσαν η

Νατάσσα Ραφούλη, που την πήραμε από την Άρτεμις Κορυδαλλού, και η Κάσσυ Ξενάκη. Και οι δύο μέχρι σήμερα ασχολούνται επαγγελματικά με την προπονητική και ταυτόχρονα εργάζονται στην εκπαίδευση ως γυμνάστριες».

«Στη συνέχεια ενισχύσαμε την ομάδα με την Πόπη Γιαννάκη, την Έφη Καραβά, την Πόλα Κίτσου, την αρχηγό μας την Ελένη Συμεωνίδου και τη Σία Καμαργιάννη. Να μην ξεχάσω να αναφερθώ σε ένα πολύ μεγάλο ταλέντο της εποχής, τη Σούλα Νεράτζη. Ξεκίνησε από πολύ μικρή ηλικία στο τμήμα κορασίδων, όμως σταμάτησε νωρίς λόγω του σοβαρού τραυματισμού της στο γόνατο. Επίσης υπήρχαν εγγραφές όπως η Δέσποινα Τσιμούρη, η Λύδα Τσουκιά, η Έφη Γαρδούνη, η Πουπάκη, η Ονόπα, κ.ά. Μεγάλο αστέρι φυσικά και απ' τις παίκτριες που πάντα ξεχώριζαν και βοήθησαν την ομάδα μας, ήταν η Ιουλία Σάλτσεβιτς. Την πήραμε απ' τον Παναθηναϊκό και την Α1' και ήρθε στη Β' Εθνική. Εντυπωσιακή και λόγω του ύψους της, 1.97μ., αλλά και λόγω των συμμετοχών της στα Ευρωπαϊκά πρωταθλήματα στην πατρίδα της. Δε μπορώ επίσης να μην αναφερθώ στη συμβολή δύο μεγάλων προπονητών, του Γιάννη Μπογιατζόγλου και του Γιώργου Λυκούδη. Όλοι μαζί στήσαμε την ομάδα του Ολυμπιακού».

Στη συνέχεια έγινε αναφορά στο πρώτο γήπεδο που αγωνιζόταν η ομάδα πετοσφαίρισης και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε: *«Το γήπεδο που είχαμε στη διάθεσή μας τόσο για τις προπονήσεις, όσο και για τους αγώνες αποτελούσε μεγάλο πρόβλημα. Υπήρχε ένα ανοιχτό γήπεδο στη Λέσχη του Ολυμπιακού, στη Μαρίνα Ζέας στο Πασαλιμάνι, όμως ο χώρος δεν ήταν κατάλληλος για αγώνες. Ύστερα από απεγνωσμένες προσπάθειες βρήκαμε ένα κλειστό γήπεδο στην οδό Μαυρομιχάλη, παρατημένο σχεδόν εγκαταλειμμένο θα έλεγα. Δεν είχε ούτε φωτισμό, ούτε τίποτα... Να σου αναφέρω χαρακτηριστικά ότι στην πρώτη προπόνηση, δεν θυμάμαι καλά αν συμμετείχες κι εσύ, αναγκάστηκα εγώ να ανέβω στην οροφή για να βάλω τα φώτα, μιας και ο ηλεκτρολόγος φοβόταν να ανέβει εκείνος. Ευτυχώς λίγο αργότερα μετακομίσαμε στο Παπαστράτειο...».*

Αναφορικά με τις αγωνιστικές επιτυχίες του τμήματος, ο Ν. Μπαφαλούκος ανέφερε: *«Στον Ολυμπιακό παρέμεινα από το '88 μέχρι το '95. Σε επτά αγωνιστικές περιόδους ανεβήκαμε 6 φορές. Αυτό αποτελεί ρεκόρ. Μία φορά χάσαμε την άνοδο στα πλείοφ. Έμεινα στην ομάδα μέχρι την άνοδό της στην Α1', και εκεί κάπου έκλεισε ο κύκλος μου. Όμως πάντα θα παρακολουθώ την ομάδα μου ως φίλαθλος και θα νιώθω υπερηφάνεια γι' αυτήν. Προέρχομαι κι εγώ άλλωστε από αθλητική οικογένεια και συγκεκριμένα από τον ομαδικό αθλητισμό.*

Παρόλο που είμαι από τη φύση μου αισιόδοξος δεν μπορούσα να γνωρίζω πως θα στηριχθεί όλο αυτό το επιχείρημα. Είχα ελπίδα και πίστη ότι το γυναικείο τμήμα θα έβρισκε τον δρόμο του, κάτι που τελικά έγινε. Το DNA του Ολυμπιακού είναι να γράφει ιστορία. Να πρωταγωνιστεί αγωνιστικά. Άλλωστε η ιστορία το έδειξε αυτό. Κάποια εποχή μου φαινόταν μακρινό και άπιαστο όνειρο η ομάδα να βγει στην Ευρώπη. Όμως τελικά με τη σωστή δουλειά και τη συνεργασία αυτό επιτεύχθηκε. Ο Ολυμπιακός έφερε το πρώτο Challenge Cup. Έφτασε στη θέση που του ανήκει...».

«Πού οφείλεται αυτή η δυναμική στο γυναικείο τμήμα; Κάποτε είμαστε μια παρέα, σήμερα όμως η ενασχόληση βρίσκεται σε επαγγελματικές βάσεις. Η διοίκηση στηρίζει την ομάδα και καλύπτει όλες τις ανάγκες που προκύπτουν στα αγωνιστικά τμήματα». Αναπολώντας το παρελθόν: «Πέρασαν 35 ολόκληρα χρόνια από εκείνο το καλοκαίρι. Εργαστήκαμε με πολύ όρεξη και κέφι, σήμερα τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά. Για να προχωρήσει μια ομάδα χρειάζεται επαγγελματίες παράγοντες στη διοίκηση...»³⁵.

4.4.2. Αγωνιστική πορεία – Η συνέντευξη με τον πρώτο προπονητή του τμήματος Γιάννη Μπογιατζόγλου

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στην περιοχή του Ρέντη, στο κλειστό γυμναστήριο “Μελίνα Μερκούρη”³⁶, με τον πρώτο προπονητή της ομάδας, Γιάννη Μπογιατζόγλου. Ο Γ. Μπογιατζόγλου εργάζεται σήμερα ως καθηγητής Φυσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Το έτος 1988 η νεοσύστατη ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. αγωνίζεται στη Γ’ Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α. Η διοίκηση του συλλόγου επικοινωνεί με τον Γιάννη Μπογιατζόγλου με σκοπό την ανάληψη της προπονητικής προετοιμασίας. Είχε ήδη εμπειρία στο να δημιουργεί ομάδες απ’ το μηδέν. Είχε δημιουργήσει τον Απολλώνιο. Ο Γ. Μπογιατζόγλου αναφέρει: *«Μετά την επιτυχία της ομάδας του Απολλωνίου, την οποία δημιούργησα εκ του μηδενός, και διακρίθηκε Πανελληνίως στα πρωταθλήματα κορασίδων και νεανίδων, η ομάδα του Ολυμπιακού απευθύνθηκε σε μένα θεωρώντας πως μπορώ να ανταποκριθώ στις απαιτήσεις της. Ο Κοσκωτάς οραματίστηκε να δημιουργήσει γυναικεία ομάδα. Εκείνη την εποχή λοιπόν που ο Ολυμπιακός ήθελε να φτιάξει τμήμα, εγώ ήδη είχα φτάσει μια ομάδα στην Α2 με*

³⁵Αφήγηση του Νίκου Μπαφαλούκου, του πρώτου εφόρου που στελέχωσε τη νεοσύστατη ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π., τον Ιούλιο του 1988.

³⁶Το κλειστό γυμναστήριο «Μελίνα Μερκούρη» αποτελεί την έδρα του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης.

πανελλήνιες επιτυχίες, είχαμε συμμετάσχει σε σχολικά πρωταθλήματα με το Λύκειο Δραπετσώνας και είχαμε πάρει την πρώτη θέση».

Τι τον οδήγησε όμως να αναλάβει μία ομάδα απ’ το μηδέν: «Η δημιουργία είναι πάντα στη φύση του ανθρώπου. Είμαι εκ φύσεως δημιουργικός και πάντα μου αρέσει να φτιάχνω κάτι εξ αρχής. Μου αρέσει η δημιουργία από το να βρίσκω κάτι έτοιμο. Ο Ολυμπιακός ήταν μια πρόκληση για μένα καθώς είχε τις προδιαγραφές να φτάσει μέχρι και ευρωπαϊκό τίτλο, κάτι που τελικά έγινε, ο Απολλώνιος δεν πιστεύω ότι θα μπορούσε να παίξει στη Ευρώπη. Ο Ολυμπιακός είχε τη δυνατότητα να κάνει μεταγραφές μεγάλες παίκτριες, είχε αθλητικό υλικό από επώνυμους χορηγούς, τη ‘Robedikappa’ και καλό marketing. Είναι πολύ εύκολο να του δώσουν ένα γήπεδο να το ανακαινίσει, υπάρχουν διασυνδέσεις, παράγοντες. Να σου αναφέρω χαρακτηριστικά πως εκείνη την εποχή προπονούσα ταυτόχρονα και τις δύο ομάδες και με γνώριζε πολύς κόσμος. Έγινα πιο γνωστός ως προπονητής του Ολυμπιακού παρόλο που έπαιζε τότε στην Γ’ Κατηγορία, παρά ως προπονητής του Απολλωνίου που αγωνιζόταν στην Α2 που είναι υψηλή κατηγορία. Το όνομα δίνει ώθηση».

Στην ερώτηση ποιοι ήταν οι στόχοι της ομάδας τότε: «Στόχος ήταν η δημιουργία μιας αξιόλογης ομάδας γυναικών με σκοπό την άνοδο σε υψηλότερες κατηγορίες καθώς και η δημιουργία Ακαδημιών και αγωνιστικών τμημάτων κορασίδων και νεανίδων. Οι Ακαδημίες απευθύνονταν στα κορίτσια της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά. Η δική μου φιλοδοξία ήταν να παίζουν τα παιδιά βόλλει».

Στην ερώτηση κατά πόσο η δημιουργία τμήματος συνέλαβε στην ανάπτυξη του αθλήματος (επέκταση σε ποιότητα και αριθμό παικτών), ο Γ. Μπογιατζόγλου ανέφερε: «Σε μια περιοχή, όπως είναι ο Πειραιάς που δεν υπήρχαν ομάδες βόλλει, ο Ολυμπιακός αποτέλεσε πόλο έλξης για πολλά παιδιά. Στον Ολυμπιακό ανοίγουν πόρτες. Πιο εύκολα ένας γονιός θα πάει το παιδί του σε μια ομάδα όπως είναι ο Ολυμπιακός. Όταν μια μεγάλη ομάδα φτιάξει ένα ανταγωνιστικό τμήμα, ακολουθούν και άλλες μεγάλες ομάδες, όπως η ΑΕΚ, ο ΠΑΟΚ. Οπότε αυτόματα ανεβαίνει το επίπεδο».

Στην ερώτηση ποια ήταν η σχέση με τις αθλήτριες και τη διοίκηση του Ο.Σ.Φ.Π., η απάντηση ήταν η εξής: «Η σχέση με τις αθλήτριες ήταν άριστες, όπως και με τη διοίκηση. Εγώ συνεργαζόμουν με το Νίκο Μπαφαλούκο, η διοίκηση ενίσχυε την ομάδα με μεταγραφές, αθλητικό υλικό, χορηγίες. Σε γενικές γραμμές η σχέση μας και η συνεργασία ήταν πολύ καλές,

αν και τις περισσότερες φορές οι διοικήσεις των ομάδων θεωρούν ότι τα αποτελέσματα πρέπει να έρθουν απ' τη μια στιγμή στην άλλη, κάτι το οποίο στον αθλητισμό είναι αδύνατο».

Όταν ρωτήθηκε αναφορικά με τα συναισθήματά του που ηγήθηκε σε ένα αγωνιστικό τμήμα του Ο.Σ.Φ.Π., η απάντηση διαμορφώθηκε ως εξής: *«Το γεγονός ότι ηγήθηκα σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου με κάνει να αισθάνομαι πως εκτιμήθηκε η προσφορά μου στον χώρο του βόλλει. Ωστόσο στον αθλητισμό η χαρά και η λύπη είναι αλληλένδετα και το ένα διαδέχεται, σε πολύ σύντομο χρόνο, το άλλο. Πρέπει επίσης να αναφέρω πως αισθάνομαι την ίδια χαρά είτε είμαι σε μια αθλητική ομάδα, είτε παίζοντας βόλλει στο σχολείο. Αισθάνομαι χαρά που τα παιδιά παίζουν βόλλει και χαίρονται μέσω του παιχνιδιού. Μακάρι κάτι τέτοιο να συνέβαινε σε κάθε γειτονιά».*

Στην ερώτηση αν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο ανδρικό και στο γυναικείο βόλλει, ο Γ. Μπογιατζόγλου ανέφερε: *«Το βόλλει είναι ένα άθλημα που δε χρειάζεται τεράστια μυϊκή διάπλαση, αντίθετα με το μπάσκετ. Οι κινήσεις του βόλλει είναι πιο αρμονικές ακόμη κι όταν πέφτεις για να πιάσεις μια μπάλα. Στο ανδρικό βόλλει, λόγω της μεγάλης ταχύτητας, η μπάλα πέφτει γρήγορα στο έδαφος, αντίθετα με το γυναικείο. Οι κινήσεις των γυναικών είναι πιο θεαματικές και χαριτωμένες. Παρουσιάζει καλύτερα τη φύση της γυναίκας».*

«Η διαφορά με άλλες ομάδες είναι πως το όνομα “Ολυμπιακός” είναι δυνατό, σε άλλα αθλήματα, αλλά παρ' όλα αυτά οδήγησε γονείς να φέρουν τα παιδιά τους και στο βόλλει. Δεν έχει προωθηθεί σαν άθλημα όπως το μπάσκετ για παράδειγμα. Το '87 είχαμε δύο σημαντικές επιτυχίες. Η μία ήταν το χάλκινο μετάλλιο της Εθνικής ομάδας βόλλει ανδρών στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα στη Γάνδη και η άλλη ήταν η κατάκτηση του χρυσού μεταλλίου στο Ευρωπαϊκό στο “Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας”. Όμως το μπάσκετ ήταν αυτό που προωθήθηκε. Η πρόταση ήταν “ Σε κάθε γειτονιά και μια μπασκέτα”. Το κοινό στοιχείο ανάμεσα στον Ολυμπιακό και τις άλλες ομάδες είναι ότι το άθλημα του βόλλει δεν προωθείται όπως τα υπόλοιπα...»³⁷.

4.4.3. Η συνέντευξη με την παίκτρια και προπονήτρια του τμήματος Νατάσσα Ραφούλη

Η επόμενη συνέντευξη δόθηκε από την παίκτρια πετοσφαίρισης του τμήματος και προπονήτρια των τμημάτων κορασίδων, νεανίδων και γυναικών, Νατάσσα Ραφούλη.

³⁷Αφήγηση του πρώτου προπονητή του τμήματος, Γιάννη Μπογιατζόγλου.

Αγωνίστηκε στην ομάδα κατά την περίοδο 1988-1992 και υπήρξε προπονήτρια του γυναικείου τμήματος κατά τις περιόδους 1989-1990 και 1990-1991. Ταυτόχρονα προπονούσε τα τμήματα κορασίδων και νεανίδων του συλλόγου. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε στη Λέσχη του Ο.Σ.Φ.Π., στη Μαρίνα Ζέας. Η Ν. Ραφούλη εργάζεται ως Κ.Φ.Α. στο 1^ο Γενικό Λύκειο Πειραιά και είναι προπονήτρια σε όμιλο βόλλεϊ στην ομάδα του σχολείου.

Η Ν. Ραφούλη αφηγήθηκε πως έγινε η πρώτη της επαφή με τον αθλητισμό και την πετοσφαίριση: *«Όταν φοιτούσα στο Δημοτικό ήρθε στο σχολείο μας ο Στάθης Σαραντέας, ο προπονητής της Άρτεμις. Ήμουν ένα πολύ ψηλό παιδί και με επέλεξε. Εγώ ήθελα να παίζω μπάσκετ, ήμουν ένα παιδί υπερκινητικό. Μου είπε όμως “όχι είσαι κορίτσι, θα χτυπάς, θα σε χτυπάνε, θα θέλεις μεγαλύτερο εκτόπισμα είσαι πολύ αδύνατο παιδί, νομίζω κάνεις για βόλλεϊ. Σε περιμένω την Κυριακή”.* Και είχε δίκιο. Με πήγαν οι γονείς μου και πραγματικά απ’ την πρώτη στιγμή η μπάλα του βόλλεϊ σαν να ήταν η προέκτασή μου. Μου άρεσε η κίνηση, ήμουν υπερκινητικό παιδί και αυτό με βοηθούσε να εκτονώνομαι. Έτσι ξεκίνησα το βόλλεϊ. Αργότερα έμαθα να παίζω και ήταν ένα άθλημα που με συγκινούσε. Ο προπονητής μου, μου έβαζε πάντα καινούριους στόχους που προσπαθούσα να πετύχω. Για παράδειγμα να κάνω 100 πάσες χωρίς να πέσει η μπάλα κάτω, να πηδήξω 12 στρώματα, το ένα πάνω στο άλλο, να προσπαθήσω να φτάσω το κάτω μέρος του ταμπλό της μπάσκετας. Όλα αυτά για να τα πετύχω έπρεπε να προπονούμαι σκληρά για 3,5 ώρες, να χρησιμοποιώ βάρη, ζακέτες με άμμο, ο στόχος ήταν υψηλός. Η Άρτεμις αγωνιζόταν στην Α1 Κατηγορία».

Στην ερώτηση πως προέκυψε η συνεργασία με την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η Ν. Ραφούλη απάντησε: *«Ο Ολυμπιακός με πήρε απ’ τον Παράδεισο Αμαρουσίου, που έπαιζε επίσης στην Α1. Ήμουν ήδη πασαδόρος της Εθνικής ομάδας. Έπαιξα 10 χρόνια στην Εθνική, βασική παίκτρια. Ήμουν ανταγωνιστική, ήθελα να πετυχαίνω. Στον Ολυμπιακό πήγα την εποχή που ήταν ο Κοσκωτάς. Ένα βράδυ, 4 η ώρα τα ξημερώματα, με πήραν τηλέφωνο από τον Ολυμπιακό και δώσαμε ραντεβού εδώ στη Λέσχη. Τότε δεν είχε ομάδα βόλλεϊ κι εγώ έπαιξα στην Α1 και στην Εθνική Ομάδα. Το να κατέβω να παίζω Γ’ Εθνική Κατηγορία σ’ ένα ανοιχτό γήπεδο τσιμέντου ήταν μια πρόκληση. Ξεκίνησα να παίζω στην Γ’ τοπική, που δεν είχα παίζει ποτέ. Ήταν το μεγάλο όνομα της ομάδας, η αγάπη μου γι’ αυτήν, άλλωστε είμαι Πειραιώτισσα. Ο στόχος ήταν πρόκληση, κάθε χρόνο ήθελε και μία κατηγορία, όπως και έγινε. Πήγαινα στο σερβίς, έκανα 15 σερβίς, έπαιρνα 15 πόντους και τελείωνε το σετ. Εκτελούσα επιθετικό σερβίς που δεν μπορούσαν να αντικρούσουν οι αντίπαλοι στη Γ’ και στη Β’ κατηγορία. Στην Α’*

κατηγορία λοιπόν ήμουν και παίκτρια και προπονήτρια. Έτσι πήραμε την κατηγορία και πήγαμε στην Β' Εθνική».

Στην ερώτηση κατά πόσο η ενασχόληση με τον αθλητισμό είχαν απήχηση και αποδοχή στο ευρύ κοινό, η Ν. Ραφούλη ανέφερε: *«Ο κόσμος που ασχολούταν με τον αθλητισμό μας ήξερε, δεν υπήρχε την εποχή εκείνη τόσο μεγάλη φήμη, δεν υπήρχαν τηλεοπτικές καλύψεις. Το άθλημα αυτό δεν είναι ποδόσφαιρο, ούτε μπάσκετ, το βεληνεκές της δόξας ήταν μικρό».*

Στην ερώτηση τι αποκόμισε από την συμμετοχή της στον Ολυμπιακό και αν ωφελήθηκε σε κάποιον τομέα, η Ν. Ραφούλη ανέφερε χαρακτηριστικά: *«Το όραμα μιας μεγάλης ομάδας έχει και οικονομικά οφέλη και την πρώτη μου προπονητική προσπάθεια και εμπειρία. Έγινε προπονήτρια αρχικά στις κορασίδες, μετά στις νεανίδες και τέλος στις γυναίκες. Έχεις έτοιμες παίκτριες, υψηλούς στόχους, παίρνεις πρωτοβουλίες, ρίσκο, τα πράγματα δεν είναι τόσο εύκολα σε μια μεγάλη ομάδα όπως είναι ο Ολυμπιακός. Έχεις βέβαια χαρές, πίκρες, από τις νίκες και τις ήττες...».*

Αναφορικά με τα συναισθήματα που βίωσε στον Ο.Σ.Φ.Π., η Ν. Ραφούλη αφηγήθηκε ως εξής: *«Ο στόχος της ομάδας ήταν ξεκάθαρος από την αρχή. Κάθε χρόνος και μια κατηγορία. Το μεγάλο συναίσθημα που βίωνα ήταν αγωνία. Αγωνία να πάνε όλα καλά, να γίνουν οι σωστές μεταγραφές, να αποδώσουν στα παιχνίδια οι προπονήσεις, να κρατηθεί η ψυχολογία της νίκης, να αντιμετωπιστούν οι προστριβές ανάμεσα στις παίκτριες, γιατί είναι γυναίκες και οι γυναίκες έχουν τέτοια πράγματα. Ταυτόχρονα μεγάλη χαρά όταν παίρναμε τα πρωταθλήματα και ανεβαίναμε τις κατηγορίες».*

Στην ερώτηση αν το βόλλει ταιριάζει στη γυναικεία φύση, η απάντηση διαμορφώθηκε ως εξής: *«Ταιριάζει απόλυτα στη γυναικεία φύση. Το βόλλει είναι ένα ευγενικό άθλημα, χωρίς σωματική βία. Θεωρώ ότι απ' τη στιγμή που έχει το δίχτυ ανάμεσα στις δύο ομάδες και εμποδίζει την επαφή, δεν είναι επώδυνο. Αναδεικνύει τα ωραία κορμιά, θες το άλμα, θες ο τρόπος που τεντώνουν τα χέρια. Είναι όμορφο για τη γυναίκα, αναδεικνύει τη γυναικεία ομορφιά».*

Αναφορικά με τα συναισθήματά της ότι ηγήθηκε σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου, η Ν. Ραφούλη ανέφερε: *«Το όνομα ενός μεγάλου συλλόγου, όπως είναι ο Ολυμπιακός, αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Έχεις ένα δέος όταν παίζεις στον Ολυμπιακό, υπάρχει*

ένα δέος στο όνομα αυτό. Θέλεις η φανέλα, θέλεις το όνομα ‘‘Θρύλος’’, οι τοπικιστικές αξίες που είναι πολύ ψηλές, όλα αυτά προκαλούν ένα δέος».

«Όταν έφυγε ο Κοσκωτάς από τον Ολυμπιακό, πρόεδρος ανέλαβε ο Λαμπρόπουλος, ο οποίος με κάλεσε στον Ερασιτέχνη και μου έκανε απευθείας την πρόταση. Μάζεψα φυτώριο, είχα 120 παιδιά, έτρεξα στα σχολεία, ενημέρωσα και μάζεψα παιδιά σε μια εποχή που ήμουν και παίκτρια. Το ίδιο είχα κάνει και στην Άρτεμις Κορυδαλλού. Μια ομάδα δε στηρίζεται μόνο στις μεταγραφές. Πίσω πρέπει να υπάρχει και φυτώριο. Ο Πειραιάς έχει παιδιά που, αν τα δουλέψεις σωστά, μπορείς να αναδείξεις μεγάλους παίκτες. Στο σχολείο η εκμάθηση του βόλλεϊ μπορεί να ξεκινήσει απ’ την Ε’ Δημοτικού. Οι κινήσεις όμως είναι πολύ δύσκολες επειδή έρχονται ενάντια στη σωματική τεχνική. Όταν δώσεις σ’ ένα παιδάκι μπάλα το πρώτο πράγμα που θα κάνει είναι να την κλωσήσει και το δεύτερο να τη χτυπήσει κάτω, κάτι που θυμίζει ποδόσφαιρο και κάτι που θυμίζει μπάσκετ. Το να τοποθετήσει σωστά τους βραχίονες και τα υπόλοιπα μέλη του σώματος, είναι δύσκολο. Όλα αυτά μαθαίνονται μετά από πολύ εξάσκηση. Τα παιδιά όμως είναι από τη φύση τους ανυπόμονα, θέλουν να παίζουν... και θέλουν να παίζουν τώρα»³⁸.

4.4.4. Η συνέντευξη με την αρχηγό Κάσσυ Ξενάκη

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στη λέσχη του Ολυμπιακού, στη Μαρίνα Ζέας με την Κάσσυ Ξενάκη, η οποία είχε διπλό ρόλο, της αθλήτριας και αρχηγού της ομάδας, αλλά και της προπονήτριας στα τμήματα γυναικών, κορασίδων, παγκορασίδων, νεανίδων και Ακαδημιών. Η Κ. Ξενάκη εργάζεται σήμερα ως Κ.Φ.Α. στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ταυτόχρονα ως προπονήτρια πετοσφαίρισης στον σύλλογο Μ.Α.Ο. Κόροιβο, που εδρεύει στα Μέγαρα³⁹. Για την μύησή της στο άθλημα, η Κ. Ξενάκη ανέφερε: «Το ερέθισμα για να ασχοληθώ με το βόλλεϊ δόθηκε στο σχολείο. Είχαμε δημιουργήσει σχολική ομάδα και παίζαμε στα διαλλείματα και τα κενά. Όταν φοιτούσα στη Β’ Λυκείου συστάθηκε μια ομάδα στον Πειραιά. Πήραν παιδιά απ’ την περιφέρεια του Πειραιά για να συμμετάσχουμε σ’ ένα σχολικό πρωτάθλημα. Επιλέχθηκα, παίζαμε και πήραμε πανελλήνια διάκριση. Η 1^η πανελλήνια σχολική

³⁸ Αφήγηση της παίκτριας του γυναικείου τμήματος και προπονήτριας των τμημάτων κορασίδων, νεανίδων και γυναικών, Νατάσσας Ραφούλη.

³⁹ Αξίζει να σημειωθεί πως η πρώτη ενασχόληση των μαθητών στα Μέγαρα έγινε όταν η Κ. Ξενάκη εργαζόταν ως Κ.Φ.Α. Σήμερα υπάρχει Ακαδημία όπου συμμετέχουν 140 παιδιά.

διάκριση μου άνοιξε δρόμους, μπήκα στο Τ.Ε.Φ.Α.Α.⁴⁰, με σειρά κατάταξης. Έπιασα το όνειρό μου μέσα απ’ τον σχολικό αθλητισμό. Το σχολείο μου έδωσε τη διάκριση και μια επαγγελματική ταυτότητα».

Στην ερώτηση πως έγινε η επικοινωνία με την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η Κ. Ξενάκη ανέφερε: «Έπαιζα στην ομάδα του Βύρωνα όταν δέχτηκα ένα τηλεφώνημα από μία φίλη μου ότι ιδρύεται τμήμα βόλλει στον Ολυμπιακό, κι αν με ενδιέφερε να συμμετάσχω σ’ αυτή την προσπάθεια. Ήμουν απ’ τις πρώτες αθλήτριες, έπαιζα τρία χρόνια, μετά παραιτήθηκα απ’ το αγωνιστικό κομμάτι κι έμεινα στο εργασιακό. Πέρασα απ’ όλες τις κατηγορίες, Ακαδημίες, κορασίδες, παγκορασίδες, νεανίδες, βοηθός προπονητή στις γυναίκες και στη συνέχεια α’ προπονήτρια στην Α2 και Α1. Όταν συστάθηκε το τμήμα καταφέραμε μέσα σε τρία χρόνια να ανέβουμε τρεις κατηγορίες χωρίς να χάσουμε ούτε σετ. Παίζαμε στο ανοιχτό⁴¹, οι μπάλες έπεφταν στη θάλασσα, δεν υπήρχε η πολυτέλεια του κλειστού. Τις μπάλες τις αλιεύαμε, μπαίναμε με βάρκες για να τις τραβήξουμε έξω».

Στον Πειραιά υπήρχε μόνο η ομάδα του Πειραιϊκού. Στόχος ήταν να συγκεντρωθούν όσο το δυνατόν πιο πολλά παιδιά και να μνηθούν στο άθλημα της πετοσφαίρισης. «Όταν μου έγινε η πρόταση ήταν μεγάλη πρόκληση να πάω σε μια ομάδα σαν τον Ολυμπιακό και κατά δεύτερον σε μια ομάδα που μόλις φτιάχνεται. Ήθελα να είμαι πυλώνας μιας τέτοιας ομάδας»... «Μου δόθηκε η εντολή να μαζέψω όσο το δυνατόν πιο πολλά παιδιά για να μπορέσουμε να καλλιεργήσουμε το άθλημα. Στον Ολυμπιακό έρχονταν λόγω ονόματος. Αρχικά ο στόχος ήταν να συγκεντρώσουμε κόσμο, στη συνέχεια να επιτύχουμε και κάποιες διακρίσεις. Το τμήμα δεν είχε αποδοχή όπως το ανδρικό γιατί ήταν νεοσύστατο, στο ξεκίνημά του είχε λίγους θεατές. Αυτός που στήριζε την ομάδα ήταν ο έφορος, ο Νίκος Μπαφαλούκος. Τη στήριζε ακόμη και οικονομικά, με προσωπικά του χρήματα, ασχολιόταν με πάθος και ορμή. Όταν η ομάδα ανέβηκε στην Α1 ήμουν προπονήτρια. Δεν μπορούσαμε να κάνουμε μεταγραφές κάποιες ξένες αθλήτριες για να βοηθήσουν. Για να κρατηθείς σ’ αυτήν την κατηγορία, την Α1, χρειάζεται οικονομικό μπάτζετ, να έχεις ένα οικονομικό υπόβαθρο, η διοίκηση όμως δεν είχε αυτήν τη διάθεση, το τμήμα ήταν απαξιωμένο. Και δυστυχώς πέσαμε κατηγορία. Όμως να επισημάνω

⁴⁰Όποιος κατακτούσε 1^η πανελλήνια σχολική νίκη είχε το δικαίωμα εισαγωγής στο Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.).

⁴¹Στη Λέσχη, στη Μαρίνα Ζέας.

πως από την Α2 στην Α1 κατηγορία πήγαμε με παιδιά του Ολυμπιακού, τη Νίκη Μανωλάκου, τη Νικόλ Ζαχαρέα, τη Σούλα Νεράτζη. Ήταν παιδιά μέσα απ' το σώμα του Ολυμπιακού».

Το να ανήκεις σε μια ομάδα υψηλού βεληνεκούς τα οφέλη είναι πολλά: *«Κοινωνική καταξίωση, διασημότητα, έδινες συνεντεύξεις, μιλούσες με τον κόσμο, αντιπροσώπευες μια μεγάλη ομάδα. Αυτό σε ακολουθεί μέχρι σήμερα, μια τεράστια ικανοποίηση, κατάφερα απ' τις Ακαδημίες να είμαι προπονήτρια σ' αυτήν την τεράστια ομάδα»...* *«Να αναφέρω επίσης πως δεν υπήρχαν γυναίκες προπονήτριες. Όταν έπαιζα στην Α1 ήμουν η μοναδική προπονήτρια γυναίκα, ήταν ανδροκρατούμενη η θέση. Και σήμερα εξακολουθεί να είναι».*

Στην ερώτηση αν το βόλλει ταιριάζει στη γυναικεία φύση, η απάντηση ήταν η εξής: *«Το βόλλει ως άθλημα κατά τη γνώμη μου είναι φινετσάτο, ταιριάζει στη χάρη, στην αρμονία που έχει μια γυναίκα, χωρίς να σημαίνει ότι είναι καθαρά γυναικείο. Έχει αυτό το ταπεραμέντο, τη φινέτσα των γυναικών».*

Τι σημαίνει για την Κ. Ξενάκη να παίζει κανείς στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π.: *«Έπαιζα στην ομάδα 16-17 χρόνια. Ο Ολυμπιακός είναι ιδέα, σημαίνει πολλά πράγματα. Τα πήρα όλα, είναι κάτι που έμεινε ανεξίτηλο. Είχαμε πολύ πάθος να ανεβάσουμε την ομάδα που ξεκίνησε από τη Γ' τοπική κατηγορία. Ο μοναδικός στόχος ήταν να ανεβαίνουμε κατηγορίες. Το να ανήκεις σε μια ομάδα που παίζει τρία χρόνια και δεν έχει χάσει σετ είναι πολύ μεγάλο επίτευγμα. Ο Ολυμπιακός είχε φτιάξει ομάδα που εξ αρχής είχε τέτοια δυναμική που έβλεπες ότι δεν υπάρχει περίπτωση να μην πιάσει τον στόχο. Ήμασταν λιοντάρια, ματώναμε για τη φανέλα του Ολυμπιακού. Η πρώτη φλόγα άναψε τότε με μας⁴².*

4.4.5. Η συνέντευξη με την Έφη Καραβά

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο γήπεδο του Μπιτς βόλλει, στα Βοτσαλάκια στην Καστέλα, με την παίκτρια πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. και προπονήτρια των τμημάτων κορασίδων και νεανίδων, Έφη Καραβά. Αγωνίστηκε στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. από το 1988 έως το 1997. Η Ε. Καραβά είναι Κ.Φ.Α. και εργάζεται στο Δημοτικό κολυμβητήριο της Καλλιθέας. Στην ερώτηση πως ξεκίνησε η ενασχόληση με τον αθλητισμό και την πετοσφαίριση, η Ε. Καραβά ανέφερε: *«Ξεκίνησα τον αθλητισμό στην Δ' Δημοτικού. Συνήθως*

⁴²Αφήγηση της αθλήτριας, αρχηγού του τμήματος και προπονήτριας, Κάσσυς Ξενάκη.

μας παροτρύνει ένας φίλος να ξεκινήσουμε μαζί κάποιο άθλημα. Είδαμε μια ανακοίνωση ότι ζητούσαν παιδιά για να ξεκινήσουν το βόλλει και να δημιουργήσουν ομάδα στη Δραπετσώνα. Είναι η ηλικία που όλα τα παιδιά θέλουν να ξεκινήσουν να κάνουν κάτι για τον εαυτό τους, να μπουν σε μια ομάδα, να κάνουν κάτι για το σώμα τους. Έτσι ξεκίνησα κι εγώ. Ξεκίνησα με μια φίλη μου να παίζουμε βόλλει, αρχικά σε μορφή παιχνιδιού. Πιο πολύ θέλαμε να παίζουμε με τους φίλους μας, να κοινωνικοποιούμαστε και να γυμνάζουμε το σώμα μας.

Το πρώτο ερέθισμα δόθηκε στο σχολείο με τα ομαδικά παιχνίδια. Στο μάθημα της γυμναστικής παίζαμε συνέχεια χάντμπολ, γιατί γυμναστής μας ήταν ένας γνωστός διαιτητής του χάντμπολ, ο κος Φωτάκης Χρήστος. Μας έβαλε στη διαδικασία του παιχνιδιού, με την έννοια ότι είναι ωραίο ένα ομαδικό άθλημα. Δεν ήταν το χάντμπολ αυτό που επέλεξα να κάνω, επέλεξα το βόλλει. Αλλά ο γυμναστής μας έμαθε να παίζουμε παιχνίδια. Όταν είσαι μικρός θέλεις να παίζεις. Άρα το παιχνίδι είναι ο βασικός μοχλός δραστηριοποίησης και κίνησης για να μπορέσουμε να ξεκινήσουμε ένα άθλημα. Δεν σκέφτεσαι τον πρωταθλητισμό, ούτε αν θα παίζεις σε ομάδα, θέλεις να είσαι με τους φίλους σου και να παίζεις. Βασικό κίνητρο είναι το παιχνίδι. Είναι ομαδικό και κατά συνέπεια μοιράζεσαι συναισθήματα, γέλιο, χαρά μέσω του παιχνιδιού.

Στην ερώτηση τι ήταν αυτό που την οδήγησε στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η Ε. Καραβά απάντησε: «Ο πατέρας μου ήταν βαμμένος Ολυμπιακός, πηγαίναμε στο γήπεδο μαζί του, οπότε μας είχε εμφυσήσει την ιδέα του Ολυμπιακού. Ξεκίνησα στην ομάδα Α.Γ.Σ.Δ. (Αθλητικός Γυμναστικός Σύλλογος Δραπετσώνας). Μάθαμε βόλλει από εξαιρετικούς προπονητές, όπως ήταν ο Βασίλης Γαλάκος, ο Μιχάλης Τριανταφυλλίδης, ο Στέφανος Πολύζος και ο Περικλής Μπακοδήμος. Στη Δραπετσώνα έπαιζα βόλλει από τα 10 μέχρι τα 18 μου. Μπαίνοντας στα Τ.Ε.Φ.Α.Α. έκανα μεταγραφή από τη Δραπετσώνα στον Ολυμπιακό. Μια συμφοιτήτριά μου, μου πρότεινε να πάω στον Ολυμπιακό, έτσι κι έγινε».

Στην ερώτηση τι αποκόμισε από τη συμμετοχή της στην ομάδα, η Ε. Καραβά ανέφερε: «Όταν ένα παιδί ασχολείται με κάποιο άθλημα αποκομίζει πολλά οφέλη. Ένα απ' τα βασικά οφέλη που αποκτά ένα παιδί στις μικρότερες ηλικίες είναι η αυτοπεποίθηση. Δηλαδή να μπορεί να διαχειρίζεται και το σχολείο και τα Αγγλικά και όλες τις δραστηριότητες που έχει. Αυξάνοντας το αθλητικό επίπεδο να μπορεί να έχει μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση. Έτσι ένιωθα κι εγώ παίζοντας βόλλει. Ήταν αυτή η αλληλεπίδραση με τους προπονητές, η αλληλεπίδραση με

τις συναθλήτριες και η αλληλεπίδραση με τις άλλες ομάδες. Ένιωθα μια πληρότητα παίζοντας βόλλεϊ και κατάφερνα κάποια περισσότερα πράγματα σε σχέση με άλλα παιδιά που δεν ασχολούνταν με τον αθλητισμό. Δηλαδή ένιωθα μέσω του αθλητισμού να έχω περισσότερη αυτοπεποίθηση στα 14, 15 σε σχέση με άλλα κορίτσια που δεν ασχολήθηκαν. Ενώ ήμουν πάντα πολύ καλή μαθήτρια, η ενασχόληση με τον αθλητισμό μου έδωσε μια ώθηση προς τα πάνω. Ένιωθα να έχω ένα εκτόπισμα παρά πάνω γιατί ο αθλητισμός βοηθά ένα παιδί να έχει περισσότερη αυτοπεποίθηση. Συγκριτικά δύο κορίτσια 14-15ετών εκείνη που ασχολείται με τον αθλητισμό έχει ένα περισσότερο αβαντάζ σε σχέση με το άλλο, γιατί έχει περισσότερη αυτοπεποίθηση, οξυδέρκεια. Όση εξυπνάδα και να έχουμε στα μαθήματα, να επιλύουμε ασκήσεις στα μαθηματικά, στη φυσική, να είμαστε πολύ καλοί στα αρχαία ελληνικά, όταν ασχολούμαστε και με τον αθλητισμό, αυτό είναι το ιδανικότερο».

Στην ερώτηση τι αποκόμισες και ποια τα συναισθήματά σου για τον Ολυμπιακό, η απάντηση ήταν η εξής: «Νιώθεις υπερηφάνεια όταν παίζεις σε μια ομάδα όπως ο Ολυμπιακός, ασχέτως σε ποια κατηγορία αγωνίζεται, γιατί ξεκινήσαμε από χαμηλά μετά ανεβήκαμε κατηγορίες. Και μόνο το γεγονός ότι παίζεις στον Ολυμπιακό, αυτό από μόνο του αποκτά αξία. Η συμμετοχή μας σε διάφορες διοργανώσεις μας έδινε αυτοπεποίθηση και χαρά. Συνδυαστικά σπούδαζα και στα Τ.Ε.Φ.Α.Α., οπότε ο συνδυασμός αυτός, το να είμαι δηλαδή αθλήτρια και παράλληλα να σπουδάζω, για μένα ήταν το ιδανικότερο την εποχή που το ζούσα. Μέχρι την ηλικία των 27 που έπαιζα βόλλεϊ ένιωθα την αδρεναλίνη που νιώθεις παίζοντας ένα παιχνίδι, έναν αγώνα, να κερδίζεις. Ο Ολυμπιακός σαν σωματείο ήταν φιλικό, είχαμε καλές σχέσεις με τις συμπαίχτριες, με τον προπονητή και τη διοίκηση, τον κ. Νίκο Μπαφαλούκο. Νιώθω μεγάλη υπερηφάνεια για τον σύλλογο, μεγάλη αγάπη, δόσιμο πραγματικό στην ιδέα του Ολυμπιακού».

Στην ερώτηση ποιοι ήταν οι στόχοι όταν ήρθες στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η απάντηση ήταν η εξής: «Ο στόχος της ομάδας ήταν στο τέλος της σεζόν να ανεβαίνει κατηγορία. Πάντα κερδίζαμε, ήμασταν πρώτοι στις κατηγορίες, οι στόχοι μας ήταν προσιτοί και τους καταφέρνανε».

Η επόμενη ερώτηση σχετιζόταν κατά πόσο η πετοσφαίριση ταιριάζει στο γυναικείο φύλο. Η απάντηση διαμορφώθηκε ως εξής: «Απ' όλα τα αθλήματα, γυναικείο ποδόσφαιρο, γυναικείο μπάσκετ, γυναικείο πόλο, το καλύτερο άθλημα για τα κορίτσια είναι το βόλλεϊ. Βέβαια το κάθε άθλημα έχει την αξία του. Το βόλλεϊ είναι έξυπνο άθλημα, αναπτύσσει πολύ καλή επαφή και

ομαδικότητα ανάμεσα στις συμπαίκτριες και σχηματίζει πολύπλευρα και σωστά το σώμα τους. Κατά τη γνώμη μου είναι το εξυπνότερο άθλημα με μπάλα, θέλει μεγάλη επιδεξιότητα, η μπάλα κινείται στον αέρα, δεν έχει χτυπήματα κάτω στο έδαφος, όπως έχει το μπάσκετ. Πρέπει να έχεις πολύ καλή τεχνική, έξυπνη αντίδραση, γρηγοράδα ευστροφία και φυσικά τεχνική για να στείλεις τη μπάλα εκεί που πρέπει.. Νομίζω απ’ όλα τα αθλήματα με μπάλα είναι το ιδανικότερο για τις γυναίκες».

Απαντώντας στην ερώτηση αναφορικά με τους στόχους που τέθηκαν όταν ανέλαβε προπονήτρια στα τμήματα κορασίδων και νεανίδων, η Ε. Καραβά ανέφερε: «Όταν αναλαμβάνεις προπονητής σε τμήματα μικρής ηλικίας το βασικό στοιχείο που προσπαθείς να βελτιώσεις είναι η ατομική τεχνική. Τα παιδιά συνήθως αρχίζουν το βόλλεϊ στην ηλικία των 10-11 ετών, κάποια ξέρουν, κάποια όχι, άλλα είναι πιο επιδέξια, άλλα όχι, γι’ αυτό προσπαθείς να τους μάθεις σωστά κάποια βασικά στοιχεία του βόλλεϊ. Σε δεύτερη φάση προχωράς στην εκμάθηση της τακτικής. Να μάθουν το άθλημα, ατομική τεχνική, μετά να τη συνδυάσουν με τους συμπαίκτες τους και τέλος να αποκτήσουν τακτική απέναντι σε μια άλλη ομάδα».

Σχετικά με τα συναισθήματα που ένιωθε καθώς ηγείτο σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου, η Ε. Καραβά περιέγραψε ως εξής: «Πρώτα απ’ όλα ένιωθα υπερηφάνεια για αυτά που δίδαξα, έβλεπα τον κόπο μου, τους έδειχνα πράγματα και προσπαθούσαν να τα αποτυπώσουν. Ένιωθα συγκίνηση βλέποντας τη χαρά των παιδιών και περηφάνια που έβλεπα να πετυχαίνουν όσα τους δίδαξα. Βασικό μας μέλημα είναι να εμφυσήσουμε στα παιδιά το παιχνίδι και όχι στιβαρούς κανόνες, τα παιδιά θέλουν να παίζουν, να βλέπουν τους φίλους τους. Φυσικά νιώθω και υπερηφάνεια που ανέλαβα τα τμήματα της ομάδας του Ολυμπιακού»⁴³.

4.4.6. Ο Γιώργος Λυκούδης αναλαμβάνει προπονητής

Η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. από το 1988 αγωνιζόταν στα τοπικά πρωταθλήματα. Το 1990 κατακτά αήττητη την πρώτη θέση στη Β’ Κατηγορία Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α. και ανεβαίνει στην Α’ Κατηγορία. Την περίοδο 1992-1993 ο Γιώργος Λυκούδης αναλαμβάνει προπονητής, ο οποίος έχει διπλό ρόλο. Αγωνίζεται ταυτόχρονα ως παίκτης στην ανδρική ομάδα του

⁴³Αφήγηση της αθλήτριας του τμήματος και προπονήτριας των τμημάτων κορασίδων και νεανίδων του Ο.Σ.Φ.Π., Έφης Καραβά.

συλλόγου. Η επικοινωνία με τον Γιώργο Λυκούδη πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά διότι διαμένει και εργάζεται στην Πάτρα.

Την περίοδο εκείνη αγωνίζεται ως παίκτης στο ανδρικό τμήμα και ο Νίκος Μπαφαλούκος, ο έφορος της ομάδας, τον θεωρεί ως τον καταλληλότερο. Στην ερώτηση πως προέκυψε η συνεργασία με την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., ο Γ. Λυκούδης ανέφερε: *«Όταν η ομάδα αγωνιζόταν στην Α' Κατηγορία Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α., μετά από παραίτηση του προηγούμενου προπονητή, ο Νίκος Μπαφαλούκος μου ζήτησε να βοηθήσω την ομάδα. Παίξαμε στο πανεπαρχιακό στο Λουτράκι και ανεβήκαμε στη Β' Εθνική. Εκεί έκανε την εμφάνισή της η Ιουλία Σάλτσεβιτς, μία ταλαντούχα αθλήτρια, βγήκαμε πρώτοι κι ανεβήκαμε στην Α2'. Μετά από συνεχείς νίκες ανεβήκαμε στην Α1' Κατηγορία. Η ομάδα είχε ενισχυθεί με την Ντολαπτσή, την Ξερικού, αλλά ήταν λίγα κορίτσια. Στην πρώτη αγωνιστική είχε τραυματιστεί η Σούλα Νεράτζη και είχαμε μόνο 7 με 8 κορίτσια. Εν συνεχεία μεταπήδησα στον Ιωνικό Νικαίας στην ανδρική ομάδα. Το '96 ήταν η τελευταία μου χρονιά και σαν παίκτης».*

«Η προπονητική ήταν κάτι που μου άρεσε, συνδύασα τις ώρες για να μπορώ να είμαι και στη γυναικεία και στην ανδρική. Με βοήθησε στην προπονητική μου καριέρα, ήταν το πρώτο ερέθισμα. Πρέπει να το έχεις μέσα σου. Μου άρεσε αυτό το κομμάτι, η πρώτη προσέγγιση έγινε με τον Νίκο Μπαφαλούκο. Ο Ολυμπιακός έπρεπε να βοηθηθεί, είχε μείνει χωρίς προπονητή. Όταν ανέλαβα το τμήμα δεν είχα εικόνα. Η πρώτη σου φιλοδοξία όταν κάθεται σ' έναν πάγκο, επειδή ταυτόχρονα είσαι και αθλητής, είναι να κερδίσει η ομάδα. Την επόμενη χρονιά όμως ήμουν πιο έτοιμος. Είχα μπει στο mood της φιλοσοφίας. Η φιλοσοφία της ομάδας του Ολυμπιακού είναι πάντα να κερδίζει».

Στην ερώτηση κατά πόσο η ίδρυση του γυναικείου τμήματος συνέβαλε στη ανάπτυξη του αθλήματος σε ποιότητα αλλά και σε αύξηση του αριθμού των αθλητών που ασχολούνται με την πετοσφαίριση, ο Γ. Λυκούδης ανέφερε: *«Κάθε ομάδα προσπαθεί να δημιουργήσει ένα υπόβαθρο με μικρά παιδιά που θα εξελιχθούν σε αθλητές ανταγωνιστικούς. Ο Ολυμπιακός έχει τη δυναμική να το κάνει πιο εύκολα γιατί είναι ομάδα που, όταν αποφασίσει να κάνει κάτι, μπορεί να οργανωθεί πολύ καλά, να δώσει μια δυναμική που άλλη ομάδα δεν μπορεί να δώσει. Ο Ολυμπιακός άλλαξε τη ροή του αθλήματος. Ο Π.Α.Ο., τα Βριλήσσια και ο Ιωνικός Φιλαδέλφειας ήταν ομάδες που είχαν δώσει το στίγμα τους στον ελληνικό αθλητισμό. Ο*

Ολυμπιακός όχι μόνο το συμπλήρωσε αυτό, αλλά άλλαξε τη δυναμική γιατί με τη φορά που ήρθε μπόρεσε να πρωταγωνιστήσει».

Αναφορικά με την ψυχολογία και τα συναισθήματα ότι ηγήθηκε σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου, ανέφερε χαρακτηριστικά: *«Όταν φοράς τη φανέλα του Ολυμπιακού είναι δύσκολο. Είναι βαριά η φανέλα. Να σου πω χαρακτηριστικά ότι σαν αθλητής, αν χάναμε παιχνίδι με τον Π.Α.Ο., δεν κυκλοφορούσαμε έξω, ντρεπόμαστε. Τα παιχνίδια Ολυμπιακού – Παναθηναϊκού ήταν πολύ σημαντικά, ήταν παιχνίδια πολέμου. Έχεις μπει σ' αυτό το mood. Όταν είσαι προπονητής αναλαμβάνεις μεγάλη ευθύνη, εγώ είχα μάθει να λειτουργώ έτσι. Είναι σημαντικό το ότι ήμουν αθλητής. Είχα μπει σε μια διαδικασία που το βάρος αυτό δεν ήταν τόσο μεγάλο όσο θα ήταν για κάποιον που ενδεχομένως δεν είχε περάσει απ' τον Ολυμπιακό». Στην ερώτηση αν υπάρχουν διαφορές με άλλες ομάδες, η απάντηση ήταν η εξής: *«Έπαιζα σε δύο ομάδες στον Άρη και τον Ολυμπιακό. Οι προσδοκίες δημιουργούνται κάθε χρόνο με τη σύνθεση των ομάδων πριν ξεκινήσει το πρωτάθλημα. Οι παίκτες το καταλαβαίνουν. Άλλες προσδοκίες έχει μία ομάδα και άλλες έχει η ομάδα του Ολυμπιακού. Ο Ολυμπιακός πάντα πρέπει να πρωταγωνιστεί. Στον Ολυμπιακό υπάρχει ένα σλόγκαν “Είσαι πρώτος είσαι όλα, είσαι δεύτερος είσαι τίποτα”. Καταλαβαίνεις πως υπάρχει πίεση, αλλά εγώ αυτή την πίεση την είχα συνηθίσει γιατί έπαιζα. Τα παιχνίδια Π.Α.Ο. – Ολυμπιακού τα περιμέναμε πώς και πώς. Είχαμε συνηθίσει την πίεση και είχαμε μάθει να προσπαθούμε να ανταποκριθούμε. Το ίδιο συνέβαινε και ως προπονητής».**

Αναφορικά με τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο ανδρικό και στο γυναικείο βόλλεϊ, ο Γ. Λυκούδης ανέφερε: *«Οι ανδρικές ομάδες έχουν μια άλλη δυναμική. Οι γυναίκες έχουν το ένα τρίτο της μυϊκής δύναμης των ανδρών. Το γυναικείο βόλλεϊ στις μέρες μας έχει και μεγάλη δυναμική και ταχύτητα. Δεν εξισώνεται με το ανδρικό, κοντεύει όμως να εξισωθεί. Χρόνια τώρα ακούω ότι το βόλλεϊ δεν είναι δύσκολο γιατί δεν έχει επαφή, αλλά αυτό για μένα είναι λάθος. Το βόλλεϊ γίνεται πιο δύσκολο σε σχέση με άλλα αθλήματα επειδή ακριβώς δεν υπάρχει επαφή. Πρέπει στον ελάχιστο χρόνο να ανταποκριθείς κάνοντας μια σωστή ενέργεια. Είναι άθλημα που αν δεν είσαι καλός ξεγυμνώνεσαι μέσα στο γήπεδο. Επειδή ακριβώς δεν υπάρχει επαφή, δεν έχεις τη δυνατότητα να σκουντήσεις τον άλλον, να βγάλεις το άχτι σου, να ανέβει η αδρεναλίνη σου, πρέπει μέσα από τις σωστές ενέργειες να μπεις στο mood του αγώνα, να ανεβάσεις την ψυχολογία σου ο ίδιος. Θεωρώ ότι είναι πολύ δύσκολο άθλημα, έχει τη δική του ομορφιά. Μάλιστα ότι κανονισμούς έχουμε δει από την εποχή που ξεκίνησα το '78 μέχρι*

σήμερα, έχουν συντελέσει στο να γίνει το άθλημα πιο συναρπαστικό, είτε πρόκειται για γυναικείο είτε για ανδρικό. Επίσης μπορώ να πω πως το βόλλει είναι πιο καλαίσθητο σε σχέση με το γυναικείο ποδόσφαιρο ή μπάσκετ. Η ομορφιά του βγαίνει μέσα στο γήπεδο, στον αγωνιστικό χώρο. Το γυναικείο ποδόσφαιρο χάνει σε σχέση με το ανδρικό, το ίδιο ισχύει και για το μπάσκετ, το γυναικείο όμως βόλλει πλησιάζει σε δυναμική και συναρπαστικότητα το ανδρικό. Αυτό δε σημαίνει ότι είναι μόνο για γυναίκες. Να σκεφτεί κανείς ότι το σερβίς πλησιάζει τα 130 χιλιόμετρα την ώρα. Στην Ιταλία κατά την εκτέλεση του σερβίς υπάρχουν ραντάρ και στις δυο πλευρές του γηπέδου που μετράνε την ταχύτητα. Δε σε αφήνει ούτε λεπτό που να μην παρακολουθείς. Ανατροπή μπορεί να υπάρξει ανά πάσα στιγμή».

Ο Γ. Λυκούδης τελειώνοντας τη συζήτηση ανέφερε χαρακτηριστικά για τον Ο.Σ.Φ.Π.: «Ο αθλητής, ο προπονητής που είναι στον Ολυμπιακό μπαίνει σε μια κατάσταση που τον συνεπαίρνει, θέλει κι ο ίδιος να κερδίζει. Είναι στιγμές που ένας αθλητής θυμάται πάντα στη ζωή του. Το ίδιο μπορούν να ισχυριστούν και σε άλλες μεγάλες ομάδες. Ακόμη σήμερα με θυμούνται και μου δείχνουν αναγνωρισιμότητα για πράγματα που έκανα πολλά χρόνια πριν. Κι αυτό ισχύει για όλους τους αθλητές και αθλήτριες που έπαιζαν στον Ολυμπιακό. Ο κάθε αθλητής γράφει τη δική του ιστορία στο βόλλει μέσω της ομάδας του Ολυμπιακού. Ο αθλητής νιώθει ότι γράφει την ιστορία του μέσα στο χώρο του αθλήματος»⁴⁴.

4.4.7. Η συνέντευξη με την Πόλα Κίτσου

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στο γήπεδο του μπιτς βόλλει, στην Καστέλα, στα Βοτσαλάκια. Η συνεντευξιαζόμενη είναι η Πόλα Κίτσου. Εργάζεται στην Ε.Ο.ΠΕ., στο Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων και είναι Τεχνικός σύμβουλος - προπονήτρια στην ομάδα μπιτς βόλλει του Ο.Σ.Φ.Π. Η Π. Κίτσου αγωνίστηκε με τα χρώματα του Ο.Σ.Φ.Π. από την περίοδο 1991-1998. Όταν ρωτήθηκε πως ξεκίνησε η ενασχόλησή της με τον αθλητισμό και την πετοσφαίριση, η Π. Κίτσου ανέφερε: «Ήμουν ένα παιδί μέσα στην ενέργεια και οι γονείς μου με έστειλαν στον αθλητισμό. Ασχολήθηκα με τον στίβο και κάποια στιγμή με πήραν στην ομάδα του βόλλει. Μου άρεσε γιατί ήταν ομαδικό παιχνίδι και όχι ατομικό. Βασικά ήταν παιχνίδι».

⁴⁴Αφήγηση του προπονητή της γυναικείας ομάδας πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π., Γιώργου Λυκούδη.

Ερωτώμενη γιατί προτίμησε να αγωνιστεί για την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η Π. Κίτσου απάντησε: *«Ήμουν Ολυμπιακός από μικρό παιδί. Όταν δημιουργήθηκε το γυναικείο τμήμα του Ολυμπιακού, εγώ τότε έπαιζα σε μια πολύ καλή ομάδα. Η πρώτη μου σκέψη ήταν να πάω στον Ολυμπιακό και να τον ανεβάσω κατηγορίες. Αυτό το όνειρο το έκανα στόχο. Έτσι κι έγινε. Η αγάπη μου για τον Ολυμπιακό με παρότρυνε, ενώ έπαιζα στην Α1' Κατηγορία, να φύγω και να πάω στη Β' Εθνική. Στόχος μου ήταν να ανεβάσω την ομάδα του Ολυμπιακού και να πρωταγωνιστήσει στην Α1'. Αρχισα να το ψάχνω, το κυνήγησα και το έκανα πραγματικότητα».*

Σχετικά με τα οφέλη που αποκόμισε από την ενασχόλησή της με τον αθλητισμό, η Π. Κίτσου απάντησε: *«Θεωρώ ότι ήμουν απ' τις ευλογημένες αθλήτριες. Κέρδισα πολλά πράγματα απ' τον αθλητισμό. Όπως λέω στον εαυτό μου, στους φίλους μου, στον περίγυρό μου, αν ξαναγεννιόμουν, πάλι την ίδια ζωή θα ήθελα να κάνω, της αθλήτριας του βόλλει και του αθλητισμού. Μέσα απ' αυτό καταξιώθηκα, δουλεύω γύρω απ' αυτό, έκανα φιλίες, έκανα δεσμό οικογένειας, είχα αποδοχή. Όλα αυτά τα είχα μέσα απ' το βόλλει».*

Περιγράφοντας τα συναισθήματά της για την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., η Π. Κίτσου ανέφερε: *«Τα συναισθήματά μου είναι ανάμεικτα, η ζωή όμως κάνει κύκλους. Τότε το όνειρο έγινε πραγματικότητα, πήγα στον Ολυμπιακό και μαζί με τις συμπαίκτριές μου και τους προπονητές καταφέραμε να ανεβάσουμε την ομάδα κατηγορία, έφυγα όμως με πικρία. Βλέποντας όμως τα πράγματα πιο ώριμα, μεγαλώνοντας και δημιουργώντας πράγματα στη ζωή σου, συνειδητοποιείς πως ο αθλητισμός έχει και χαρές και λύπες και πικρία. Πάντα υπάρχει ο καλύτερος. Απλά πλέον έχω ισορροπήσει και τα δύο συναισθήματα, και της χαράς και της λύπης, κάτι που κατανόησα μετά από χρόνια».*

Αναφορικά με το αν ταιριάζει το βόλλει στο γυναικείο φύλο, η Π. Κίτσου πιστεύει πως ταιριάζει απόλυτα στη γυναικεία φύση, δεν είναι όμως μόνο για γυναίκες. Δεν είναι γυναικείο άθλημα, αλλά ταιριάζει στη γυναικεία ιδιοσυγκρασία.

Στη συνέχεια η Π. Κίτσου ανέφερε για τη συνεργασία της με την ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. στο τμήμα μπιτς βόλλει: *«Οι παλιές αγάπες δεν τελειώνουν ποτέ. Η ζωή τα φέρνει έτσι που ξαναβγαίνουν στην επιφάνεια. Η διοίκηση του Ολυμπιακού μου πρότεινε να αναλάβω το τμήμα μπιτς βόλλει. Εδώ δεν απευθύνεσαι σε επαγγελματίες ή σε αθλητές υψηλού επιπέδου, αλλά σε ερασιτέχνες. Σε αυτή την περίπτωση βάζεις ένα στοίχημα με τον εαυτό σου γιατί είναι πολύ δύσκολο να προπονείς άτομα που έρχονται να μάθουν βόλλει για πρώτη φορά σε κάποια*

ηλικία. Χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή, ικανότητα και μεταδοτικότητα γιατί αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν παίξει ποτέ βόλλεϊ. Ο στόχος που βάζεις είναι να μάθουν να παίζουν βόλλεϊ και συγκεκριμένα μπιτς βόλλεϊ. Είναι αξιέπαινο πραγματικά γι' αυτούς να προσπαθούν να λειτουργήσουν σαν αθλητές μετά τα τριάντα».

Θέλοντας να περιγράψει τα συναισθήματά της για το γεγονός ότι ηγείται σε μια ομάδα αθλοπαιδιών μεγάλου συλλόγου, όπως είναι ο Ο.Σ.Φ.Π., η Π. Κίτσου ανέφερε χαρακτηριστικά: «Πάντα νιώθεις ότι φοράς τη φανέλα ενός μεγάλου συλλόγου. Κυριαρχούν τα συναισθήματα του πρωταθλητή. Πάντα πρέπει να είσαι πρώτος και η επιτυχία έρχεται με δύναμη και εξουσία. Ο Ολυμπιακός έχει την όμορφη κατάρα που πρέπει να είναι πάντα πρώτος γιατί είναι ένας μεγάλος σύλλογος. Η ποιότητα υπερτερεί της ποσότητας. Ο πρώτος είναι πρώτος και ο Ολυμπιακός είναι ένας ολόκληρος νομός, μία ολόκληρη ιδέα, μία φιλοσοφία, άρα δεν μπορεί να μην πρωταγωνιστεί»⁴⁵.

4.4.8. Χρονιά 1996

Τη χρονιά 1996 εισέρχεται στο Δ.Σ. του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού ο Αιμίλιος Μαυριτσάκης και αναλαμβάνει τη χρηματοδότησή του. Την τεχνική ηγεσία αναλαμβάνει ο Γιώργος Δερμάτης. Το γυναικείο τμήμα αντιμετωπιζόταν με δυσπιστία από τους φίλους του Ο.Σ.Φ.Π. Το ενδιαφέρον της διοίκησης του Ερασιτέχνη επικεντρωνόταν στην ανδρική ομάδα, που είχε ήδη κατακτήσει το Κύπελλο Κυπελλούχων την χρονιά εκείνη. Ο Αιμίλιος Μαυριτσάκης ανέφερε πως την εποχή εκείνη η γυναικεία ομάδα δεν τύχαινε ανάλογου ενδιαφέροντος. Επικρατούσε ωστόσο η άποψη πως ήταν υποδεέστερο τμήμα του συλλόγου. Παρ' όλα αυτά το τμήμα άντεξε... Την περίοδο 1996-1997 έχοντας ενισχυθεί μεταγραφικά από τις αθλήτριες Φεντότοβα από το Καζακστάν, τη Σβίρκαν από τη Ρωσία και την Άννα Ξερικού, παρουσιάζει μια δυναμική πορεία, όμως τελικά τερματίζει στην 5^η θέση χάνοντας τη δυνατότητα να συμμετέχει για πρώτη φορά στα Ευρωπαϊκά πρωταθλήματα.

Τη χρονιά 1999 ο Αιμ. Μαυριτσάκης αποχωρεί από το τμήμα, γεγονός που συντελεί στο να μείνει χωρίς χρηματοδότη και να μην ενισχυθεί με νέες αθλήτριες, ικανές να κρατήσουν την ομάδα στην κατηγορία. Ο Ο.Σ.Φ.Π. τερματίζει στην εντεκάτη θέση και για πρώτη φορά

⁴⁵ Αφήγηση της αθλήτριας πετοσφαίρισης και προπονήτριας του τμήματος μπιτς βόλλεϊ του Ο.Σ.Φ.Π., Πόλας Κίτσου.

υποβιβάζεται στην Α2' Εθνική Κατηγορία. Μέχρι και την χρονική περίοδο 2004-2005, γίνεται αναφορά περί διάλυσης του τμήματος. Τα μέλη του Δ.Σ. του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού συζητούν πλέον για το ενδεχόμενο οριστικής διάλυσης.

4.4.9. Χρονική περίοδος 2006-2010, Οι πρώτες συμμετοχές σε τελικό

Το τέλος της αγωνιστικής περιόδου 2006 βρίσκει το τμήμα στην Α1' Εθνική Κατηγορία. Κρίνεται αναγκαίο απ' τη Διοίκηση η ενίσχυση της ομάδας με αξιόλογες αθλήτριες με σκοπό μια επιτυχημένη πορεία και το ενδεχόμενο κατάκτησης επικείμενων τίτλων. Αθλήτριες όπως οι: Βλάχου, Κούκου, Χατζηνίκου, Τζούλια Μπορίσοβα από τη Λετονία, Τατιάνα Αρτμένκο από το Ισραήλ και Σβετλάνα Κρστιτς από τη Σερβία ενισχύουν την ομάδα, συμμετέχουν στους τελικούς του πρωταθλήματος 2006-2007, αλλά χάνουν από την ομάδα του Π.Α.Ο. με 3-0 στις νίκες.

Στο μεταξύ ο πρόεδρος της Π.Α.Ε. Ο.Σ.Φ.Π., Βαγγέλης Μαρινάκης προχωρά στην ανακαίνιση του κλειστού γυμναστηρίου “Μελίνα Μερκούρη”, στην περιοχή του Ρέντη, λύνοντας το πρόβλημα “έδρα” της ομάδας. Προπονητής την περίοδο εκείνη ήταν ο Γιώργος Λυκούδης. Στον αγωνιστικό τομέα, στο Φάιναλ 8, χάνεται η ευκαιρία για τον Ολυμπιακό να διεκδικήσει τον πρώτο τίτλο, λόγω αναβολής της διοργάνωσης εξαιτίας επεισοδίων⁴⁶ που έλαβαν χώρα πριν την έναρξη του αγώνα. Η νίκη αυτή επί του Π.Α.Ο., λόγω των γεγονότων, δεν μέτρησε ποτέ. Ο Γιώργος Λυκούδης έκανε αναφορά για «τιμωρία του βόλλεϊ» λόγω μερικών ανεγκέφαλων χούλιγκαν. *«Αυτή η επιτυχία θα απογείωνε την ομάδα. Το γυναικείο τμήμα ποτέ δεν είχε αντιμετωπιστεί ισάξια με το ανδρικό. Αν είχε γίνει αυτό, οι επιτυχίες θα είχαν αρχίσει νωρίτερα»*⁴⁷.

4.4.10. Η συνεργασία με τον Τέλη Σωτήρχο και η κατάκτηση των πρώτων τίτλων

Η επόμενη συνάντηση πραγματοποιήθηκε τηλεφωνικά με τον Τέλη Σωτήρχο, προπονητή της γυναικείας ομάδας πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά τις αγωνιστικές περιόδους 2007 – 2008 και 2011 – 2013. Υπό την τεχνική του υποστήριξη η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. κατέκτησε το Κύπελλο Ελλάδος το 2012 καθώς και τον πρώτο διπλό τίτλο στην ιστορία της (Πρωτάθλημα και Κύπελλο μαζί), κατά την αγωνιστική περίοδο 2012 – 2013. Το πρώτο κύπελλο στην

⁴⁶Τα επεισόδια προκάλεσαν το θάνατο ενός φιλάθλου του Π.Α.Ο., του Μιχ. Φιλόπουλου.

⁴⁷Αφιέρωμα στο γυναικείο τμήμα Βόλλεϊ του Ολυμπιακού. www.volleynews.gr, ανακτήθηκε στις 02/01/2023.

ιστορία του, ο Ο.Σ.Φ.Π. είχε κατακτήσει το 2011 νικώντας την ομάδα της Α.Ε.Κ. με 3-2 σετ στο κλειστό γυμναστήριο της Σάμου. Προπονητής της ομάδας ήταν ο Γιάννης Νικολάκης.

Στην ερώτηση πως προέκυψε η συνεργασία με τον ιστορικό σύλλογο, ο Τέλης Σωτήρχος ανέφερε: *«Την περίοδο που τελούσα προπονητής στον Πανιώνιο, το 2005 -2007, ανέλαβε τη γυναικεία ομάδα του Ολυμπιακού ο φίλος μου και προπονητής Στέφανος Πολύζος και μου ζήτησε να πάω ως συνεργάτης του. Δέχτηκα λοιπόν και πήγα ως συνεργάτης του το 2007 – 2008. Συνεργαστήκαμε για έναν χρόνο, η ομάδα έπαιζε στον τελικό και ήρθε δεύτερη. Εκείνη τη χρονιά σταμάτησε και η συνεργασία μας με τον σύλλογο».*

Λίγα χρόνια αργότερα ένα τηλεφώνημα από τον Πειραιά τον έφερε μπροστά σ' ένα μεγάλο δίλλημα αλλά και στη μεγαλύτερη προπονητική πρόκληση της ζωής του. Να αναλάβει προπονητικά το γυναικείο τμήμα και να ολοκληρώσει το έργο που άφησε στη μέση λίγα χρόνια νωρίτερα, λόγω διαφόρων συγκυριών που συνετέλεσαν στη διακοπή της συνεργασίας τους. Στην αφήγηση αναφορικά με την πρόταση που δέχτηκε, ο Τέλης Σωτήρχος αναφέρει: *«Ήταν περίοδος καλοκαιρινών διακοπών, ήμουν στο νησί με την οικογένειά μου όταν δέχτηκα ένα τηλεφώνημα από τον Ερασιτέχνη Ολυμπιακό. Μου είπαν χαρακτηριστικά “Τέλη η ομάδα σε χρειάζεται για να ολοκληρώσεις το έργο που ξεκίνησες λίγα χρόνια πριν”. Έμεινα άφωνος με αυτό που άκουσα. Χωρίς δεύτερη κουβέντα τους είπα “έρχομαι” και η συμφωνία έκλεισε... Πήρα το πρώτο αεροπλάνο και έφυγα... Ήρθα στον Πειραιά, εκεί ξεκίνησε πάλι η συνεργασία μας και άνοιξε ένα νέο κεφάλαιο για μένα».*

«Εγώ τότε ήμουν προπονητής στον Πανιώνιο, το 2010, όταν μου πρότειναν να αναλάβω πρώτος προπονητής στη γυναικεία ομάδα βόλλεϊ του Ολυμπιακού. Ήταν η περίοδος που είχε αλλάξει η διοίκηση στην ομάδα. Είχε αναλάβει ο νυν πρόεδρος του Ολυμπιακού, ο κ. Κουντούρης. Να επισημάνω ότι πάντα είμαστε υπό την εποπτεία του ποδοσφαίρου»... «Ο Ερασιτέχνης Ολυμπιακός ήταν υπό την εποπτεία του ποδοσφαίρου πάντα, χρηματοδοτείτο από το ποδόσφαιρο. Να σκεφτείς ότι την περίοδο εκείνη η ομάδα του Ολυμπιακού είχε πολλά χρέη από προηγούμενες διοικήσεις. Το 2010 που πήγα δεν υπήρχε σχεδόν καμία αθλήτρια του Ολυμπιακού, ήταν όλες ελεύθερες, είχαν φύγει και επίσης είχε τρομερά χρέη το τμήμα βόλλεϊ. Χρώσταγε πολλά σε αθλήτριες».

Τα πέτρινα χρόνια: *«Όταν με φώναζε ο τωρινός πρόεδρος είπαμε να γίνει μία εξυγίανση του τμήματος. Μου είπε επί λέξει: “Τέλη δεν έχουμε στόχο τον πρωταθλητισμό, ξεκινάμε απ’ το*

μηδέν’’. Μάλιστα αυτά τα χρόνια τα θεωρήσαμε εμείς ‘‘πέτρινα χρόνια’’, γιατί ξεκινήσαμε απ’ το μηδέν. Το μόνο που μου είπε: ‘‘Πήγαινε και βρες αθλήτριες 15, 16, 17 χρόνων που είναι ταλαντούχες να έρθουν στην ομάδα και να χτίσουμε τον Ολυμπιακό’’. Τα κορίτσια αυτά από πού προέρχονταν; Η απάντηση ήταν η εξής: «Έπαιζαν σε μικρές ομάδες, αλλά και στις Εθνικές κορασίδων, Εθνικές νεανίδων, ήταν γύρω στα 15 με 16. Τότε μπορώ να σου πω ενδεικτικά πήραμε τη Χριστοδούλου τη Στέλλα, την Κοσμά Σοφία, τη Μανωλίνα Κωνσταντίνα, τη λίμπερο Αριέττα Κονόμη. Όλες αυτές είναι αθλήτριες ταλαντούχες. Ήταν δηλαδή αθλήτριες πολύ μικρές ηλικιακά αλλά ταλαντούχες. Και μην ξεχνάμε ότι μέχρι σήμερα αποτελούν τον κορμό του Ολυμπιακού. Δώδεκα χρόνια τώρα, αυτές οι κοπέλες είναι κοντά στα 30, εξακολουθούν να αποτελούν τον κορμό της ομάδας. Μετέπειτα η ομάδα πλαισιώθηκε με τη Ζήνα Λαμπροπούλου και την Εμμανουηλίδου. Όλες αυτές οι αθλήτριες ήταν επιλογή για να χτιστεί μια ομάδα νεανική του Ολυμπιακού, η οποία θα είχε τα φόντα να πρωταγωνιστήσει με την προσθήκη δύο, τριών ξένων αθλητριών».

Η κίνηση αυτή της διοίκησης αποτελούσε επένδυση για το μέλλον: «Μέσα από αυτή την επένδυση που έγινε, που ξεκινήσαμε χωρίς ιδιαίτερες βλέψεις, καταφέραμε εκείνη την χρονιά το 2012 να πάρουμε το κύπελλο. Είναι γνωστό ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχε πάρει ποτέ πρωτάθλημα».

Σ’ αυτό το σημείο δικαιώνονται οι προσπάθειες των διοικητικών μελών της ομάδας, αφού μεταξύ άλλων οι προσδοκίες τους εκπληρώνονται. Η ομάδα του Ολυμπιακού έπρεπε να πρωταγωνιστήσει. Επιπλέον αναζωπυρώνεται η επιθυμία της πρωτιάς, κάτι που πριν από αυτό το αποτέλεσμα είχε εξασθενήσει σαν ιδέα και είχε επηρεάσει αρνητικά το περιβάλλον της ομάδας, λόγω ‘‘πέτρινων χρόνων’’, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο προπονητής Τέλης Σωτήρχος. Επιπρόσθετα με την επιτυχία αυτή δικαιώνεται η διοίκηση στην επιλογή του προπονητή⁴⁸, αναζωπυρώνεται η επιθυμία για πρωτιά, διατήρηση των κεκτημένων και επίτευξη νέων επιτυχιών.

⁴⁸Ο Τέλης Σωτήρχος διετέλεσε προπονητής στην ομάδα των Βριλησίων (1992-95), στη Νήαρ Ηστ (1995-96), στην ομάδα της Κάντζα (1996-97), μετέπειτα στα Γλυκά Νερά (1997-98), στον Βύρωνα (2000-07), για τα επόμενα τρία χρόνια ήταν προπονητής του Πανωνίου και της Κηφισιάς. Επίσης υπήρξε προπονητής της γυναικείας ομάδας πετοσφαίρισης της αστυνομίας και της Εθνικής Ενόπλων γυναικών. Εκτός της ομάδας της Κηφισιάς που ήταν ανδρική, οι υπόλοιπες ήταν γυναικείες (προσωπική αναφορά του Τέλη Σωτήρχου).

Την περίοδο δηλαδή 2011-2012 ο Ο.Σ.Φ.Π. πρωταγωνιστεί και κατακτά το δεύτερο Κύπελλο στην ιστορία του, νικώντας στην Πρέβεζα τη μεγάλη ομάδα του Παναθηναϊκού με σετ 3-2. Την επόμενη χρονιά (2013) πρωταγωνιστεί στο πρωτάθλημα Ελλάδος και κατακτά πρωτάθλημα και κύπελλο μαζί (νταμπλ). Νέα πρωτιά. Ο Τ. Σωτήρχος ανέφερε για το γεγονός τα εξής: *«Πράγματι, αφού η διοίκηση είδε ότι όντως η επένδυση που έκανε απέδιδε καρπούς, σκέφτηκε να ενισχυθούμε κι άλλο με Ελληνίδες και ξένες αθλήτριες, μήπως καταφέρουμε και πάρουμε το πολυπόθητο πρωτάθλημα που δεν είχε ποτέ παρθεί από τον Ολυμπιακό. “Όπερ και εγένετο”. Κάναμε μεταγραφές πήραμε το πρώτο πρωτάθλημα στην ιστορία του Ολυμπιακού και συγχρόνως το κύπελλο που θεωρείται το πρώτο νταμπλ στην ιστορία της ομάδας. Όλα αυτά έγιναν την περίοδο 2012-2013».*

«Για προσωπικούς μου λόγους σταμάτησα απ’ τον Ολυμπιακό, αλλά αυτή η ομάδα που είχε χτιστεί, τα πήρε όλα. Υπήρξε ομάδα με προοπτική βασιζόμενη σε νέες αθλήτριες. Πρωτεργάτης του χτισίματος ήταν ο πρόεδρος, ήθελε μια ομάδα που να χτιστεί από την αρχή. Γι’ αυτό κι εγώ κι ο πρόεδρος αυτά τα χρόνια τα ονομάσαμε “πέτρινα χρόνια του Ολυμπιακού”, με την έννοια ότι θα ήταν πολύ δύσκολα. Να ξεκινήσει από το μηδέν μία ομάδα που λέγεται Ολυμπιακός και να χάνει. Στην αρχή έκανε πολλές ήττες, όμως οι επιλογές απέδωσαν γρήγορα...».

Στην ερώτηση ποια ήταν η σχέση ανάμεσα στον προπονητή και την τότε διοίκηση του Ο.Σ.Φ.Π., η απάντηση ήταν: *«“Άριστη”, υπήρχε μια πολύ καλή σχέση ιδιαίτερα με τον πρόεδρο, συζητούσαμε οτιδήποτε πρόβλημα υπήρχε ή προέκυπτε, ήταν μια άριστη σχέση. Πάνω εκεί βασίστηκε η επιτυχία και η συνεργασία, οι επιλογές μας απέδιδαν, τον πρώτο χρόνο πήραμε ένα απρόσμενο κύπελλο, τον δεύτερο χρόνο πήραμε το πρώτο πρωτάθλημα και το πρώτο νταμπλ. Ήταν τα καλύτερα προπονητικά χρόνια της ζωής μου γιατί συνδυάστηκαν με επιτυχίες που έμειναν ανεξίτηλες. Όταν παίρνεις το πρώτο πρωτάθλημα στην ιστορία του Ολυμπιακού είναι πάρα πολύ σημαντικό. Σε στιγματίζει. Το πρώτο νταμπλ στην ιστορία του Ολυμπιακού είναι εξίσου σημαντικό. Από τότε σταμάτησα προπονητικά την καριέρα μου και την έκλεισα με τον καλύτερο τρόπο...».*

Αναφερόμενος στην ψυχολογία των κοριτσιών, ο προπονητής ανέφερε: *«Στο γυναικείο βόλλει μεγάλο ρόλο παίζει η ψυχολογία των γυναικών και σ’ αυτό προσπαθήσαμε μ’ όλες μας τις δυνάμεις, η διοίκηση και το προπονητικό τιμ. Πάντες, για να βοηθήσουμε στην αναπέρωση*

της ψυχολογίας τους, να πιστέψουν δηλαδή οι κοπέλες ότι μπορούν να κάνουν την υπέρβαση, τον άθλο, όπως κι έγινε. Δηλαδή επενδύσαμε στην ψυχολογία των γυναικών».

Στην ερώτηση κατά πόσο το βόλλεϊ ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των γυναικών, η απάντηση διαμορφώθηκε ως εξής: «Πάρα πολύ ταιριάζει στη γυναικεία φύση. Είναι άθλημα που δεν έρχεται σε επαφή με τον αντίπαλο. Όπως και να το κάνεις οι γυναίκες δε θέλουν να έρχονται σε επαφή, γι' αυτό τους έρχεται πολύ καλύτερα σε αντίθεση με το χάντμπολ και το μπάσκετ, στα οποία υπάρχουν πολλοί τραυματισμοί, μαρκαρίσματα, σπρωξίματα, που στο βόλλεϊ δεν υπάρχουν. Γι' αυτό πιστεύω το βόλλεϊ προσιδιάζει πολύ στη γυναίκα, είναι πρωτίστως γυναικείο άθλημα και δευτερευόντως ανδρικό»... Φαίνεται καθαρά πως στις συνειδήσεις όλων, η πετοσφαίριση αποτελεί ένα ευγενές άθλημα όπου οι συμμετέχοντες αναμετρούν την δυναμικότητά τους χωρίς αθέμιτες αντικανονικές ενέργειες. Ο Τ. Σωτήρχος τελειώνοντας τη συνέντευξη τόνισε: «Ο Ολυμπιακός με τίμησε με το ενδιαφέρον του, το να αναλάβεις την τεχνική ηγεσία μιας ομάδας όπως ο Ολυμπιακός, αποτελεί πραγματική πρόκληση»⁴⁹.

Η ομάδα συνεχίζοντας τις αγωνιστικές της επιτυχίες κατέκτησε την περίοδο 2017-2018 τον πρώτο Ευρωπαϊκό τίτλο (Challenge Cup) και ταυτόχρονα Πρωτάθλημα και Κύπελλο στα ελληνικά πρωταθλήματα. Μέχρι σήμερα η γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π., που επανιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1988, έχει κατακτήσει 8 Πρωταθλήματα Ελλάδος, 9 Κύπελλα και 1 Challenge Cup.

⁴⁹ Αφήγηση του προπονητή Τέλη Σωτήρχου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. Συζήτηση ευρημάτων

Βασικός στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να αναδειχθεί η κοινωνική συγκυρία που οδήγησε στην επανίδρυση του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του σωματείου Ο.Σ.Φ.Π., τον Ιούλιο του 1988. Παράλληλα παρουσιάζεται το πως βίωσαν οι πρωταγωνιστές τα γεγονότα. Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποιοτικής μεθόδου και συγκεκριμένα η συνέντευξη με πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν στη συγκρότηση, αλλά και την ιστορική πορεία του συλλόγου. Από την ανάλυση των δεδομένων που αναδείχτηκαν μέσω των συνεντεύξεων των δρώντων υποκειμένων και τη μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, αναφορικά με την κοινωνική συγκυρία που οδήγησε στην επανίδρυση του τμήματος και τους στόχους που τέθηκαν αναδεικνύονται τα εξής:

Η επανίδρυση του τμήματος συμπίπτει χρονικά με συγκεκριμένες αθλητικές επιτυχίες των εθνικών ομάδων. Αρχικά υπήρξε η επιτυχία της Εθνικής ομάδας πετοσφαίρισης ανδρών στη Γάνδη, στις 4 Οκτώβρη του 1987, παίζοντας στον μικρό τελικό και κατακτώντας την τρίτη θέση και το χάλκινο μετάλλιο στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα. Αυτή η νίκη αποτελεί τη μεγαλύτερη επιτυχία της Εθνικής ομάδας μέχρι και σήμερα. Λίγους μήνες νωρίτερα η Ελλάδα πανηγύριζε μία απ' τις μεγαλύτερες επιτυχίες στην ελληνική καλαθοσφαίριση. Η Εθνική ομάδα ανδρών είχε κατακτήσει το χρυσό μετάλλιο, νικώντας με 101-103 πόντους στην παράταση, έχοντας αντίπαλο στον τελικό την ομάδα της Σοβιετικής Ένωσης, στο “Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας”. Η τρίτη επιτυχία του ελληνικού αθλητισμού ήταν η διοργάνωση του “Κυπέλλου Ανοίξεως”, το 1988, όπου η Εθνική ομάδα πετοσφαίρισης γυναικών έφτασε στον μεγάλο τελικό με τη Γερμανία. Ο αγώνας πραγματοποιήθηκε στο “Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας” παρουσία 16000 θεατών. Η Εθνική ομάδα ηττήθηκε, όμως η γυναικεία πετοσφαίριση έγινε γνωστή σ' όλα τα μέρη της Ελλάδας. Μέσα στο κλίμα ενθουσιασμού, λόγω των ελληνικών αυτών θριάμβων, οι συγκεκριμένες αθλοπαιδιές απέκτησαν δημοτικότητα, σε συνδυασμό με την έλευση του Γιώργου Κοσκωτά στην ομάδα, που ήθελε να δημιουργήσει γυναικεία τμήματα πετοσφαίρισης, καλαθοσφαίρισης και υδατοσφαίρισης. Τελικά ιδρύθηκαν τα τμήματα πετοσφαίρισης και υδατοσφαίρισης.

Η παρουσία του Κοσκωτά προσέφερε άνθηση στα τμήματα του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού. Ο Κοσκωτάς διέθετε το οικονομικό κεφάλαιο για να πραγματοποιήσει τις οποιεσδήποτε μεταγραφές, να εξασφαλίσει την οποιαδήποτε υλικοτεχνική υποδομή και να πρωταγωνιστήσει ο Ολυμπιακός στις κατηγορίες και μετέπειτα στην Ευρώπη. Από την άλλη ο Π.Α.Ο., ο αιώνιος αντίπαλος του Ο.Σ.Φ.Π., διέθετε ήδη γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης που αγωνιζόταν στην υψηλότερη κατηγορία και διέπρεπε. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελεί ένα κίνητρο για να ιδρύσει ο Ο.Σ.Φ.Π. τη δική του ομάδα. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο υπήρχε πάντα η αντιπαλότητα μεταξύ Αθήνας και Πειραιά, που είχε τη βάση της στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με το καταστατικό ίδρυσης του σωματείου Ο.Σ.Φ.Π., βασικός στόχος ήταν η ανάπτυξη της σωματικής αγωγής για τη νεολαία του Πειραιά. Στην περιοχή είχε αναπτυχθεί ο κλασικός αθλητισμός και οι αθλοπαιδιές, αλλά δεν υπήρχαν γυναικεία τμήματα πετοσφαίρισης, παρά μόνο του Πειραιϊκού Συνδέσμου (μαρτυρία Ν. Μπαφαλούκου και Γ. Μπογιατζόγλου). Υπήρχε ανάγκη για σωματική άσκηση των νέων και δεδομένης της κατάστασης, η δημιουργία της ομάδας του Ο.Σ.Φ.Π. θα κάλυπτε το έλλειμμα και θα έδινε τη δυνατότητα στα κορίτσια του Πειραιά να αθληθούν με όλα τα οφέλη που προάγει η φυσική αγωγή, (υγεία, ευεξία, ομαδικότητα, εφόσον πρόκειται για αθλοπαιδιά, κοινωνικότητα κ.ά.). Επιπλέον έρευνα του ΥΠ.Ε.Π.Θ., κατά την σχολική περίοδο 1986-1987, έδειξε ότι η πετοσφαίριση ήταν πρώτη στις προτιμήσεις των μαθητών και μαθητριών στη Μέση εκπαίδευση⁵⁰.

Ένα άλλο στοιχείο που αναδεικνύεται από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και θα μπορούσε να ισχύει στις μέρες μας είναι η σχέση της διοίκησης του Ο.Σ.Φ.Π. και των πολυπληθών φιλάθλων του. Το φαινόμενο αυτό πρωτοεμφανίστηκε και έκανε αισθητή την παρουσία του στα χρόνια του μεσοπολέμου. Ο Γεώργιος Ανδριανόπουλος και ο Μιχαήλ Μανούσκος, που υπήρξαν ιδρυτικά στελέχη του σωματείου, ασχολούμενοι με την πολιτική, έτυχαν την υποστήριξη μιας μεγάλης κατηγορίας φίλων της ομάδας. Κατά κάποιο τρόπο δημιουργείται μία σχέση ανάμεσα στα μέλη των διοικήσεων και των φιλάθλων της ομάδας.

⁵⁰Παρατίθεται πίνακας στο παράρτημα.

Και στις μέρες μας το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαίτερα αισθητό. Θα μπορούσε να ισχύει, καθώς άτομα που σχετίστηκαν με την ομάδα, διοικώντας ή τιμώντας τη φανέλα με την αγωνιστική τους πορεία, κατέκτησαν υψηλές θέσεις στην τοπική αυτοδιοίκηση. Θα μπορούσε λοιπόν η εκλογή τους να στηρίζεται στη δύναμη του ονόματος του Ολυμπιακού, καθώς οι παραπάνω είχαν την συμπαράσταση ενός πολύ μεγάλου αριθμού κατοίκων του Πειραιά και ταυτόχρονα φιλάθλων του Ολυμπιακού που ταυτίστηκαν με την ομάδα τους και έδειξαν την αγάπη τους σ' αυτήν.

Σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις αναφορικά με την επανίδρυση του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π., τους στόχους που τέθηκαν, αλλά τους λόγους καθυστέρησης, αναδεικνύονται τα εξής: Η έλλειψη του γυναικείου τμήματος αποτελούσε απόφαση των γενικών συνελεύσεων και ήταν απόρροια του οικονομικού προϋπολογισμού (μαρτυρία Ν. Μπαφαλούκου). Άλλωστε ο Ο.Σ.Φ.Π. είχε πάντα στραμμένο το ενδιαφέρον του στα ανδρικά τμήματα που πρωταγωνιστούσαν. Δηλαδή στα τμήματα καλαθοσφαίρισης, υδατοσφαίρισης, πετοσφαίρισης ανδρών και κολύμβησης. Τα αθλήματα αυτά ήταν δαπανηρά και δεν υπήρχαν εισπράξεις την εποχή εκείνη για να καλυφθούν νέα τμήματα.

Με την έλευση του Γιώργου Κοσκωτά υπήρχε αυτή η δυνατότητα και οδήγησε στην επανίδρυση του γυναικείου τμήματος. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιούνται μεταγραφές έμπειρων έτοιμων παικτριών που έχουν αγωνιστική εμπειρία με στόχο την άνοδο στις κατηγορίες. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους η φιλοσοφία του Ολυμπιακού είναι πάντα να κερδίζει. Είναι ομάδα με υψηλές φιλοδοξίες και ο στόχος είναι πάντα να πρωταγωνιστεί. Οι επιτυχίες ενισχύουν την ψυχολογία παικτών, προπονητών και διοίκησης. Γνωρίζοντας από την ιστορία ότι «χαλεπότερον το φυλάττειν του κτήσασθαι», σύμφωνα με τον Αθηναίο ρήτορα Δημοσθένη “πιο δύσκολο το να κρατάς παρά το να αποκτάς”, στρέφεται προς νέες μεταγραφές με στόχο τη διατήρηση των κεκτημένων, την ισχυροποίηση της ομάδας για να πρωταγωνιστήσει και στην Ευρώπη και να αποτελέσει σοβαρό διεκδικητή επικείμενων τίτλων.

Όμως μία ομάδα δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο σε μεταγραφές. Πίσω πρέπει να υπάρχει φυτώριο, τα τμήματα κορασίδων, παγκορασίδων, νεανίδων και Ακαδημιών. Η ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. είχε δημιουργήσει φυτώριο. Η προπονήτρια Νατάσσα Ραφούλη αναφέρει πως

υπήρχε Ακαδημία με 120 παιδιά. Ο Ολυμπιακός λόγω ονόματος αποτελούσε πόλο έλξης. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των προπονητών, ένας γονιός πιο εύκολα θα πάει το παιδί του σε μια μεγάλη ομάδα όπως είναι ο Ολυμπιακός. Η δημιουργία Ακαδημιών στόχευε στη συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων παιδιών ώστε να καλλιεργηθεί το άθλημα της πετοσφαίρισης. Όλες οι ομάδες προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα υπόβαθρο με μικρά παιδιά που θα εξελιχθούν σε αθλητές έτοιμους να αγωνιστούν. Ο Ολυμπιακός αποτελεί ομάδα με μεγάλη δυναμική και όταν αποφασίσει να κάνει κάτι, οργανώνεται με τον καλύτερο τρόπο.

Τα ευρήματα της έρευνας αναφορικά με τους λόγους που οδήγησαν τους πρωταγωνιστές στον Ο.Σ.Φ.Π., τα οφέλη που αποκόμισαν από τη συμμετοχή τους στη ομάδα και τα συναισθήματα προς αυτήν, ήταν τα ακόλουθα: Το γεγονός ότι συμμετείχαν σε μια ομάδα που μόλις δημιουργήθηκε αποτελούσε για τους πρωταγωνιστές πρόκληση, καθώς επιθυμούσαν μέσω της εμπλοκής τους, να αποτελέσουν πυλώνα μιας ιστορικής ομάδας, να στήσουν γερά θεμέλια και να συνεισφέρουν ο καθένας με την σειρά του στην αγωνιστική της άνοδο. Η φιλοσοφία του Ολυμπιακού ήταν να πρωταγωνιστήσει και να αποτελέσει διεκδικητή επικείμενων τίτλων. Οι πρωταγωνιστές θεώρησαν πως ο Ο.Σ.Φ.Π. τους τίμησε με την επιλογή τους ως προπονητές και κατά τη γνώμη τους αναγνωρίστηκε η αξία τους.

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και τις συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών, αναδείχτηκε πως ένας λόγος προτίμησης στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π., εκτός της ιστορικότητας του συλλόγου, οφείλεται στον τόπο καταγωγής και διαμονής τους, δηλαδή στην πόλη του Πειραιά, αλλά και στην προτίμηση των πατέρων τους. Αυτό επιβεβαιώνει πως ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής και η οικογένεια επηρεάζουν την επιλογή της ομάδας.

Το επόμενο εύρημα αφορά τα οφέλη που αποκόμισαν οι πρωταγωνιστές μέσω της συμμετοχής τους στην ομάδα του Ο.Σ.Φ.Π. και επικεντρώνονται στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία που τους άνοιξε νέους ορίζοντες και κατά συνέπεια οικονομικά οφέλη που συνεπάγεται αυτή, την κοινωνική καταξίωση και αποδοχή, τη διασημότητα, την επικοινωνία με τον κόσμο. Για κάποιους απ' αυτούς ήταν η πρώτη τους προπονητική εμπειρία, τους προσέφερε επαγγελματική ταυτότητα και τους καταξίωσε στον χώρο του βόλλει. Σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, το να είναι κανείς προπονητής του Ο.Σ.Φ.Π. τον ακολουθεί πάντα. Αυτό ισχύει και για όλους τους αθλητές και αθλήτριες που αγωνίστηκαν στην ομάδα.

Το να φορά κανείς τη φανέλα του Ο.Σ.Φ.Π. και να αγωνίζεται γι' αυτήν, είναι κάτι που δεν περνά απαρατήρητο κι ούτε ξεχνιέται. Ο κάθε αθλητής γράφει τη δική του ιστορία μέσω της ομάδας του Ο.Σ.Φ.Π.

Τα οφέλη που αποκομίζει ένα παιδί ασχολούμενο με την πετοσφαίριση είναι αρκετά. Αρχικά η σωματική άσκηση προάγει την υγεία και την ευεξία και αναπτύσσει αρμονικά το σώμα των παιδιών. Η πετοσφαίριση ταυτόχρονα είναι αθλοπαιδιά και δίνει στα παιδιά πρώτα απ' όλα τη χαρά του παιχνιδιού, την κοινωνικοποίηση, μαθαίνουν να μοιράζονται, να συνεργάζονται, να τηρούν τους κανόνες του παιχνιδιού και να αγωνίζονται. Συμβάλλει στην κινητική τους έκφραση και την ψυχική ισορροπία. Το βόλλει κατέχει σημαντική θέση μεταξύ των αθλοπαιδιών, αποτελεί δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου και αντικείμενο μάθησης σ' όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τα δεδομένα των συνεντεύξεων η ίδρυση του γυναικείου τμήματος συνέβαλε στην ανάπτυξη του αθλήματος (ποιότητα παιχνιδιού και αύξηση του αριθμού των παιδιών που ασχολήθηκαν με την πετοσφαίριση). Εκείνη τη χρονική στιγμή στην περιοχή του Πειραιά δεν υπήρχαν γυναικεία τμήματα πετοσφαίρισης πλην του Πειραιϊκού Συνδέσμου. Με την ίδρυση του τμήματος του Ο.Σ.Φ.Π., δόθηκε η ευκαιρία στα κορίτσια του Πειραιά να αθληθούν, να αποτελέσουν μέλη μιας ομάδας. Ο Ο.Σ.Φ.Π. σαν σύλλογος αποτελεί πόλο έλξης. Ένας γονιός πιο εύκολα θα εμπιστευθεί έναν μεγάλο σύλλογο απ' ότι έναν μικρότερο. Επιπλέον όταν ένας μεγάλος σύλλογος δημιουργήσει αγωνιστικό τμήμα, το πιο πιθανό είναι να ακολουθήσουν την ίδια πορεία κι άλλοι μεγάλοι σύλλογοι. Μ' αυτόν τον τρόπο αυξάνεται ο συναγωνισμός και ανεβαίνει το αγωνιστικό επίπεδο. Ο Ο.Σ.Φ.Π. άλλαξε τη ροή του αθλήματος. Υπήρχαν ομάδες που είχαν κάνει αισθητή την παρουσίας τους στο ελληνικό πρωτάθλημα. Ο Ο.Σ.Φ.Π. ήρθε με τέτοια φορά που μπόρεσε να αλλάξει τη δυναμική και να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο.

Αναφορικά με τα συναισθήματα που κυριαρχούν, υπερισχύει το δέος και η περηφάνια για κάποιον που αγωνίζεται στον Ο.Σ.Φ.Π., είτε ως αθλητής, είτε ως προπονητής ακόμη κι αν η ομάδα αγωνίζεται στην κατώτερη κατηγορία, αλλά και αγωνία αν θα επιτευχθεί ο στόχος που είχε τεθεί, δηλαδή η άνοδος στις κατηγορίες. Παρόλο που το γυναικείο τμήμα δεν αντιμετωπίστηκε ποτέ ισάξια με το ανδρικό, χάρη στην καλή συνεργασία των παικτριών, των προπονητών και των διοικούντων του Ερασιτέχνη Ολυμπιακού, οι στόχοι επιτεύχθηκαν.

Το τελευταίο συμπέρασμα της έρευνας επικεντρώνεται στη φύση του αθλήματος και κατά πόσο είναι αγώνισμα που ταιριάζει στην ιδιοσυγκρασία των γυναικών. Οι συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν ότι αποτελεί άθλημα που ταιριάζει στη γυναικεία φύση, αναπτύσσει ολόπλευρα το γυναικείο σώμα, αλλά δε θεωρείται σε καμία περίπτωση γυναικείο. Στο ανδρικό βόλλει λόγω της μεγάλης μυϊκής δύναμης και των υψηλών ταχυτήτων, η μπάλα πέφτει πολύ γρήγορα στο έδαφος. Στις γυναίκες αντίθετα επειδή οι ταχύτητες της μπάλας στα επιθετικά χτυπήματα είναι μικρότερες, η μπάλα μένει περισσότερο στο αέρα. Η άμυνα είναι αυτή που δημιουργεί θεαματικότητα και συναρπάζει. Η αμυντική ενέργεια διατηρεί τη μπάλα εντός παιδιάς και παρατείνει το αγωνιστικό επεισόδιο⁵¹. Στις μέρες μας βέβαια το γυναικείο βόλλει έχει αποκτήσει τόση δυναμική και ταχύτητα που τείνει να εξισωθεί με το ανδρικό.

Τέλος, στην πετοσφαίριση η ύπαρξη του φιλέ στο μέσο του γηπέδου εμποδίζει την οποιαδήποτε επαφή μεταξύ των αντιπάλων. Αυτό συνεπάγεται την έλλειψη σε μαρκαρίσματα και σπρωξίματα που συχνά συναντάμε στην καλαθοσφαίριση και τη χειροσφαίριση και μπορούν να προκαλέσουν σοβαρούς τραυματισμούς. Η πετοσφαίριση αποτελεί ένα ευγενές άθλημα όπου οι συμμετέχοντες αναμετρούν τη δυναμικότητά τους χωρίς αθέμιτες αντικανονικές ενέργειες. Αυτό το γεγονός την καθιστά αθλοπαιδιά, ιδιαίτερα προσφιλή και ελκυστική στο γυναικείο φύλο. Άλλωστε σύμφωνα με τον Γερμανό Μπούντιγκερ, το βόλλει δεν αποτελεί απλά είδος παιδιάς, αλλά μια παγκόσμια αντίληψη υψηλής αισθητικής.

5.2. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Στην παρούσα έρευνα τέθηκαν τα εξής ερωτήματα:

- Ποιες συγκυρίες (κοινωνικές, πολιτικές ή άλλες) συνέβαλλαν στην επανίδρυση του γυναικείου τμήματος πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π.;
- Πώς βίωσαν οι πρωταγωνιστές (παίκτριες, προπονητές και παράγοντες) όλη αυτήν τη διαδικασία της επανίδρυσης και της ιστορικής εξέλιξης του γυναικείου τμήματος;

⁵¹Το αγωνιστικό επεισόδιο ξεκινά με το χτύπημα του σερβίς από τον παίκτη και τελειώνει με το σφύριγμα του διαιτητή για τη λήξη της φάσης.

Αναφορικά με το πρώτο ερώτημα: Η επανίδρυση του τμήματος τελείται στον χρονικό πόλο ελληνικών αθλητικών επιτυχιών. Ταυτόχρονα η έλευση του Γιώργου Κοσκωτά στον Ο.Σ.Φ.Π. προσέφερε άνθηση στα ερασιτεχνικά τμήματα. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την έλλειψη γυναικείων ομάδων στον Πειραιά, οδήγησε στη συγκρότηση του τμήματος και αποτέλεσε ευκαιρία άθλησης για τα νεαρά κορίτσια του Πειραιά.

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα: Η επανίδρυση του τμήματος συνέβαλε στην ανάπτυξη του αθλήματος ως προς την ποιότητα του παιχνιδιού και την αύξηση του αριθμού των ατόμων που ασχολήθηκαν με το άθλημα. Οι πρωταγωνιστές απέκτησαν οφέλη λόγω της εμπλοκής τους στην ομάδα (επαγγελματική καταξίωση, αποδοχή, διασημότητα). Οι λόγοι επιλογής της ομάδας του Ο.Σ.Φ.Π., εκτός απ' την ιστορικότητα του συλλόγου, ήταν ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής ή διαμονής και η οικογένεια. Τέλος, η πετοσφαίριση αποτελεί αθλοπαιδιά που είναι ιδιαίτερα προσιτή και ελκυστική στο γυναικείο φύλο.

5.3. Προτάσεις περαιτέρω έρευνας

Η παραπάνω έρευνα εστιάζει στη συγκρότηση και την πορεία ενός ιστορικού συλλόγου, του Ο.Σ.Φ.Π., κατά τη χρονική περίοδο 1988 έως 2013. Η συγκεκριμένη έρευνα θα μπορούσε να επεκταθεί μελλοντικά από το έτος 2013 και μετά, με σκοπό να φωτιστούν κι άλλες πτυχές της ιστορικής πορείας του συλλόγου. Επιπλέον παρόμοιες μελέτες θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν και με άλλες ομάδες του κέντρου ή της επαρχίας, αλλά ακόμη και συγκριτικά μεταξύ δύο ομάδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Fosonline.gr. (2020). *Αφιέρωμα: Οι παρουσίες του Ολυμπιακού σε τελικές φάσεις Ευρωπαϊκών κυπέλων* *Βόλεϊ* *ανδρών*.
<https://www.fosonline.gr/volleyball/eyropi/article/2260/afieroma-oi-paroysies-toy-olympiakoy-se-telikes-faseis-eyropaikon-kypellon-volei-andron>
- Hellenic Volleyball Federation (2020). Γάνδη, 4 Οκτωβρίου 1987: Το χρονικό του "χάλκινου" θριάμβου. <https://www.volleyball.gr/ethnikes-omades/article/154/gandh-4-oktobriou-1987-to-xroniko-tou-xalkinou-thriambou>
- iefimerida.gr. (2020). *Από που προέρχονται τα παρατσούκλια των οπαδών*. [shorturl.at/LNQSV](https://www.iefimerida.gr/shorturl.at/LNQSV)
- olympiakosbc.gr. (2020). Θρυλέων. <https://www.olympiacosbc.gr/el/community-el/thryleon.html>
- Osborne, C. A. & Skillen, F. (2010). The State of Play: Women in British Sport History. *Sport in History*, 30 (2), 189-195, DOI: 10.1080/17460263.2010.488378
- Raita, K. (1999) The movement for the promotion of competitive women's sport in Japan, 1924–35. *The International Journal of the History of Sport*, 16(3), 120-134, DOI:10.1080/09523369908714088
- Thrylos24 (2022). *Για πάντα κοντά μας: 28 χρόνια χωρίς τον σπουδαίο Ατίλιο*! <https://www.thrylos24.gr/gia-panta-konta-mas-28-xronia-xoris-ton-spoudaio-attilio-vid/>
- Volleynews. (2022). *Αναμνήσεις του Νίκου Μπαφαλούκου από τα χρόνια της επανίδρυσης* www.volleyball.gr.
- Volleynews. (2022). *Από τον Τζιμ Λόντο στην Ανατροπή της Πρωταπριλιάς*. <http://www.volleynews.gr>>Αφιέρωμα στο γυναικείο τμήμα βόλεϊ του Ολυμπιακού: Από τον Τζιμ Λόντο, στην ανατροπή της Πρωταπριλιάς.
- Volleynews. (2022). *Αφιέρωμα στο γυναικείο τμήμα βόλεϊ του Ολυμπιακού* www.Volleynews.gr.

- Williams, J. (2013). «Είμαστε παράξενοι και το ξέρουμε. Αθλητικός οπαδισμός τον 21^ο αιώνα». Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοταρίδης (επιμ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. (σσ. 59-85). Αθήνα: Πλέθρον.
- William, O. (1982). The History of Volleyball. Στο *Championship Volleyball: by the experts*. Leisure Press, (σσ. 11-19).
- Βικιπαίδεια. (2022). *Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. (πετοσφαίριση ανδρών)*. shorturl.at/bHSU4
- Βικιπαίδεια. (2022). *Ολυμπιακός Σ.Φ.Π. (ποδόσφαιρο)*. shorturl.at/KTU89
- Βικιπαίδεια. (2022). *Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς*. shorturl.at/gktNW
- Βικιπαίδεια. (2022). *Π.Ο.Κ.* shorturl.at/befr0
- Βικιπαίδεια. (2022). *Πάριο χρονικό*. shorturl.at/fgLOQ
- Γιαννάκης, Θ. (1990). «Ιστορία Φυσικής Αγωγής (Από τους πρωτόγονους λαούς μέχρι σήμερα)». (Τόμος Α), Αθήνα: Εκδόσεις Πανεπιστήμιο Αθηνών Τ.Ε.Φ.Α.Α., (σσ. 27-31).
- Δρένος, Δ. (2013). «Και ΠΑΟΚ να μην υπήρχε, πάλι ΠΑΟΚ θα ‘μουναι! Συνθηματικός λόγος και Οπαδική Ταυτότητα». Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοταρίδης (επιμ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*, (σσ. 291-313). Αθήνα: Πλέθρον.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2020). *Ζητήματα της μεθοδολογίας και έρευνας στη μελέτη του αθλητισμού. Διδακτικό υλικό Θεματικής Ενότητας Κοινωνιολογία και Ανθρωπολογία του Αθλητισμού, (ΑΣΚ 51). Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία – Ιστορία – Ανθρωπολογία*. (σσ. 1-14). ΕΑΠ: Πάτρα.
- Η Καθημερινή. Η ιστορία και ο συμβολισμός των σημάτων. <https://www.kathimerini.gr/athletics/415045/i-istoria-kai-o-symvolismos-ton-simatou/>
- Καρδάσης, Β. (1996). Ολυμπιακός Πειραιώς: Ένα αρχείο, μία ιστορία. *Ιστωρ* 9: 59-86.
- Κατσικαδέλλη, Α., & Μπεργελές, Ν. (1986). *Πετοσφαίριση*, Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Κοταρίδης, Ν. (2005). *Φιλάθλοι και βίαια επεισόδια στις ποδοσφαιρικές συναντήσεις (1974-2003)*. (σσ. 6-23, 211-216). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Επιτροπή Ερευνών. Αδημοσίευτη ερευνητική έκθεση.

- Κουλούρη, Χ. (1997). *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1922*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.
- Κουλούρη, Χ. (1998). «Η ώρα του σώματος: Αθλητισμός, άσκηση και ψυχαγωγία στο ελληνικό κράτος (1870-1922)». Ανάπτυπο από τα *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου «Οι χρόνοι της Ιστορίας. Για μια ιστορία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας»*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 273-286.
- Κυπριανός, Π. & Χουμεριανός, Μ. (2009). *Ανατομία των ποδοσφαιρικών παθών*. Αθήνα: Διόνικος.
- Μόρις, Ν. (1982). *Η φυλή του ποδοσφαίρου*. Αθήνα: Κάκτος.
- Μουρατίδης, Ι. (1990). «Παιχνίδια με τη μπάλα», στο *Ιστορία Φυσικής Αγωγής: (Με στοιχεία φιλοσοφίας)*, Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση.
- Μπεργελές, Ν. (1982). *Η ιστορία του Βόλλεμπωλ*, Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Μπεργελές, Ν. (1992). *Προγραμματισμός Βόλλεϋ στις Κρίσιμες Ηλικίες Ανάπτυξης (Ένας ενιαίος σχεδιασμός για τον Σύλλογο και το Σχολείο)*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Όμηρος. Ραψωδίες Ζ' και Θ', «Οδύσσεια».
- Παπαγεωργίου, Δ. (2007). *Μια «άλλη» Κυριακή: «Τρέλα» και «αρρώστια» στα ελληνικά γήπεδα*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Σαν Σήμερα. (2020). Η ιστορία του Ολυμπιακού. <https://www.sansimera.gr/articles/75>
- Σπύρος, Θ. Α. (2017). «Ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι κοινωνικής έρευνας: Εφαρμογές στη μελέτη του αθλητισμού και των σπορ». Ηράκλειο: Αδημοσίευτο κείμενο, (σσ. 1-16).
- Τσιμπογιάννη, Μ., (2013). Ταυτότητα και αντιπαλότητα στους οπαδούς του Ολυμπιακού. Γκράφιτι και τραγούδια. Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ν. Κοταρίδης (επιμ.). *Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*. (σσ. 273-290). Αθήνα: Πλέθρον.
- Χουμεριανός, Μ. (2015). Τοπικότητα και «φίλαθλες» ταυτότητες: Οι οπαδοί του Εθνικού Πειραιώς. Στο Γ. Ζαϊμάκης & Ε. Φουρναράκη (επιμ.). *Κοινωνία και αθλητισμός στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις*. (σσ. 297- 305). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

<https://amp.onsports.gr/afieromata/story/28695/gennithike-efivos> , ανακτήθηκε στις 18/01/2023.

<https://www.sansimera.gr/articles/75>, ανακτήθηκε στις 18/01/2023.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΘΛΗΜΑΤΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ	ΛΥΚΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	
ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΣΗ	4570	3350	7155	4972	20047
ΚΑΛΑΘΟΣΦΑΙΡΙΣΗ	4702	2645	7602	3625	18576
ΧΕΙΡΟΣΦΑΙΡΙΣΗ			1278		1278
ΕΝΟΡΓΑΝΗ ΓΥΜΝ.			33	55	88
ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ			374	374	748
ΣΤΙΒΟΣ	2882	1974	3755	2156	10767
ΑΝΩΜΑΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ	2664	2419	1717	1480	8280
ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΣΗ			9390		9390
ΣΥΝΟΛΟ	14818	10384	31304	12662	69174

Πίνακας 1. Προτιμήσεις των μαθητών / μαθητριών της Μέσης Εκπαίδευσης στα αθλήματα, (Έρευνα του ΥΠ.Ε.Π.Θ. κατά την σχολική περίοδο 1986-1987).

Αριθμός 1247/1925

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΩΝ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΠΡΩΤΟΔΙΚΩΝ

Ευχαρίμενον ἐκ τῶν Δικαστῶν Ἡλ. Ἐλευθεριδῶς προεδρευ-
τος (καλυνομένου τοῦ Προέδρου καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων Δικαστῶν) καὶ Ἀ-
γίδος Καρύτινου καὶ Γ Καλλιτεράκη Παρέδρου (καλυνομένου τῶν λοιπῶν
Δικαστῶν).

Συνεδρίαστω δημοσίως ἐν τῇ ἀκροατηρίῳ του τῆν 20ην Μαΐου 1925 παρουσίᾳ τοῦ τε Εἰσαγγελεδόντος δικηγόρου Διμ. Μπινιέρη (καλουμένου τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν ἁμέσως αὐτοῦ ἀνακληρωτῶν) καὶ τοῦ Ἑπογραμματέως Γερ. Τσιγκιανίτου ἵνα ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἐναγνώρισεως ἢ μὴ τοῦ Σαματείου ὑπὸ τῆν ἐπωνυμίαν "Ὀλυμπιακὸς Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιῶς". Ὁ Πρόεδρος τοῦ εἰρημένου Σαματείου διὰ τῆς ἀπὸ 16 Μαΐου 1924 αἰτήσεώς του πρὸς τὸ Δικαστήριον τοῦτο ἀπευθυνομένην ἐπέβαλε ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν νόμον σχετικὰ ἔγγραφα ἐξαιτούμενος τῆν ἀναγνώρισιν τοῦ ὡς ἄνω Σαματείου. Τῆν αἴτησιν ταύτην εἰσήγαγε ὁ παρὰ τῇ δικωτηρίᾳ τότεν Εἰσαγγελεὺς κατὰ τῆν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης ἀναφερομένην συνεδρίασιν. Καθ' ἣν

Προχειμένης συζήτησεως

Ἀκούσιν τοῦ Εἰσπγγελέως

Ἰδὲν τὴν Διχογραφίαν

Σκεφθέν κατὰ τὸν νόμον.~

Ἐπειδὴ ἐπιτήρησαν αἱ κατὰ τὴν προδικασίαν διατυπώσεις συν-
τρέχονσι δὲ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου ἄπουσι αἱ ἐκ τοῦ νό-
μου προβλεπόμεναι προδικάζουσες πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ περὶ οὗ πρό-
κειται Σωματείου ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑποβληθέντων ἐγγράφων
καὶ τοῦ σωματείου μὴ διώκοντος ἀπιτηρορευμένον ἐκ τοῦ νόμου καὶ
τῆς ἡμετέρας.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Διατάσσει τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Γραμματέως τοῦ Δικαστηρίου του
τοιχοκδόλησιν τοῦ Καταστατικῶν τοῦ Σωματείου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν
τῆς Ὀλυμπιακῆς Σύνδεσμος Φιλῶν Πειραιῶς".

Εικόνα 1. Η υπ' αριθμόν 1247/1925 απόφαση του Πρωτοδικείου περί ιδρύσεως του σωματείου Ο.Σ.Φ.Π.

<https://amp.onsports.gr/afieromata/story/28695/gennithike-efivos>, ανακτήθηκε στις 18/01/2023.

Εικόνα 2. Το έμβλημα του Ο.Σ.Φ.Π. <https://www.sansimera.gr/articles/75>, ανακτήθηκε στις 18/01/2023.

Εικόνα 3. Η πρώτη γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά την αγωνιστική περίοδο 1988-1989 (Γ' Κατηγορία Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α. και άνοδος στη Β').

Εικόνα 4. Η γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά την αγωνιστική περίοδο 1989-1990 (Β΄ Κατηγορία Ε.Σ.ΠΕ.Δ.Α. και άνοδος στην Α΄). Από αριστερά (πάνω σειρά): Νεράτζη, Καπνιάρη, Μάμουλα, Αθηνά, Καλπίδου, Κατσαριώτη, η προπονήτρια Νατάσσα Ραφούλη. Από αριστερά (κάτω σειρά): Νικολακοπούλου, Χατζηδημητρίου, Ονόπα, Γαρδούνη, Νάτσου, Συμεωνίδου.

Εικόνα 5. Γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά την αγωνιστική περίοδο 1993-1994. Πάνω σειρά (από αριστερά): Καμαργιάννη, Συμεωνίδου, Καπνιάρη, Νεράτζη, Ντόρα, Βεσκούκη. Κάτω σειρά (από αριστερά): Αλημιχάλη, Καραβά, Μήτση, Νικολακοπούλου, Χατζηδημητρίου, Κίτσου.

Εικόνα 6. Η γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά την αγωνιστική περίοδο 1994 - 1995 (Πρωταθλήτρια στην Α2' Εθνική Κατηγορία και άνοδο στην Α1'). Από αριστερά Θ. Μανουσarıδης (προπονητής), Πάνω σειρά: Συμεωνίδου, Βεσκούκη, Κίτσου Σάλτσεβιτς, Τζορτζινάκη, Καπνιάρη, ο προπονητής Γ. Λυκούδης. Από αριστερά (κάτω σειρά): Νεράτζη, Ντολαπτσή, Νικολακοπούλου, Καμαργιάννη, Μανωλάκου, Αλημιχάλη.

Εικόνα 7. Η γυναικεία ομάδα πετοσφαίρισης του Ο.Σ.Φ.Π. κατά την αγωνιστική περίοδο 2012-2013. Πρώτος διπλός τίτλος στην ιστορία της ομάδας (Πρωτάθλημα και Κύπελλο μαζί), με προπονητή τον Τέλη Σωτήρχο.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.